

MİMARCA MEKÂN ANLATIMI

KOMPOZİSYON YARIŞMASI
2018

Yarışma Seçkisi

Mimarlar Odası

MİMARCA
MEKÂN ANLATIMI
KOMPOZİSYON YARIŞMASI
2018

Yarışma Seçkisi

MİMARCA MEKÂN ANLATIMI
KOMPOZİSYON YARIŞMASI
2018

Yayına Hazırlayanlar:
Devrim Yücel Besim, Abdullah Can

YARIŞMA SEÇİCİ KURULU:

Asli Jüri Üyeleri:
Müge Cengizkan (Jüri Başkanı)
Süha Özkan
Günkut Akın
Türker Aktaş
Devrim Yücel Besim

Danışman Üyeler:
Hakkı Atun
Neşe Yaşın
Münevver Özgür Özersay

Raportör:
Abdullah Can

Kapak ve Grafik Tasarım:
Gürkan Gökaşan

2019, Lefkoşa

İÇİNDEKİLER

Mimarlar Odası Yayın Kurulunun Yarışma Hakkındaki Açıklaması.....	6
Önsöz: Mimarlar Odası Başkanı, Türker Aktaş.....	7
Seçici Kurul Raporu.....	8
Katılımcıların İsimleri ve Eserleri.....	10
Birincilik Ödülü.....	16
İkincilik Ödülü.....	26
Üçüncülük Ödülü.....	31
Mansiyon.....	34
Mansiyon	41
Seçkiler.....	50

MİMARCA MEKÂN ANLATIMI KOMPOZİSYON YARIŞMASI - 2018

Mimarlık ve Edebiyat; birinin özünde görsel, diğersinin ise metinsel olduğu düşünülürse, bu iki disiplin arasında ilk bakışta ilgi kurmak kolay olmayabilir. Lakin, zamana yenik düşen ve yok olan birçok mimari yapıt hakkında bilgi alabilmek için başvurabileceğimiz yerlerin başında, yazılı kaynaklar gelmektedir. Günümüzde var olmayan kentler ve yapılar, o zamanlarda yazılmış her türlü edebiyat ürünü (günlükler, seyahatnameler, biyografiler, denemeler, resmi belgeler, mektuplar, arşivler vs.) sayesinde mimarlık tarihi ve kültürüne kazandırılmıştır. Günümüzde de böylesi kaynaklara ihtiyaç duyulmakta ve bunlara başvurulmaktadır. Biz de akademik tezler ve makaleler dışında, mimarlık ve edebiyat disiplinlerinin ilişkilendirildiği farklı yazılı kaynaklara dikkat çekmek istedik.

Bu düşünceyle ortaya çıkan Mimarca Mekân Anlatımı Kompozisyon Yarışması ile, KTMMOB Mimarlar Odası ve Yayın Kurulu olarak mimarlık ve edebiyat alanına katkı koymak amaçlanmaktadır. Son zamanlarda bu tür yarışmaların yapılmaya başlanması ve ülkemize de, özellikle kültürel miras ve mimari bellek oluşumuna yapacağı katkılar düşünülürse, katılımın oldukça yüksek olduğu bu yarışmayla, durum sevindiricidir.

Dünyanın herhangi bir yerindeki veya hayal ürünü olan bir mekân ele alarak, mekânın tüm değerlerinin ve taşıdığı potansiyelin anlatıldığı bir kompozisyon yazılması beklenen yarışmamızda, mimari bir mekânın, metin içerisinde temsil edilmiş şekli ve yorumlanması; mimarlık disiplininin edebiyat içerisinde kendine nasıl yer edindiği ve yazılan eserin ana temsiliet aracı olarak mimarlığın yazıya neler kattığı, yarışmaya gönderilen ürünlerde aranmıştır.

Edebiyatın “yapısal” kurgusu ve mimarlığın “anlatı” gücünü birleştirip yaratıcı yazma egzersizi üzerinden ortaya çıkan yarışma ürünleri arasından yapılan seçkiyi ve yarışmada dereceye girenleri, edebiyata ve mimariye gönül veren herkese, bu kitapçıkla ulaştırmayı hedefliyoruz.

Mimarlar Odası - Yayın Kurulu

MİMARLAR ODASI BAŞKANI'NDAN...

Değerli dostlar,

Mimarlar Odası olarak bir ilki daha gerçekleştirmiş olmanın gururunu ve hazzını yaşıyoruz.

Mimarlığın diğer sanat dalları ile kesişmelerini irdelemek ve bununla ilgili ara kesitleri ortaya çıkarmak, buna yönelik eylemler ortaya koyarak sonuçlarını görmek hep arzum olmuştur.

“Mimarca Mekân Anlatımı Kompozisyon Yarışması” sürecinde üretilenler, mimarlık ve edebiyatın bir ara kesiti olarak ortaya çıkmıştır.

KKTC ve Türkiye’den mimarlar ve paydaş meslek odaları üyelerinin oldukça yoğun bir katılımıyla gerçekleşen bu yarışma, bir ilk ve bir başlangıç olması sebebiyle önemlidir. Bundan sonrası için de hem yol gösterici olması hem de bu tür sanat ara kesitleri oluşturabilecek yarışmaların sürekli hale getirilmesi amaçlanmaktadır.

Tüm katılımcıları yürekten tebrik ediyorum ve saygılarımı sunuyorum.

Mimarlık, edebiyat ve sanatla kalın,

Türker Aktaş
Mimarlar Odası Başkanı

SEÇİCİ KURUL RAPORU

KTMMOB Mimarlar Odası, 2018

"Mimarca Mekân Anlatımı" Kompozisyon Yarışması

KTMMOB Mimarlar Odası, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Türkiye'de mimarlık ve ilgili meslek örgütlerine bağlı meslek insanlarına yaptığı açık çağrıyla bir kompozisyon yarışmasının ilkinin başarıyla ve yüksek bir katılımı düzenlemiştir. Kıbrıs ve Türkiye'de yapıları çevrenin oluşumuna katkıda bulunan meslek çevresinin mimarlık ve edebiyat ara kesitinde ürettikleri "sözleri" duymak ve yazın alanında özellikle kültürel miras ve mimari bellek oluşumuna katkı sağlamak açısından son derece anlamlı bulduğumuz bu yarışmanın Seçici Kurul Üyeleri olarak, KTMMOB Mimarlar Odası Merkez Yönetim Kurulu'na, Yayın Kurulu Üyeleri ve Düzenleme Komitesi'ne yaşama geçirdikleri kurumsal süreç ve gerçekleştirdikleri titiz çalışma için ve ayrıca üretimlerini paylaşarak katkı sunan herkese ilgileri için teşekkür ediyoruz.

Geçmişte seyahatnameler, günlükler, biyografiler, denemeler, resmi belgeler, mektuplar, arşivler gibi farklı yazın türleriyle belgelenen kentler ve yapılar mimarlık tarihi yazınına ve mimarlık kültürünün oluşumuna katkıda bulunmuştur. Değerlendirmeye giren yazılarda, günümüzde bir insan ömrü için bile hızla dönüşen yapıları çevrenin deneme, öyküleme benzeri farklı edebiyat türleri ile kayıt altına alınması yanı sıra bu çevreleri deneyimleyen ve oluşumuna katkıda bulunan kişilerin gerçek ya da kurmaca mekân algılarını edebiyat ve mimarlık ara kesitinde ortaya koyması önemli görülmüştür. Değerlendirmede temel ölçüt olarak, gerçek ya da kurmaca mekânların temsil edilme biçimleri ve yorumlanışları, mimarlık disiplininin edebiyat içerisinde kendine nasıl bir yer edindiği, ana temsiliet aracı olarak mimarlığın yazıya özgün katkıları göz önünde bulundurulmuştur.

Değerlendirmeye giren yazıların oldukça büyük bir bölümü yazınsal kaliteleriyle öne çıkmıştır. Yarışma katılımcıları ile son elemeye kalan katılımcılar arasında yoğunluğu oluşturan, ödül grubunda ise tümünü oluşturan kadınların yazın alanındaki bu etkin varlığı, olumlu anlamda dikkat çekici bulunmuştur. Yarışmaya katılanlar arasında genç yaş grubunun yoğunluğu da ayrıca sevindiricidir. Mimarlık disiplini dışından katılımların sayıca azlığı, henüz ilki düzenlenen bu yarışma için tahmin edilebilir olmakla birlikte, gelecek yıllarda mesleki formasyonların getireceği zenginliği yarışmaya dahil edebilmek için yarışmanın kamuoyunda farklı çevrelerde de duyurulması için çaba gösterilmesi gerekmektedir.

Seçici Kurul Üyelerinin seçim ve ödüllendirmelere ait değerlendirmeleri, gerekçeleri ile aşağıda açıklanmaktadır. Tüm kararlar oybirliği ile alınmıştır.

Birincilik Ödülü

MEYDANIN HAYALETİ / Özlem Öztürk

Kentli hafızasının çıpa attığı kentsel simgelere ve onunla özdeşleşen toplumsal ve kişisel belleğe yapılan atıf ile; unutuş, hatırlayış ve mekân hafızası üzerine örülen kurgu değerli bulunmuştur. Kent belleğindeki yapıların sessiz sedasız, ağıtsız yok edilmesini etkileyici bir dille aktarması; bunu yaparken politik açıdan kritik mesafeyi koruyup mekân dilinde değerlendirmeyi başarması; kentsel bellekte bırakılan çok katmanlı izlerin her katmanının ayrı ayrı örülerek akıcı bir anlatının kurgulanması; mekândaki değişimlerin topluma, toplumdaki değişimlerin mekâna yansımalarına odaklanması; bakışı tarihsel kesitlerle destekleyerek aktarması başarılı bulunmuştur.

İkincilik Ödülü

DÖNÜM NOKTALARI VE ADAPTASYON: 1572-2019 / Şimal Kesepara

Kentin uzun tarihinde, belleğinde ve dokusunda her daim önemli bir kurucu ve örgütleyici olan bir yapının geçirdiği dönüşümleri, yapıyı anlatıcı kılarak özgün biçimde aktarması; bu dönüşümler sırasında yapının farklı dönem kesitleri içine başarılı adaptasyonlarla yerleştirilmesini eleştirden de geri kalmadan iyi biçimde kurması; bunu yaparken restorasyon çalışmalarının değerini ortaya çıkarması; eski ile yeni, geleneksel ile çağdaş, benzeri ikiliklere atıfla özgün izlenimler taşıyan bir anlatı kurması değerli bulunmuştur.

Üçüncülük Ödülü

TEK GÖZ ODA / Ayşe İnci Coşkun

Oda metaforu çevresinde örülmüş şiirsel anlatımı ve abartısız dili; 'göz'leyen 'göz'lenen ikiliğini anlatı içinde geçişkenlikle yoğurması; mekânın türlü hallerini özgün bir anlatıya dönüştürmesi; Türkçenin zenginliğini ortaya koyan incelikli tavrı değerli bulunmuştur.

Mansiyon

SİYAH ÖTESİ / Fatma Kolsal

"Siyahın ressamı" olarak anılan Fransız Pierre Soulages'ın siyah ötesi resimlerini anlama denemesi olgun bir felsefi metin olarak değerlendirilmiştir. Beden, mekân, zaman birlikteliğinin mimarlık, felsefe ve resim sanatı arasındaki ilişki üzerinden aktarılması; ölçekler arası geçişlerle kurduğu özgün anlatı değerli bulunmuştur.

Mansiyon

UYU İSTANBUL / Gizem Caner

Akıcı dili ile mekânlar ve olaylar arasında kurulan lezzetli örgüsü; eskiye duyulan özlem ve yeniye yöneltilen eleştiriyi bildik kalıpların dışına çıkaran tavrı; dönüşmekte olan sokak mekânını canlı-cansız tüm aktörlerin gözünden sokak yaşantısıyla iç içe geçirerek aktarması; yenin sterilizasyonuna karşı eskinin yaşama örülü canlılığını zıtlıklarla anlatması değerli bulunmuştur.

KATILIMCILARIN İSİMLERİ VE ESERLERİ

(Yarışmaya başvuru tarihlerine göre sıralanmıştır)

Seda Coşkun

SA'DÂBÂD SARAYI'NIN TARİHSEL GELİŞİMİ VE OSMANLI TOPLUMU KÜLTÜRÜNE ETKİSİ

Murat Erçelebi

AVLUSUNDA "HAYAT" VAR

Rümeysa Kaya

KAYBOLMAK BAZEN MUTLU OLDUĞUN YERDE

Müge Sökmen

SİZ HİÇ VAR OLMAYAN BİR EVİ ZİYARET ETTİNİZ Mİ?

İsmail Aydın

GÖRÜNMEZ LİF

Zeynep Bavunoğlu

LABİRENT

Göneç Kurpınar

BABİLİN KÜTÜPHANESİ

Güray Liman

MİNÖR SINIR

Sedanur Çınar

DENEYİMLEYİCİNİN MEKÂNI

Ali Yürekli

YAŞAMIN İÇİNDEN HADRIAN KAPISI

Ferah Özmen

GÜZEL SEMT MALTEPELİ OLMAK; MALTEPE BEŞÇEŞMELER

İdris Şahin

AYNADA NADYEM

Abdullah Burak Yılmaz

TARİHİ YAŞA(T)MAK

Eda Hallaçeli

YER BULMACASI

Fırat Kaya

BİR İSTANBUL UNUTMASI

Selim Altun

UZAK

Fatma Kolsal

SİYAH ÖTESİ

Tuğçe Utku

BİR MİSAFİR... AALTO EVİ, HELSİNKİ, FİNLANDİYA

Şerife Büyükerçevik

O BACADAN O DUMAN TÜTECEK!

Behcet Yenigüç

İLKELİN ARDINDAKİ MİMARİ İLKELER

Nazlı Döngöz

BAŞKALAŞIM: SALT GALATA, KARAKÖY

Hasan Orhan

LEFKOŞA'DAKİ İNGİLİZ DÖNEMİ YAPISI BELEDİYE PAZARI BİNASININ MÜZE OLABİLMESİ İÇİN BİR DÜŞÜNCE

Elif Özgen

MEMLEKET MESELESİ

Şeymanur Çelik

KAPININ ARDINDA

Sema Kızılelma

İSTANBUL KIYILARINDAKİ MEKÂNSAL DÖNÜŞÜMÜN 1950'LER VE SONRASININ TARİHSEL MİMARİ PRATİKLERİYLE VE OKUMALARIYLA ELE ALINMASI

Ayşe İnci Coşkun

TEK GÖZ ODA

Dilara Yiğit

BİR TEPKİ OLARAK; YEŞİL AVLU

Gizem İzmir Tunahan

KAYBOLAN ÇOCUKLUĞUM

Elif Nur Yılmaz

ZAMANIN DEĞİŞTİRDİĞİ MEKÂN

Faruk Özgökçe

GİZEMLİ RÜYA

Afet Ayalp

ÇOK ÜŞÜYORUM, ÖZLEMİM İÇİMİ YAKIYOR

Merve Bilgiç

MERDİVEN KAFE

Gökay Savaş

EVLER, HAYATLAR

Melike Yüksel

ZEYTİN KOKULU HAYALLER

Bereste Sanem İl

ANILARA AİT BİR EV

Şengül Has

HOCALARIMIN EVİ, YENİ MEZUN BİR MİMAR OLARAK EĞİTİMİNİN SORGULANMASI

Büşra Begen

APARTIMAN ARİF PAŞA

Özge Kırçıl

PREMATÜRE MODERNİZM

Büşra Gizem Yılmaz

ŞEHRİN PORTRESİ: SOKAK

Türkan Ceylan Ü. Baştürk

YENİKAPI MEYDANI'NDA YAŞANAN PARADOKS: KENTSEL BOŞLUKTA DÜŞÜNSEL VE MEKÂNSAL OLASILIKLAR

Özlem Öztürk

MEYDANIN HAYALETİ

Büşra Şahin

MEKÂNIN FISILTISI

Birsu Ece

DÖNÜŞMEKTE OLAN GECEKONDU BÖLGESİ: YEŞİLDERE

Haldun İlkdoğan

FALANCADAN FİLANCAYA...

Esra Orhan Yılmaz

ZAMAN VE MEKÂN ARASINDA

Erhan Ahmet Ünver

DİRİLEN İMGELER

Ferda Seda

Şahin Kaptan
MEZOPOTAMYA'NIN SAFRAN SARISI TAŞLARI

İstem Seçkin Parlakyıldız

KENTTE MEKÂNSAL PRATİKLER YUMAĞI HARİTALAMA ÇALIŞMASI GÖRÜNENİN ÖTESİNDEKİ MEKÂNI ANLAMLANDIRMA- MEKÂN İÇİN ÇOKLU ANLAMLANDIRMALAR

Feyza Çınar

BİR ŞARKI ÇOK NÜKTE

Muhammed Revaha Türker

TEBDİLİ MEKÂN MI, YOKSA TADİLİ MEKÂN MI

Seda Zafer

YOLCULUKLARDAN MEKÂNLARA

Feyza Elönu

DÜNYA'DA BİR ZAMANLAR: MAVİ
HATIRALAR MÜZESİ

Melis Akgöz

BİR MEKÂN DÜŞÜNÜN

Ece Tabakoğlu

KULE KENT

Zeynep Nur Ersoy

YAŞANMIŞLIK

Tuççe Kuranel

MEKÂNIN İNSAN ÜZERİNE
İZDÜŞÜMÜ

Tuba Paksoy

YOLCU

Ferhat Bulduk

ÖZŞEN BACANAKLAR CİTY

Ayşe Şimşek

BİYONİK VARLIK

Baver İnanç

HADİ GİDİP BAŞIMIZI BELAYA
SOKALIM

Hilal Ay

AÇIK MEKTUP

Fatma Kırkız

DUYGUSAL MEKÂN,
MEKÂNSAL DUYGU

Dicle Ağaoglu

MEKÂNSAL ORGANİZASYONUN
HÜCRE ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN
İRDELENMESİ

Barış Demirsoy

AZİZ İSTANBUL

Muzaffer Baran Gülsün

BİR ÜTOPYANIN BEDENİ:
FAMİLİSTERE

Gencay Çubuk

DARÜŞŞİFA

Ömer Okan

MOBİL EVDEN
KAÇMA HİSSİ

Gülhis Duygun

O ZAMANLAR

Arzu Aktürk

SIRADAN OLANI ARZULAMAK

Hüdanur Günaydın

AĞAÇ GÖLGESİNDEN KAYIP
MEKÂNLARA

Cemre Erhan

HİSARÜSTÜ ÇOCUK KREŞİ'NİN
GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE
KULLANIMI İLE İLGİLİ GÖRÜŞME,
GÖZLEM VE DEĞERLENDİRME

Yusuf İkinci

NENE EVİ

Nilay Özcan Sulu

BİR ÇOCUĞUN GÖZÜYLE MEKÂN

Sevil Kahveci

ZAMAN

Ruşen Tayfun

KENDİ ZAMANIM

Cesur Emen

ANNEMİN SANCISI

Gizem Caner

UYU İSTANBUL

Cemaliye Eken

İKİ BEDEN BİR HAYAT

Harun Özer

ŞEHİRDE MEKÂN -
MEKÂNDA ZAMAN - ZAMANDA
RUH

Gökhan Özdemir

VURULMUŞ HAYATLARIN
İZLERİNDEKİ YAŞAMLARIN
KESİTİNDE KALMIŞ MEKÂN

Mehmet Ş. Akanyeti

BAŞKENT GÖMÜTLÜĞÜ VE YAKIN
ÇEVRESİ

Göknur Kayır

İKİ DURAK ARASINDA BİR GÜN

Bircan Muyan

HÜZNÜN KESİTİ

Ayça Yazıcı Altıparmak

EKRAN VE MEKÂN ARAKESİTİNDE
DEĞİŞEN ALGI

Cansu Bıçakçı

BETON YİĞİNLARINI
UTANDIRACAK BİR BETON SANAT
ESERİ: PANTHEON

Zeynep Eslem Banaz

BOŞLUKLA DANS

Ayşe Betül Alperen

BEREKETZADE MAHALLESİ,
GALATA KULESİ SOKAK, 34421

Simge Özerk

İNSAN (MİMAR)CA YAŞAMAK
(HAYALİMDEKİ MEKÂN)

Şenay Çelikkaya

BİR ŞEHİR, BİR SEMT VE BİR
MEKÂN

Elif Tektaş

ARAMIZDAKİ BAĞ: MEK(ÂN)

Şebnem Hoşkara

ZAMAN İÇİNDE YOLCULUK:
ÇOCUKLUĞUMUN MEKÂNLARI

Leyla Çınar

GÜZEL ANILARIMIN SICAK YUVASI

Selahattin Ünal

ÖLÜ MİMARLAR DERNEĞİ

Anıl Salar

GAZİANTEP: "BİR ŞEHİRİN
KURULUŞU"

Erkin Yaşar Çerik

HANIM VE OĞLU

Orhan Keleş

İHTİYAÇ BULUTU

Betül Öztürk

HİÇTEN BİRAZ ÇOK

Ömer Yeşildal

KAÇIŞ

Bedirhan Koç

BOŞLUKTAKİ TEKİNSİZ AYAKLAR

Kevser Yıldız

GERÇEKLİĞİN MEKÂNSAL İNŞASI
YOLUNDA: KUŞDİLİ ÇAYIRI

Cemre Önertürk

KAYIP KENTİN YENİDEN KURGUSU:
MEKÂN(LAR)IN ÜSTÜNDEKİ BİR
KENT MEKÂNI

Ahmet Turan Köksal

MEKÂN TEDBİLİ: METREKARE
AYAKIZI

Abdullah Yıldız

KAVRAMSAL OLARAK MEKÂN
OLUŞUMU

Şimal Kesepara

DÖNÜM NOKTALARI VE
ADAPTASYON:
1572-2019

İlknur Sultan Ongan

DEĞİŞMEYEN İNSAN,
DÖNÜŞMEYEN KENT

Ayşegül Alkan
ORTA BAHÇE

Burak Türsoy
ODA DENEYİMLERİNİN
EĞRETİLMESİ ÜZERİNE DENEME

Emine Gökbörü
SONBAHARDA BULUT OLMAK

Gülşah Ural
KARLA KAPLI MASALSI
ŞEHİR SİNAİA

Abdurrezzak İrmak
AŞK İBADETHANESİ

Gökhan Karabacak
TOPLUM-İLETİŞİM-MEKÂN
EŞİTKENAR ÜÇGENİ VE MİMAR

Fulya Selçuk
BİN KİTAP BİR AH

Elif Şencal
KRONOTOP

Cemaliye Tokyay
BİR KIBRIS EVİ

Cansu Denizhan
BEDENİYET

Tevfik Saygın Özcan
MEKÂNIN HAFIZASINDAKİ İZLER
ÜZERİNE BİR YOLCULUK: İSTANBUL
MANİFATURACILAR ÇARŞISI

Gökhan Yamen
İSTİKLAL'DE BİR KİTABEVİ

Özlem Gök Tokgöz
KARTPOSTAL

Deniz Yıldırım
BEYAZ BADANALI EV

Zeynep Elif Namlı
ZAMANIN İZLERİ

Şirvan Kaya
MİSAFİR

Gökhan Hezer
GELECEĞİN GEÇMİŞİ

Veli İlke
MEKÂNNA SIĞAMAYANLAR

Asena Köksal
ŞAİRİN OTELİ

Ayşe Hilal Toprak
YOLDA

İsmail Kocataş
HAYATIN İFADESİNDEN
ANAYURT OTELİNE

M. Hüseyin Sancar
ONUN HİKÂYESİ

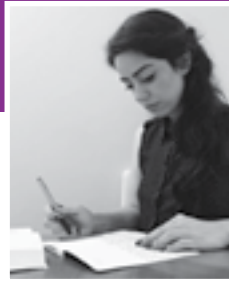
Ayşe Ufuk
MEKÂNLAR, HİSLER
VE ÇOKLU HÂL

Abdullah Beyazıtöğlü
DÖNEMİN TANIĞI

ÖDÜLLER

MEYDANIN HAYALETİ

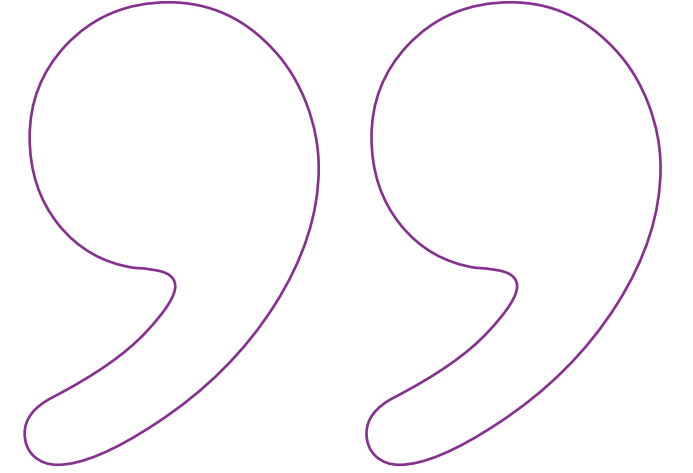
Özlem Öztürk

Meydanın ortasında bir kadın durdu. Uzun boylu kadını arkadan görüyordum. Dikkati çeken kadın değildi, elinden tuttuğu kızdı. Sekiz yaşlarında, uzun sarı saçlı, iri parlak mavi gözleriyle caddenin ortasında durmuş çevresine bakınıyordu. Annesi kızının elini caddenin ortasında bırakıp karşıya geçtiğinde kırmızı ışık yanıyordu. Kız annesini unuttuğundan ya da yaşadığı şaşkınlıktan döndü, yürümeye kalktı fakat bir anda görüş alanına giren kamyon kızı eziz geçti. Kadın arkasına döndüğünde kız kandan kemikten ve etten ibaret bir kütleyle dönüşmüştü. Kadın o kütleyle doğru yürüdü. Eğildi. İki eliyle kızından geriye kalanları tuttu. Yüzünde acıya benzer bir ifade yoktu; sadece, sanki biraz şaşmıştı. Şimdi ellerine bakıyordu. Doğrudu. Beyaz elbisesine sildi kanlı ellerini. Az önce çocuğunu kaybetmiş bir anneye benzemiyordu.

“Neresi burası?” diye sordu kendi kendine soruyormuş gibi. “Annem nerede? Neden beni bıraktı?” Kaybından dolayı anlık bir şok yaşadığı düşünülebilirdi. Etrafındaki insanlara baktı. Üç adım. Bir iki üç. Balıklar gibi dönüp duruyorlardı çevresinde. “Bu insanları tanımıyorum. Bunlar benim ailemden değil,” dedi. Kadının çevresindeki insanlar kesik kesik yürümeye başlamıştı. Üç adımda bir kim olduklarını, nereden geldiklerini, nereye gideceklerini unutmış gibi dönüp etraflarına bakıyorlardı. Araç sürücüleri yoldan gitmeleri gerektiğini unutmuşçasına meydana daldığında, kadın çoktan unutulmuştu. Az önce ölen kız önemini kaybetmişti çünkü onlarca insan aynı şekilde yoldan çıkmış araçların altında eziliyordu. Caddede ezilen kız gibi terk edilmiş çocuklara benziyorlardı. Ne olduğu anlaşılamıyordu ama yaşlı bir kadın çocuk gibi konuşmaya başladığında birden anlaşıldı. ‘Demans salgını’.

Meydanda oradan oraya koşup hafızalarını arayan insanların hali içler acıydı, onları böyle izlemeye yürek dayanmazdı. Ne yapacaklarını bilmeyen bu zavallı insanlarla dolu meydan bir akıl hastanesinin bahçesine benziyordu. Unutkanlıktan dolayı gördükleri kent ile hatırladıkları kent bilgisini birleştiremiyorlardı. Endişe, korku ve panikle gözleri tanıdık ayrıntılar arıyordu ama bulamıyorlardı. Anıları onları kuşatan dünyaya görünmez iplerle bağlıydı. O ipleri koparıp attıkları için kimliklerini yitirmişlerdi. Hiçlik. Hepsini esir almıştı. Herkes, bütün şehir, bütün ülke unutulmuştu. Beyinleri içi boşalmış ceviz kabuklarına dönmüştü. Yürüdükçe unutuşları derinleşiyordu.

Kentte hayalet gibi dolaşırken tek hedefleri yiyecek bulmaktı. Geçmişleri olmadan yaşayabiliyorlardı ama insan olmaktan çıkmışlardı. İçlerindeki hayvan onları ele geçirmişti; insan, her şeye alışıyor, hayvan gibi yaşamaya

da. Mide bulandırıcı leşlerinden kokular yükseliyordu. Çamaşırları kirliydi, ihtiyaçlarını gidermek için hayvanlar gibi ağaç dipleri bile aramıyorlardı çünkü insan olduklarını unutmışlardı. Birbirlerine adlarıyla seslenme alışkanlıkları kalmamıştı artık. Hiçbir şeye sahip değillerdi, adları dahil. Geçmişli olmayan insanların bir ada ihtiyacı da yoktu. Çoğu hayvanlar gibi dört ayak üzerinde, pislikleriyle dolu meydanı yoklayıp, durup birbirini koklayıp çiftleşiyordu fakat onlar da üç adım süresi geçtiğinde ne yaptıklarını unuttukları için eylemlerini yarıda bırakıp şehvetlerinden uzaklaşıyorlardı. Hiçbiri bir yöne doğru yürümüyordu çünkü tabiri caizse bastıkları yeri üç adım sonra unutuyorlardı. Otomobiller, kamyonlar, bisikletler unutuldukları yerde terk edilmişlerdi. Anıları, zihinlerindeki beyaz bir bulut tabakasının ardında kalmıştı. Hiç kuşku yok, hepsi kaybolmuştu. Herkes tek başınaydı. Bir gruba rastlanmıyordu. Su ve yiyecek dahil birbirleriyle bir şey paylaşmıyorlar, buldukları her şeyi tek başlarına tüketiyorlardı. Unutanlar ülkesinin hatırlayan bir kralı olsaydı, onları örgütleyebilir, emirler verip yönetebilirdi. Fakat artık duruma el koyacak bir hükümet yoktu. Hükümet binası, adalet sarayları, ibadethaneler, hastaneler, karakollar, bankalar, müzeler, dükkanlar, evler, restoranlar boşalmıştı. Onları kuşatan kenti öyle bir hızla değiştirmişlerdi ki yeni kentleri onlara unutuşu getirmişti. Yarattıkları yeni dünya geçmişlerini desteklemiyordu.

Beni tanıyan birileri anılarının bir kısmını sakladığımı fark edene kadar bu böyle sürüp gitti. Meydanı beni hatırlayan kalabalıklar doldurdu. Zihinlerini uyardığımda hatırlıyorlardı. Hatırlamaları için bir araçtım. Zihinlerinde onlar hatırladıkça büyüyen bir kar topu vardı. Birbirlerine sokulup unutanların arasında kendilerine yol açarak bana doğru ilerliyorlardı. Bana baktıklarında bir zamanlar yaşadıkları bir anı hatırlıyorlardı. Eşikte durup bekleyenler hafızalarının aynası olduğumu anlayanlar uzun uzun seyrediyorlardı beni. Hiç kıpırdamadan saatlerce karşımda durup hatırlıyorlardı, hafızalarının derinliklerinde, unutuş denizinde kaybolmuş bir resmi yeniden keşfediyorlardı... ama... kalplerinin içindeki resimleri... Birbirine eklenen bütün bu resimler kütleli oluşturuyordu.

"İçimde, benim tarafımdan terk edilerek çok derinlere inen bir şey yüzeye çıkmak istiyor. Zihnimin derinliklerinde çırpınan şey, bazı hatıralar. Çırpınma içindeki bu anılar tanık bulduğu için ansızın karşımda beliriyor. Bu meydan, alışveriş yaptığımız dükkanlar, hava güzel olduğunda yediğimiz dondurma bile zihnimdeki görüntüdeki yerini alıyor. Gerçeküstü bir temas kuruyorum onlarla. Annemle ayda bir bu binaya gelirdik. Ona yaklaştığımızda, civcivlerini etrafına toplamış bir tavuk misali kusursuz bir çemberle onu kuşatan evlerin ortasında, rüzgâra, yağmura, kara karşı koyu renkli perdesini indirmiş büyük bir eve girdiğimizi sanırdım. Gişeye uğrar, broşürlerden alır, aylık programı inceleyerek oyalanırdı annem. Alçak sesle kendi kendine konuştuğunu duyardım. Oradan meydana bakmanın hoşluğunu severdim. Bu meydana o kadar severdim ki olduğu gibi gözümün önünde şimdi. Sanki fuayeye bir perde asılmıştı. Meydan ve binayı bu tül gibi örülmüş perde birleştiriyordu. Fuaye meydana izlerdi. Meydandaki bütün faaliyetleri ve insanları bu perde şekillendirirdi. Meydana vuran güneşi, uçuşan kuşları, hareket halindeki insanları en ufak ayrıntılarına varıncaya kadar görürdüm. Karşısında yürüyen insanlarla hareketsizliği daha da artan, bulunduğu yere daha sıkı tutunan, kelimelere dökemeyeceğim bir niteliğe bürünen bu perde, binanın tercümanıydı sanki. Böyle, perdenin arkasından izlediğimde daha da etkileyici görünen meydan, perdeye göre düzenlenmiş gibi gelirdi bana. Bu perde her an her şeye hakimdi. Şüphesiz binanın görünen yüzü onu diğer binalardan farklılaştıran ruhunu taşıyordu. Güneşin kendini gösterdiği günler, devasa bir kertenkelenin sırtında yürüyormuşum duygusunu yaratan, emdikleri ışıkla parlayan dizi dizi taşlar girişe bir vurgu katmışlardı. Özellikle taşların koyu rengi çekerdin insanın bakışlarını. Nota aralıkları gibi sürpriz aralıklarının arasından ritimli bir ışık düşürüyordu cepheadeki bu taşların üzerine. O zarif yuvarlak basamakları çelik borularla tavana asılan merdivenden çıkanları izlerdim. Merdivenin ortasında yerden tavana kadar uzanan ışık demeti ağaç gövdesine benziyordu. Annemin

elindeki ilanlar hiç tatmadığım haz dolu anların hayallerine sürüklerdi beni. O zamanlar operayı çok merak ediyordum ama annemle babam henüz onunla tanışmama izin vermiyorlardı. Oradayken gördüğüm her yeni insanda merak ettiğim bu olurdu, operaya gidip gitmediği. Operaya gideceğim günü ipe çekiyordum ve o gün annem bana döndü, gülümsedi. 'Yarın akşam sen de gelebilirsin bizimle operaya,' dedi. Hayattaki en büyük arzum gerçekleşecekti ama ertesi akşam çok uzaktaydı. Ertesi gün saçlarım taranmış, özenle giydirilmiştim. İnsanlar önemli bir törene katılır gibi süslenip püslenmişlerdi ama ben büyük fuayedeki neredeyse bizim ev büyüklüğündeki yüz metrekarelik Hereke halısından gözlerimi alamıyordum. Salon ise detaylarla doluydu. Annemle babamın ortasında oturuyordum. Gözlerimi ne kadar kısarsam kısayım onları bağlayan ipleri bir türlü göremediğim tıpkı denizin üzerinde oradan oraya uçan martılara benzeyen, onlar gibi havada asılı duran büyümlü ışıklar asılıydı tavanda. Sebebi hakkında en ufak fikre sahip olmadığım

bir heyecanla dolmuştu içim. Bir şeyler olacaktı ve olacak olan o şeylerden sonra ben değişecektim, bunu seziyordum. Operayı izlerken büyük salon beni annemin kolları gibi sarıyordu. O gece bu binanın içinde bir yerde. Bu binaya bakınca, zihnimde ilk kez operaya geldiğim güne geri dönüyorum. Aynı ruh haline bürünüyorum. Kaybolduğumu sandığım duygu geri geliyor. Buradaki çiçekçiler, sırada bekleyen insanlar, o gece izlediğim eseri canlandıranlar, onları alkışlayan izleyiciler binada yaşamaya devam ediyor. Mesele geçmişini hatırlamak değil, yaratmak."

“Ne tuhaf, artık sadece o gün var aklımda, gerisi belli belirsiz bir tortu. O gün tam burada coşku içinde ellerinden zincirlenmiş işçi pankartına bakıyordum. Üzerine asıldığı cepheye güneş ışınları vurmuştu. Güneşle parlayan bu çizgileri zihnimin bir köşesine yerleştirmek ve bu anı hafızama nakşetmek istiyordum. Rüzgârın dalgalandırdığı zikzaklar yüzünden pankart yer değiştiriyormuş gibi görünüyordu. İşçi o kadar uzaktaydı ve ben ona o kadar yaklaşıyor gibiydim ki kendimi birden onun önünde bulduğumda çok şaşırdım. Önümdeki kalabalığın her geçen dakika artması, o kalabalığın bir parçası olduğumu bilmek bana öyle haz veriyordu ki bundan başka hiçbir şey düşünemez olmuştum. Yüce bir şey için yumruğumu kaldırmıştım. Hepimizin aklında aynı soru vardı. İnsanlar eşit değil midir? Bayraklar açılmıştı, sloganlar atılıyor, türküler söyleniyordu. Bir bölüm Beşiktaş’tan geliyor, diğerleri Saraçhane ve Tarlabası yolunu kullanıyordu. Kortejlerin sonu görünmüyor, oluk oluk insan geliyordu. Meydanda adım atacak yer kalmamıştı. Çok kalabalık olduğu için itiş kakış oluyordu. Dev-Gençliler alanda istenmiyordu ama onlar zorla güvenlik kordonunu yardılar ve alana girdiler. Çin yanlıları da Tarlabası’nda durduruldu. DİSK Genel Başkanı konuşmasına başladı. Konuşmasını bitirmek üzereyken önce bir el silah sesi duyduk, Tarlabası’nda itişme başladı. Sonra bir el silah sesi daha duyduk. İnsanlar panikledi. Silahın nereden patladığını anlayamamıştık. Yüzbinlerce insan buldukları her boşluktan kaçmaya çalışıyor, canını kurtarmak istiyordu. O iki el silah sesinden sonra dört ayrı yerden yayılım ateşi açılmıştı. Yere düşenler eziliyordu. Sular idaresinin üzerinden kurşun yağmuru yağıyordu. Otelin tepesindekiler ateş etmeye başladı. DİSK yöneticileri vardı kürsüde, uzun namlulu silahlar onları hedef almıştı. Çoluk çocuk, işçiler, öğrenciler, gençler, yaşlılar üzerimize yağmur gibi düşen kurşunlardan kaçmaya çalışıyorduk. Beyaz bir Renault insanların arasına daldı. Camları açıldı ve içinden sürekli ateş ediyorlardı. O sırada panzerler girdi

alana. Kalabalığa su sıkıp ses bombası atıyor bir yandan da ateş ediyorlardı. Panzerlerden biri gözlerimin önünde bir kadını çiğnedi. Çayır makinesi gibi insanları biçerek ilerliyordu. Korkunçtu. Tek kaçış yolu Kazancı Yokuşuydu. Birbirimizi ezerek oraya doğru koşmaya başladık. Zaten dar olan yolu bir kamyonetle kapatmışlardı. Oraya sürüklemişlerdi bizi ama kaçamıyorduk. Ezilen insanların ortasındaydım. Savaş alanı gibiydi. Belki yarım saat bile sürmemişti ama meydan boşalmıştı. Bayraklar yerdeydi, insanlar eşyalarını bırakıp kaçmışlardı. Ölenlerin cesetlerini bir araya topladık. Otuz dört ölü vardı ve çevrelerinde yüzlerce yaralı. Güneş artık batmış olduğundan cephe simsiyahtı şimdi. İşçinin kolları karanlık göğe doğru yükseliyordu ama onu göremiyordum, karanlığın içinde kaybolmuştu ama oradan uzaklaşırken arkamdan beni izlediğini biliyordum. Ne yazık ki uzak geçmişten bugüne bir şey taşımadığımızda bile, o insanlar öldükten sonra bile, binalar beklemeye, bekledikleri kişiler gelmeyecek olsa bile hatıralarını saklamaya devam ediyorlar.”

“Bir anı canlanmakta kafamda, o günü tekrar tekrar yaşadıkça bu unutuş için içilmiş bir ilaç gibi etkisini gösterip zihnimi onun anısıyla dolduruyor. 7 Haziran 1987. O zamanlar kılığımıza pek dikkat etmezdim ama o gün özenle giyindim. Bana burada beklememi söylemişti. ‘AKM’nin önü’ bir buluşma noktasıydı. Çiçekçilerin önünden geçerken kendi kendime ‘Hiç olur mu canım, ilk buluşma için ne saçma fikir. Gülünç duruma düşerim,’ diyordum ama bir buket papatya aldım. Geldiğinde, ona nasıl hitap edeceğimi, elini nasıl sıkacağımı, nereye doğru yürüyeceğimizi, ona anlatacaklarımızı zihnimde prova ediyordum. Gitme vakti geldiğinde de elini tutacak, kendini geri çekmezse yanağından öpecektim. Saatime bakıp duruyordum. Kararlaşmıştık saat gelip çattığında bir aşağı bir yukarı yürümeye başladım. Artık hiçbir şey düşünmüyordum. Güneş tam tepedeydi. Üzerimdeki saçağın gölgesine sığınıp, saatlerce burada bekledim. İçeri giren insanları izledim. Benden başka herkes mutluydu. Yüreğime karşı koyarak meydanı geçtim. Yüreğim buraya dönmek istiyordu ama ayaklarım güvenmiş aklıma karşı çaresiz kalıyordu. Elimdeki papatyaların kokusu kederimi daha da ağırlaştırıyordu. Onları çöpe attım. Sanki cephenin rengi neden gelmediği hakkında bana bir bilgi verebilmiş gibi beş dakika boyunca ona baktım. Binaya hiç girmemişim, bu karalığının arkasında bir şey olduğunu, cephesinin onu hem içinde tuttuğunu hem de gizlediğini hissediyordum. Düşmancaydı yaptığı, ben işkence dolu saatler boyunca onu beklerken, böyle ıstırap çekerken bana gülmüştü belki de. Otobüs durağına vardığımda geriye dönüp baktım. Birden onu fark ettim. Kederimin kaynağı buradaydı. Gelmişti. Kaygılarım bir anda dağıldı. Kırmızı bir elbise vardı üzerinde. Gözlerimi ondan ayıramıyordum. Meydanda her şey onu görmem için donup kalmıştı adeta. Şu kara cephe kendini geriye itmiş, kendinden daha müthiş o manzarayı öne çıkarmıştı. Beş dakika sonra çekip gitse de artık umurumda değildi. O anda istediğim gelmesiydi ve gelerek onsuz bir ömür geçirme ihtimalini ortadan kaldırmıştı. Ona doğru yürüyüşümü izledi. Yüreğim o kadar hızlı çarpıyordu ki adım atmakta zorlanıyordum, ama hiç değilse mutluluktan çarpıyordu artık. Taşığa vardığımda, karşı karşıya durduğumuzda, saatlerdir çektiğim sıkıntıyı

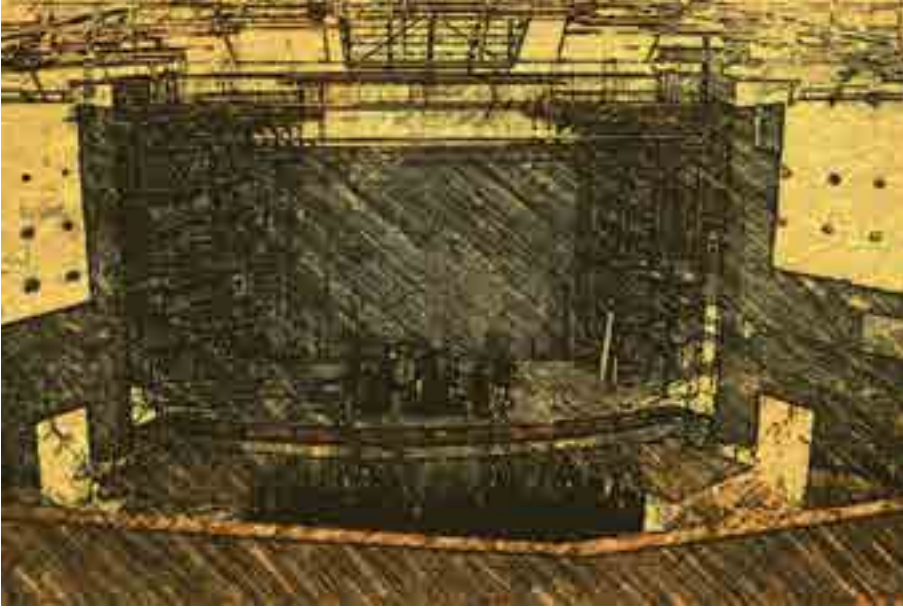
silen bir şey yaptı. Duyduğum kaygıyla gerilmiş yüzüme bakıp, sol gözümü ve sol kaşımı çevreleyen doğum lekeme dokundu. Dudaklarını lekemde hissettim. Altında durduğumuz saçakla, cephe yukarı çekilen bir perdeye dönüşmüştü, meydana bir sahne gibi açılıyordu ve sahnede biz vardık. Etrafımızdaki insanlar bize bakmaktaydı, sanki ben de onların gözüyle görüyorum şimdi bizi. Neden geç geldiğini sormadım çünkü onu beklerken yaşadığım yürek daralmasıyla dalga geçeceğini düşünüyordum. Oysa benzer bir daralma onun da yüreğini kemirmişti, beni uzaktan izlerken. Bunu söylediğinde onu en iyi anlayabilecek kişinin ben olduğumu biliyordu artık. Bu olayın üzerinden kaç yıl geçtiğini bilmiyorum. Şurada o gün yaydığı ışık uzun zamandır yok. Zihnimde daima var olacağını zannettiğim anılar yok oldu, onların yerini alan yenilerini ise artık hatırlamıyorum. O günü bir daha asla yaşayamayacağım. Ama şuraya baktığımda, onun dudaklarının bıraktığı hissi duyabiliyorum lekemde. Aslında o his hep lekemdedi belki de şimdi her şeyi unuttuğum için onu hatırlar oldum; tıpkı gündüz şehrin gürültüsünden duyamadığımız kuş seslerini gece duymamız gibi.”

“Zihnimde yüzen resim parçaları birleşiyor. Bu resimler yüreğimle doğrudan irtibat kuruyorlar. Her şey nasıl başlamıştı hatırlıyorum. Alt katta bir konser salonumuz vardı. Genç besteciler yeteneklerini sergiliyorlardı. Onları dinlerken heyecanımı unuttum. Yukarı çıkıp, kulise girdim. Pırıl pırıldı. Herkes özenle makyajını yapıyordu. Ayakkabılarım yerinde yoktu. Boyanmaya götürmüşler. Atölyelerimiz, depolarımız otoparkın altındaydı. Ne içerden dışarıya ne dışardan içeriye bir şey taşımak zorunda kalmıyorduk. Bu büyük lükstü yoksa bir oyun için bile bir ayda binlerce kilometre yol yapılırdı. Etrafı ampullerle çevrili makyaj aynasından kendime baktım. Birden kalbim çarpmaya başladı. Nasıl çıkacaktım sahneye? Ya öksürürsem ya gülerlerse bana ya rezil olursam? Elim titriyordu dudaklarımı boyarken. Ruju parmağımla dudağımda dağıttım, yanaklarımı pembeleştirdim. Oyunu çok güzel oynadık o gün. Çit çıkarmadan bizi izliyordu seyirci. İlk maaşım 29 lira 35 kuruştı. Neler neler almıştım o parayla. Annemle çarşıya çıkmıştık. Ayakkabı, anneme kumaş, babama bir kravat. Babam o kravatla gelmişti her oyunuma, “Kızım aldı,” diyordu herkese. Provalar sırasında mutluluktan gözüm bir şey görmez, sahnede bir ömür geçirmekten başka beklentim olmazdı. Sahneye çıkana kadar tir tir titrer, aralık perdenin arasından bakan kaygılı bakışlarım izleyicilerin üzerinde dolaşırdı. Her seferinde aynı soruyu sorardım. Beni kınayacaklar mıydı, yoksa onaylayacaklar mıydı? Bu heyecanım temsil başlayana kadar devam ederdi fakat sahneye çıktığımda bu soruları aklımdan bile geçirmezdim. Birbirini izleyen, biri diğerini kovalayan bu iki ruh halim daima bana eşlik ederdi. Bir program olsun ya da olmasın meydana aydınlatan ışığın parçasıydık. Bu ışığa dahil olabilmek için bir şartı yerine getirmek zorundaydık. Yeteneğimizi geliştirmek için çok çalışmalıydık. Yoksa bu ışık parlaklığını azaltanı derhal elerdi. Sahneye fırlayan bir kedi bacağınıza sürtündüğünde repliğinizi unutmamalıydınız, öyle, sahne arkasında çok kedimiz vardı. Kulislerde kucaktan kucağa dolaştırıp şımartıyorduk onları. Kış mevsiminde bile dışarı taşan kuyrukta bekleyen insanların görüntüleri geliyor aklıma. Önündeki saçanın altında sahne

aldığım oyunun bileti için sabahlayanları görünce sevinirdim. Bazen günlük kıyafetlerimi değiştirmeden salondaki izleyicilerin arasında dikkat çekmeden sahneyi izlerdim. Bin beş yüz kişilik salonlar tıklım tıklımdı. Burası bizim için bir sanat fabrikasıydı. Her türlü eseri oynayabiliyorduk. Devasa sahne arkası okulumuzdu. Estetik ve akustik açıdan sunduğu imkanlarla büyük dekor ve koro isteyen eserleri sahneleyebiliyorduk. Ve perde kapandı bir gün. Alkış sesleri sahne arkasına geçtiğimde de oraya kadar ulaşıyor, ellerin birbirine çarpışındaki ses dalgalarının titreşimi kulaklarımı okşuyordu. Gözlerim doldu. Son oyundu. Duygularım allak bullaktı. Bir çocuğun kendi annesinden daha güzel bir anne istemeyeceği gibi sahnede var olma arzumu başka salonlarda tatmin edemeyeceğimi biliyordum. Başkasının annemde kusur olarak göreceği ama benim onun parçası diye sevdiğim lekeleri yüzünden terk ediyorduk yuvamızı. Oysa lekeleriyle bir derinliğe sahipti. O andan itibaren, bu anılardan başka hiçbir şeyin değeri kalmadı gözümde. Tıpkı insanlar gibi kendine ait bir isimle anılıyordu ve bu onun suretiydi. Atatürk Kültür Merkezi. Bu adı düşününce, sırf hatırlamakla yeniden yaratıyorum. ”

“Solcu liberaller, milliyetçiler, Kürtler, başörtülü kadınlar, çocuklar... Çok kalabalıktı. Ne için direndiğimizi hatırlamıyorum. Herkes birbirine çapulcu diye hitap ediyordu, gülüşüyorduk, çadırlarda kalıyorduk. İnsanlar yemekler yapıyor, bunları birbirleri ile paylaşıyordu. Şarkılar söyleniyor, halaylar çekiliyordu. Fakülteden iki arkadaşla bir afiş hazırladık. Gri bezin üzerine kırmızı boya ile DİREN GEZİ yazdık. Üçümüz yalnızlığa terk edilmiş binaya girdik. Giriş kapıları yoktu. İnsanları takip ettik. Binanın döşemeleri, kaplamaları soyulmuştu, kaba inşaata dönmüştü. Bir deri bir kemik gibiydi, iskeleti kalmıştı sadece. Her yanı kırılıp dökülmüştü. Çıplak beton duvarlara yazılar yazılmıştı. DEVRİME HOŞ GELDİNİZ. Binanın dışında da içinde de iskeleler vardı. Kültür binası

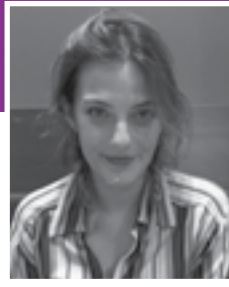
miydi hastane miydi belli olmuyordu. Çatıya çıktık, bir süre Boğaz'ı izledik. Binanın en ilginç yanı arkasını döndüğü muhteşem manzaraydı. Tepeden bakıldığında manzara rüyalar alemini andırıyordu. Pankartımızı alüminyum doğramalara bağladık. O, direnişimizin vitriniydi. Aşağı inerken kimseyi göremedik. Salondan sesler geliyordu. Oraya yöneldik. Kaplamaları sökülmiş sahnede müzisyenler vardı. Enstrümanlarını çıkarmış, çalışıyorlardı. İnsanlar onları dinliyordu. Sanki herkes bir anda çürümeye terk edilmiş binanın işlevini hatırlamıştı. Yıllardır bırakın müziğe sese hasret kalan sahne açılmıştı. Kederli bir sahneydi. İçinde oynanan oyunlardan, çalınan şarkılardan, danslardan geriye yalnızca bu keder kalmıştı. Müziği dinledikçe zihnim on yedinci yüzyıl yapısının altında on beşinci yüzyıla ait kalıntılar bularak yeni yapıyı yıkan Viollet-le-Duc gibi yapının köhne görüntüsünü siliyor eski ihtişamlı günlerine döndürerek restore ediyordu. Salonun giyinik halini bana sunmaya hazır görünen betonun yüzeyine bakıyordum bütün benliğimle. Bakarken, salonu zihnimde baştan aşağı yeniden kurmuş, koltukları, kaplamaları, aydınlatmalarını bir mimar gibi tasarlamıştım. Şüphesiz bu zihinsel oyun salonun kaybettiği ihtişamını ona kazandıramıyordu, çünkü gerçekle bağlantısı olmayan bir hayalle ilintiliydi gördüğüm çoktan ölmüş olan görüntü. Ama hiç değilse bana bir zevk, gerçeklik yanılması yaşıyor ve böylece, terk edilmiş binanın verdiği sıkıntıyı, çaresizlik duygusunu unutturuyordu. Müzik öyle güzel öyle huzurlu kılıyordu ki salonun içine terk edildiği sessizliği bölmeyip onu daha kuvvetli bir biçimde arındırıyordu. Sahnedekiler saatlerce çaldı. Sonunda, çalmayı bıraktıklarında salondakiler onları alkışlamaya başladı. Dakikalarca alkışlarımız yankılandı çıplak salonda. Müzik bittiği için üzüliyordum ama bu tür bir deneyimi yaşadığım ve binayı terk etmeden önce derinine inebildiğim için seviniyordum. Dışarı çıktığımızda ortalık karışmıştı. Kepçeler bir duvarı yıkıyordu. Ağzımızdan, burnumuzdan, gözlerimizden giren hava

bizi boğuyordu. Kırmızı elbiseli bir kız bana maske uzattı. Yüzüme geçirdim ama hiçbir şey göremiyordum. Arkadaşlarımı kaybettim. TOMA'lardan üzerimize biber gazı sıkıyorlardı ve biz direniyorduk. Direniş zihnimde inşa ettiğim salondan taşıyordu. Direnmeyi bıraktığımız için unutuş geldi belki de. Bilmiyorum, bence biz birden unutmamak, zaten unutmuştuk. Unutanlar, hatırladığı halde unutmayı seçenlerdik. "

"Ben de hatırlıyorum. Hatırladığım tek şey yıkım." Anılarını haykırıp duran, hatırlayan insanlara baktı. Şimdi sıra bende, diye düşündü. İçinden gelen dürtüye uyararak, hiç düşünmeden elindeki taşı fırlattı. "Dikkat edin dirilecek," diye bağıyordu. Çevresinde dolanan unutanlar onu taklit etmeye başladı. Yüzbinlerce unutan yerdeki kaldırımları söküyordu. Üç adım süresi geçtiğinde ellerindeki taşları ne yapacaklarını unutmış olsalar bile etrafındaki unutanlara bakıp, fırlatıyorlardı. Hatırlayanlar korkup geri çekildiler. Ruh gibi saydam görünüyorlardı. Bir cenaze törenine katılan hayaletlere benziyorlardı. Taşlar, kara kütle, onu korumak için çevresini saran hatırlayanlara çarpıyordu. Hatırlayanlardan bazıları unutanlara katıldılar, şimdiden başka bir dünyaya aitmiş gibi görünen meydanın hayaletini taşıyorlardı. Yıkım bittiğinde bir baştan öbür başa yıktıkları binanın önünde dikiliyorlardı. Haykırışları yeni doğan bir bebeğin çığlığına benziyordu. Bardaktan boşanırcasına yağın yağmura doğru başlarını kaldırmış, ağızlarını açmış, susuzluklarını gideriyorlardı. Yıkıcı karakter, unutanların elebaşı yürümeye başlamıştı bile, alışkın adımlarla ilerliyor, peşinden sürüklediği milyonlarca unutanla yarım bıraktığı işleri tamamlıyordu. Unutuş, her şeyi yıkan ani bir deprem dalgası gibi yayılıyordu.

Özlem Öztürk

1986, Malatya doğumludur. 2010 yılında, İstanbul Kültür Üniversitesi Mimarlık Bölümünden mezun oldu. 2014 yılında, mimari tasarım bölümünde yüksek lisansını tamamladı. 2010-2014 yılları arasında mimarlık ofislerinde proje sorumlusu ve şantiye şefi olarak çalıştı. 2014 yılından beri, kurucusu olduğu İstanbul merkezli ofisinin mimari tasarım ve uygulama faaliyetlerinin yanı sıra, iç mimari projeler ile uygulama çalışmalarını sürdürmektedir. Çeşitli proje yarışmalarında ödülleri olan Öztürk, "Mekân Öyküleri" yarışmasında teşvik ödülü almış, "Kiraz Ağacı" öyküsü ile Tanpınar seçkisine girmiştir.

DÖNÜM NOKTALARI VE ADAPTASYON: 1572-2019

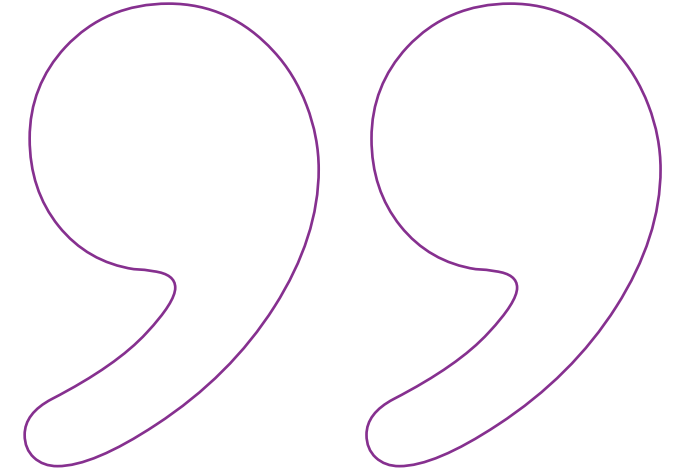
Şimal Kesenpara

Bir kütle olarak dünya üzerinde yer kapladığımdan beri farklı isimlerle adlandırıldım ben. Bundan dolayı kendimi size en bilindik adımla takdim etmeye karar verdim. Bendeniz 'Büyük Han'. Karşınızda bu şekilde sapasağlam durduğuma aldanmanızı istemem, inanır mısınız bilmem fakat beş yüz yaşına ramak kaldı. İşte bu yüzden gövdemdeki her bir sarı taşın zerresinden çok daha fazla anı var çiminde, çok fazla bellek...

Son yıllarda misafirim olan insanların gövdeme dokunduklarında hissettikleri, benim farklı evrelere ayrılmış mazim. İşte bu yüzden, aslında insanların belleğine yerleşmiş olan anneanne evinin naftalin kokusuyum ben. Beni duyumsamak eski resimleri saklandıkları kutularından çıkartıp, zamanda yolculuğa çıkmak, köklerinin derinliğinde kaybolmak gibi...

Ve işte tam da bunlar yüzünden ben, köklerimi ulu bir çınar gibi bağladım toprağıma, her mevsim olmasa da çiçekler açtım. Gövdem her zaman dik durmaya çalıştı, dallarımda kuşlarla insanlar ahenk içinde cıvıladı benim; ama asla durdurulamayan zamanın akışı hoyrat rüzgar misali bozdu dengemi, yapraklarımı döktü, cıvıltılarımı eksiltti... Daha göreceğim varmış derler ya...

Bana ikinci baharımı bütün varlığımı hizmetlerine adadığım insanlar bahşetti. Adımın değişiklik göstermesine karşın soyadım hiç değişmedi benim. Biliyorum ki her yapı insanların gereksinimlerine cevap vermek üzere inşa edilir. Yani aslında her yapının soyadı bir şekilde aynı kapıya çıkar; 'yaşam alanı'. İnsanlar yüzyıllar boyunca fiziksel mekanların bir kısmını belirginleştirip, sınırlama eğiliminde oldular ve bu eğilim sayesinde oluşan mekanlar hissedilir kılınmış oldu. Benim ise sınırlandırılmış alanım, yine bir sınırlandırılmış alan olan Surlariçi'nin tam ortasına atılmış Anadolu'nun en karakteristik imzası şeklinde varlık gösterir. Avlumun tam ortasında bulunan köşk mescit ise İslamiyet'in imzası... Oluşturulduğum kare planın sokağa bakan yüzü aynı naftalin kokan evdeki dede figürü gibi sert ve kesin hatlı olsa da, siz aldanmayın o ciddiyete, içimdeki avlunun tavanı, o dedenin pamuk kalbi gibi köpük köpük buluttur benim. Misafirlerimi karşılıklı konumlandırılmış iki büyük ahşap kapıdan buyur ederim içime. Avlumu çevreleyen sütun ve kemer manzaram, Osmanlı'nın tipik han örneklerinden biri olan beni cömertçe insanların algısına sunar. Misafirlerim adımlarını büyülenmiş bir şekilde avluma doğru atmaya devam

eder. Başlarını hafifçe yukarıya kaldıranların gördükleri resmi ise ünlü bir şairin dizelerinden çıkma şu kelimelerle tanımlıyorum; 'göge bakma durağı'.

Hayatımın farklı evrelerinin olduğundan bahsetmiştim cümlelerimin başında. Bu evreleri varoluşumun dört büyük dönüm noktası olarak tanımlayabilirim rahatlıkla. İşte bu hayatımın dört farklı dönüm noktasında benimle gönülden veyahut farkında olmadan bağ kurmuş, dört farklı zamanın canlıları olan ziyaretçilerimle yaşadığımız anılardan bahsetmemin, anlatım gücüne tat katacağı kanaatindeyim. Böylelikle ben anılar denizinde kulaçlarımı sakın sakın suya daldırırken, siz de yeni insanlar tanımanın yanı sıra ben ve benim evrelerim hakkında daha fazla fikir sahibi olabileceksiniz. Öncelikle size misafirlerimi takdim etmek istiyorum; Şark Bey, Garp, Cenup ve Kuzey Hanım. Osmanlı döneminde belki de yüzbinlerce tüccar misafir etmişimdir içimde. O dönemde Lefkoşa, ticaret merkezi haline gelmiş; geleneğin yaşayan parçası olan ben ise yerli ve yabancı tüccarların, aynı zamanda köylerden kente alışveriş için gelenlerin uğrak yeri olmuştum. Her zaman birisi sıyrılır ve siz onunla daha başka bir bağ kurarsınız ya... İşte Şark Bey o insanlardan biriydi. İlk kez batıdaki ahşap kapıdan elinde bir ucu devesinin boynuna doladığı yamalı bir iple içeriye girdiğini hatırlıyorum. Küçük yerleşimlerden gelen insanların ihtişamımdan etkilenmesine alışık olsam da Şark Bey'i onlardan ayıran özellik benimle iletişime geçmek için harcadığı çaba olmuştu. Hemen her noktandan, her parçamı hafızasına kazıyıp, mürekkebine akıtan Şark Bey; bir ya da en fazla iki gecelik konaklama alanı olan beni şu şekilde aktarmıştı deri kokan defterinin saman yapraklarına: 'Çevresini tavafta bulunduğum köşesiz fakat 10 adet burcu bulunan yüksek duvarlarla çevrili Surlariçi'nin zannederim ki merkezinde bulunan, bu dört köşeli han, dışından kule gibi kesin düz cepheyle çevrilmiş. İçine buyur edilince insan idrak ediyor ki; ortasının bir kısmı tamamen kaldırılmış bu han, seni çevrenin keşmekeşliğinden tamamen yalıtıp içine döndürüyor veyahut içerde bulunan misafirler ile beşeri ihtiyaçlarını gidermen için fırsat sağlıyor. Hava kararına kadar izole ortamın keyfinden misafirler, hava karardıktan sonra ayaklarını sürüyerek çıktıkları merdivenlerden kişisel alanlarına çekiliyorlar ve bu döngü sabah ile akşamın birbirini takip etmesi gibi sürüp gidiyor.' Şark Bey bozuk el yazısıyla yazdığı kelimelerin ardına bir de görünüşümü iliştimişti. İşte o gün ilk kez kendime başka birinin gözünden bakmıştım.

Öncelikli hedefimin canlılara yaşam alanı sağlamak olduğunu zaten beyan etmişim, fakat bu alanı hissedip alt kattaki sosyal alanlarımın ve üst kattaki özel alanlarımın farkında olarak bunları kaleme döken Şark Bey, yalnızca tek bir noktada yanıldı: “bu döngünün gece ile gündüz gibi birbirini sürekli takip edeceği konusunda!”

İnşa edilmemden neredeyse üç yüz yıl sonra aklımın pek ermediği bir takım siyasi ve politik olayların sonucunda sosyal çevrem epey değişmiş ve bambaşka bir kültüre hizmet etmeye başlamışım. İşte bu yıllara dayanıyor Garp ile tanışmamız. Garp’ın kanat seslerinin çırpışını hissettiğimde anlıyordum ki bana bu yeni kültürle ilgili bildiklerini, gördüklerini, duyduklarını fısıldamaya devam edecek. Garp bana artık kullanımım tamamen değiştiğini nedenleriyle anlatmaya çalışan ilk canlıydı. Yapılan ufak tefek tadilatlardan ben de anlamıştım bir şeyler değişeceğini; ama Garp’ın söylediğine göre bu yeni kullanımım öncekinden farklı bir amaca hizmet edecekti. Ve akabinde de etti. Garp bana İslamiyet inancından dolayı tamamen içe dönük, dışarıyla olan bağlantımı en aza indirecek şekilde inşa edilmiş olmamın, bu yeni gelen kültürün idrakinde sosyal hayattan koparılması, bir nevi cezalandırılması gereken insanların bulunduğu bir alan olarak vuku bulmuş. Sanıyorum ki dışa dönük alanlarda yaşayan, belki de sokağa açılan kocaman pencerelere alışkın olan bu insanlar, var olan yapıyı en olası şekilde ihtiyaçlarına ve kültürlerine adapte etmişlerdi.

Yaşadığım bu değişim beni ciddi anlamda hayrete sürüklemişti. Farklı kültürlerin beni hayatlarına alış biçimlerinin, bana yükledikleri fonksiyonların birbirinden bu denli farklılık gösteriyor olabilmesi açıkça mimarinin etkilendiği olguları ipe dizilen boncuklar gibi ardı ardına sıralıyordu. Ve ben de bunları kültür, siyaset, inanç, toplumsal gereksinimler, sosyal statü, sosyal değerler ve normlar şeklinde sıralayabilirdim bir çırpıda. Garp ve Onun bana uzak diyarlardan getirdiği bilgiler olmasaydı; neye, nasıl ve ne için hizmet ettiğim hep bir soru işareti olarak kalacaktı içimde. Uyum sağlmasına yine sağlardım fakat bu ne kadar bilinçli bir uyum olurdu o konuda pek emin değilim. Çünkü sadece hapisane olmamla bitmedi yaşam serüvenim. Bir sonraki kullanımım da yine anlamlandıramadığım bir dizi siyasi ve politik olayların akabinde, tekrardan değişiklik göstermişti...

Neredeyse dört yüz yaşına yaklaştığım, yorgunluk izlerimin artık görünür olduğu zamanımda tanıştım Cenup ile. Aslına bakarsanız ilk kullanım amacıma neredeyse benzer bir amaca hizmet ediyordum ve bu sefer alışmam çok da zor olmamıştı. İlk kullanım amacımdan farklı olarak misafirlerim artık gelip geçici değil, sürekli ve kalabalıklılar. Her ne kadar tamlamam büyükte olsa artık misafirlerimin günübirlik olmaması ve içimde küçük bir mahalle kurulması sorunlarımı kullanım amacımın değişmesinden kaynaklanan kafa karışıklığından daha farklı bir boyuta taşıdı; ayakta durmakta zorlanmama. Bilir misiniz bilmem Atalarımızdan bizlere, ‘çok fazla insanın olduğu yerde pislikten geçilmez’ ana fikrine sahip müstesna cümleler miras kalmıştır. İşte Cenup ve Cenup’un yedi sülalesiyle tanışmam bu döneme denk geldi. Beni

içten, dıştan, aleni veya gizliden tüketen böcekler. İçimde yaşayan canlıların sorunları, benim ise hem sağlık hem denge sorunlarımın artışı sebebiyle tahliye edildim. Değişimine ve gelişimine engel olunamayan sosyokültürel, ekonomik ve politik üçlemenin içinde uzunca bir süre yaralarımın sarılmasını ve yeniden hizmete gireceğim günleri bekledim. Beklerken de Garp’ın bıraktığı alışkanlıkla aklımın bir köşesinde sürekli bulunan adapte edileceğim yeni fonksiyonumun merakı vardı.

Kuzey Hanım batı kapımdan içeriye kafasını uzattığında, kalbindeki heyecan elinde tuttuğu defteri zangır zangır titreten cinstendi. Bense yıllardır görmediğin ve derin bağlar kurduğun birini veya ona ait bir şeyi gördüğünde hissettiğin karmaşık duygular içindeydim, hanımefendinin elinde tuttuğu eskimiş ve yorulmuş deri kaplı defteri gördüğümde. Bu genç kadının Şark Bey’le bir bağlantısı olmalıydı. Nitekim hislerim beni yanıltmamıştı.

Günümüzdeki kullanımına benden daha hızlı adapte olduğunu algıladığım Kuzey Hanım, bir sandalyeye yerleşip, masanın üzerine çantasından çıkardığı dizüstü bilgisayarı yerleştirdi. Yanına gelip ne arzu ettiğini soran delikanlıya, bu topraklara özgü kahveyi sipariş ettikten sonra, belki de beş kuşak önceki dedesinin defterinde benim perspektifim olan sayfayı açtı. Defterde yazılmış olan her kelimeyi ezberlediği aşikar olan bu genç kadın, kahvesinden bir yudum aldıktan sonra derin bir iç çekişle naftalin kokuma ulaşmaya çalıştı.

Artık sadece tek bir insan topluluğuna hizmet etmiyordum. Birazda yaşamın vermiş olduğu avantajla, kültür varlığı olarak kapılarımı beni merak eden, görmek ya da hissetmek isteyen bütün misafirlere açmıştım. Sürekli değişkenlik gören insan ihtiyaçları ve daha önceki fonksiyon değişikliklerimde saydığım maddeleri toplayacak olursak, içimde bir şeyler yeniden değişmişti fakat amacım baki idi; ‘yaşam alanı oluşturmak’.

Kuzey Hanım kahvesini bitirdikten sonra, dedesinin resmimi çizdiği noktanın tam üzerinde fotoğrafımı çekmişti. Fotoğraf ve resim arasında uçurum farklar olduğunu iddia edemem. Belki alt katta dolaşan hayvanlar yerine insanların geldiğini, köşk mescidin ahşap korkuluklarına el emeği motifler örüldüğünü, çalışmaktan yorgun bakan insan yüzlerinin yerini, meraklı gözlerle bıraktığını söyleyebilirim. Ve benim mürekkebe batırılan kalemle çizildiğim zamanlardan, tek tuşla hafızaya atılabildiğim zamanların her ikisine de tanık olduğumu... Bilmem kaçınıcı kuşaktan dedesinin yazdığı defteri bulan Kuzey Hanım ise öğrendiğim kadarıyla gezgin ruhlu bir tüccar olan Şark Bey’in anısını, defterine yazdığı her bir yapıyı ziyarette bulunarak derleyip topladıktan sonra kitap halinde yaşatmaya karar vermiş. İşte beni de köklerimde anılarımla gezintiye çıkararak aslında bu hanımefendinin ziyareti oldu. Şimdilerde belki de ömrümün en hareketli ve bol kahkahalı zamanlarına tanık olurken, Şark Bey’in anısıyla tekrardan karşılaşmak hikayemi birinci elden geleceğe aktarmak adına beni kamçıladi. Bu zamanlarımda beni ziyarete gelen yerli ve yabancı turistlerin, geçmişle bağ kurabilecekleri nostaljik, eliş ve sanat ürünlerinin satıldığı dükkanlara, yerel mutfağın seçkin örneklerinin sunulduğu

TEK GÖZ ODA

Ayşe İnci Coşkun

Ben bir odayım. Tek 'göz' oda. İçimdeki yaşamı gören 'göz'üm. Bazen kocaman bazen küçük pencereyle, dışımdaki yaşamı gören göz de benim. Gece zifiri karanlıkta kapanırsa ışığım, "şehir uykuda" dersiniz. Açıkta "yaşiyor". Şehrin yaşam ritmini veren de benim, alan da. Ben bir odayım. Tek göz oda.

Şehirde benden binlerce, hatta milyonlarca var. Hem tekim hem milyonlarcayım. Şehrin en ücra köşelerinden, en muntazam manzaralarına; şarkılar yazdıran güzelliklerinden, lanetler okutan çirkinliklerine kadar her noktasına bakıyorum. Üst üste, yan yana, sırt sırta, kol kola dizilmişim. Sanki vapur yavaşmış iskeleye de kapılar açılmak üzere; öyle bir itiş kakış, öyle bir öne geçme arzusu. Kimi zaman nefes alanım öylesine dar, özgürlük alanım öylesine kısıtlı. Bazen de trafik ışığına tünemiş kuş gibiyim. Yalnız, özgür, rahat ama bir o kadar da şaşkın, konduğu yerin yapaylığından-soğukluğundan dertli.

En pespaye kaplamalardan, en şairane sokak resimlerine kadar binlerce kılıktayım. Süslenmek için beklediği komşu düğünü gelince çılgınca sürüp sürüştüren, takıp takıştıran bir kadın da var ruhumda, her gün aynı saatte uyanan, tıraşsız gezmeyen, baştan ayağa aynı renk grantuvalet bir adam da. İçimde binlerce sevinç, telaş, yorgunluk, dinginlik, kızgınlık, savaş... Kimi zaman içime sığmayacak kadar büyük kalpler taşıyorum, içimden taşıyorum; kimi zaman koca bir boşluğum, ufacak bir kalbe kamufraj oluyorum.

Benim bir ruhum var. Nasıl iki kol iki bacak diye bakılmazsa bir insana, dört duvar diye bakamazsınız bana da. Bir kimliğim var benim. Konduğum yere kazıdığım bir izim, konduğum yerden edindiğim bir dilim var. Yerim, yurdum, yaşanmışlıklarım var. Yerime başkaldırdığım, dışlandığım, hayran kalındığım zamanlar kadar yerime ulandığım, sindiğim, sessizce yerimin bir parçası hatta artık ta kendisi olduğum zamanlar da var.

Dikenli tellerle çevrildiğim sokaklarda insanlar benden korkar, ben insanlardan. Aynı yağmur damlası düşer üzerimize, aynı saatin aynı salisesini yaşarız ama görünür sınırlarımız bizi ayırır. Oysa ben özümde ayrılmayı sevmem. Bir olmayı severim, 'bir'in nevi şahsına münhasır biricik parçası olmayı severim. Bu sebeple birleşirim, şehirler doğururum. Ama aklım karışır zaman zaman kendi doğurduğum şehirden ayrışırım; ne kendimi ne kalanımı beğenir olurum.

Niteliğim niteleyene göre değişkenlik gösterir. Kimine göre beş para etmez, kimine göre paha biçilemez olurum. Kimine göre çok küçükken kimine göre gereksiz büyük olurum. Kimine göre göz yorucu, kimine göre şevk vericiyimdir. Kimi yerde açarım perdeleri bakışır dururuz, kimi yerde kapatırım birbirimizi gölgelerden okuruz.

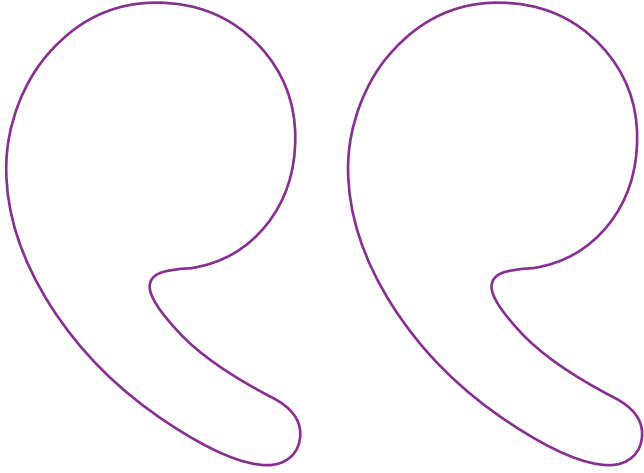
bir restoran kafeye ve ufak çaplı kültürel etkinliklere ev sahipliği yapan ben, bir zamanlarımda gerçek manasıyla han, cezaevi ve mazlum insanlara barınak olarak kullanılmışım.

Dönüp geçmişe baktığımda inşa sürecimi bir insanın çocukluk ve ergenlik dönemi olarak atfetsem, aynı insanın yirmi beş-kırk beş yaş aralığını dört yüz küsur yaşına dağıttığımı söyleyebilirim. Bedenimde yaşanmışlığın vermiş olduğu ufak çiziklerimle ve hayatımın her evresinde daha da olgunlaşmış olmamın verdiği yetkiyle, her zamankinden daha fazla gülümsediğimi ve benimle iletişim kurmak isteyenlere kendimi rahatlıkla açtığımı söyleyebilirim. Bu evrelerimi düşündüğümde, aklımdaki birçok sorudan sadece biri sivrili çıkıyor önüme: 'Ben mi uyum sağlamıştım değişen dünyadaki değişen isteklere, yoksa değişen dünya mı bir şekilde beni içine entegre ederek bana uyum sağlamıştı?'

Şimal Kesepara

1994 yılının Mayıs ayında İstanbul'da dünyaya geldi. İlk ve orta okul eğitimini, yaşadığı şehir olan Kocaeli'nin devlet okulunda tamamladıktan sonra lise eğitimini yine Kocaeli'deki Anadolu Lisesinde gördü. Üniversite sınavında kazandığı Lefke Avrupa Üniversitesi Mimarlık Bölümünde tam burslu olarak lisans eğitimini fakülte üçüncüsü olarak tamamlamasının ardından yüksek lisansa başlayıp araştırma görevlisi olarak Lefke Avrupa Üniversitesinde çalışmalarına devam etmektedir.

Ben bir odayım. Tek göz oda. Başınızı sokacak yer olmaktan çok daha ötesiyim. Kendinizi dinlediğiniz, başkalarını dinlediğiniz, kendinizi anlattığınız, başkalarını anladığınız en filtersiz yerim. Rüya gördüğünüz, hayal kurduğunuz, birilerinin yanında-altında-üstünde olmanıza rağmen, toprağa basar gibi en sağlam durduğunuz yerim. Ben nereye yönelmişsem, o yöndedir daldığınız uzaklar; ben nereye aitsem oraya aittir aldığınız nefes. "Bir gün daha bitti" diye sevindiğiniz yer de üzüldüğünüz yer de benim. Bakan da benim, bakılan da.

Herkesi başkaldıran ergen çocuklar gibi unuturum bazen bir bütünü parçası olduğumu; sesimi duyurmak için bağırmanın değil konuşmanın yeterli olduğunu. Keskin sınırların bazen diğerlerini benden değil, beni diğerlerinden uzaklaştırdığını unuturum. Sadeliğin güzelliğini, uyumun asaletini hiçe sayar, farklı olmayı yanlış anlar, gereksiz olurum.

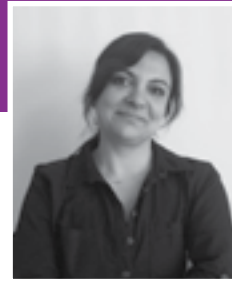
Zamandan izler taşır, zamana izler bırakırım.

Ben bir odayım. Tek göz oda. Kiminize göre sadece bir oda, kiminize göre bir hayat. Kiminize göre bir ceket, kiminize göre kalp. Kiminin kalesiyim, kiminin kölesi. Ruhum olmazsa şehrin de ruhu olmaz. Birisi bilirse şehri dinlemeyi, duyar sesimi; bilmezse duyamaz. İçini gören, dışını gören, şehrin en gizli sırlarını bilenim. Hem tekim hem milyonlarcaım.

Not: Çizim, yazara aittir.

Ayşe İnci Coşkun

1984 Niğde doğumlu olan Ayşe İnci COŞKUN, ilk ve orta öğrenimini Nevşehir'de tamamlamıştır. 2002 yılında başladığı İTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümünden 2007 yılında mimar olarak mezun olmuş, aynı sene yine İTÜ'de başladığı Mimari Tasarım Yüksek Lisans Programı'nı 'Yapı-Kent İlişkisi Bağlamında Karma Kullanımlı Yapılar' başlıklı tez çalışması ile 2009 yılında bitirerek Yüksek Mimar ünvanını kazanmıştır.

SIYAH ÖTESİ*

Fatma Kolsal

Bardağın dolu tarafının görülmesiyle ilgili nasihate sinirlenirdi hep. Dolu olanı biliyordu, tanıyordu çünkü. Dolu olanı kendisi üretmişti, tanıdıktı. Boş olan taraf ise merak içeriyordu, belirsiz ve muğlaktı. Onu nasıl dolduracağı ile ilgili sonsuz ihtimalleri ihtiva ediyordu olmayan muhtevasında. Bu nedenle ilerlemesini sağlayan ve onu ilerlemesi için güdüleyen şey işte o, olmayandı. Hoş, dolu olmaması olmadığı anlamına da gelmiyordu. Aksine varlığı dolu olan taraftan daha fazlaydı ona göre. Gelecek oradaydı, bilinmeyen ama hayallerini gerçekleştirebileceği imkânlar oradaydı... Bir de neden bir bardağa ihtiyaç duysundu ki şeklini alacağı? Çok kısıtlayıcı bir benzetme. Doldurduklarına ve dolduracaklarına peşin bir hükümle bakılıyor olması ne zorbaca. Belki bundan sonra yapacakları, bir kısmı dolu olduğu varsayılan bardağın kalan boş hacminden daha fazlasıdır, olamaz mı? Ya da tam bir örtüşme söz konusu olsa bile yaptıklarımızın toplam etkisi her zaman bileşenlerininkinden daha fazla etmiyor mu zaten? Sanırım, o bu nasihate külliye sinir oluyordu. Sınırlar, öğrenilmiş çaresizlikler gibi keşfetme ihtimallerine daha o ihtimallerin hayalini bile kuramadan baştan ket vuruyordu. Oysa ne büyük bir okyanustu sınırların ötesinde yer alan, kum tanelerinden ördüğümüz duvarlara takılıp düşerken göremediğimiz.

Bu tarz düşünceler onun için beklenmedik değildi aslında. Çünkü o her şeyi biraz tersinden düşünür ve algıladı. Gördüklerinin ve okuduklarının negatifini almakta üstüne yoktu. Zaman ile ilgili ilginç teoriler üretiyor, zaman-mekân birlikteliğini sorguluyordu. Bir de mekânları yapısal elemanlar olarak değil de boşluklar olarak düşünmeyi tercih ederdi. Topos'a değil, bir kaba sığdırılmayacak olana bakardı. Çoğu kişinin aksine, tüme varımlar yapmazdı, bütünü görme çabasında olmazdı. Bilakis bütünü parçalamayı severdi. Parçanın kıymetine inanır, onlardan kendi bütünü inşaa etmeye bayılırdı. Onun için her şey okunacak, parçalanacak ve yeniden düzenlenecek bir metindi. Buradan kendi metnini türetmek heyecan verici bir süreçti. Örneğin yağın kar sınırsız bir boşluk olarak algıladığımız gökyüzünü tanımlı hâle getiriyordu ona göre. Onun için karlar yere düşmüyor da havada asılı duruyor gibi bir etki yapıyordu. Böylece gökyüzünde yatay bir düzlem meydana geliyordu. Bu yüzden kar yağdığında tüm açık dış mekânlar sanki kar tanelerinden oluşan bir çatı ile kapalı hale dönüşür; insanoğlunun en arkaik mekânsal dürtüsüne karşılık gelen bir yuva içinde, "içeride" hissedirdi kendini. Sonbahar onun için yere düşmüş sarı ve kahve tonlarında yaprak kümelerinden daha çok yapraksız kalmış heykelsi ağaçlar sergisi gibiydi. Onların her zaman algılanamayan siyah heybetli gövdelerini seyretmekten hoşlanırdı. Karanlığı seviyordu ışığa hasret

diye ve o karanlığın ışıkla buluşması bu yüzden ayrıcalıklı bir an olarak gelirdi ona. Hatta bazen düşüncelerinde ileri gider zamanın tek yönlü ve lineer akan bir şey olmadığını iddia ederdi. Hatta ve hatta zamanın sabit olduğuna inanırdı. Dikey bir kavramdı zaman. Kâinattaki tüm olaylar aynı anda tek bir zamanda üst üste gerçekleşiyordu. Değişen ve hareket eden, zaman değil, mekânlardı. Zamanı ruha, mekânı bedene benzetirdi. İnsan ruhu ve bedeni arasındaki türden bir ilişki olduğunu düşünürdü zaman ve mekân arasında. Ruh değişmez ve ölümsüzdü, oysa beden değişir, dönüşür, yaşlanır, yok olurdu. Buna dair şematik çizimleri de olmuştu.

Zamanın geçtiğine ve ilerlediğine dair yanılgımızı, sabit bir araçta iken yanımızda hareket eden bir başka araç nedeniyle ilerliyormuşuz gibi algılamamızdaki yanılgıya benzetirdi. Mekânlar ve bedenler hareket ediyordu aslında, hareket edenin zaman olduğunu düşünürken. Suçu hep zamana atıyorduk bir de, geçip gidiyor ele geçmez bir şekilde diye. Deneyimlediğimiz en büyük mekân, dünya idi hareket eden, zamanı üzerine kurduğumuz güneş gerçekte eylem olarak- sadece algımızda-doğudan doğup batıdan atmaz iken.

Tüm bu düşünce biçimi, onun tüm deneyimlerini ve algılarını dönüştürüyordu. T.S. Eliot'a karşı geliyordu. Belleğin zamana bağlı gelişen, geçmiş ve geleceğe referans veren izomorfik yatay bir ilişkiler ağı olmadığını düşündüğünden. Zaman dikey bir kavram ise bellek ancak mekanlar ve onların dönüşümleri üzerinden gelişebilirdi. Onun açısından, Urry'nin de belirttiği gibi, anılar maddi olarak yerleşirler ve bu nedenle anın zamansallığı mekânsal olarak kökenlenirdi. Zaten hatırlamak ve bunun için zihinsel olarak geliştirilen yöntemler de mekân üretimini içeriyordu. Bu yüzden bellek sanatı mekânsal bir yöntem olarak tarif edilmisti. Dil burada karmaşık tarihçesinin ve anlam üretme potansiyellerinin tam bir karşılığını buluyordu. Mimari olarak mekân üretme ve inşaa etme eylemleri zihinsel bir işleme dönüşmekte; inşaa ederek hatırladığımız ve unutmaya yıkarak gerçekleştirdiğimiz zihinsel kentlerimizin sokaklarında yürürken belleğimiz durmaksızın güncellenmekte ve aslında tasarlanmaktaydı. Bu işlemin bir yandan bilişim teknolojilerinin de jargonunu oluşturuyor olması bu nedenle şaşırtıcı değildi.

İşte tüm bu çıkarımlar kendi içinde ne kadar da tutarlıydı. Tam da hiçbir şeyin tek anlamlı ve tek boyutlu olamayacağını düşünen biri için. Ona göre her metnin bir alt metni, hatta al metinlerin de alt ve meta-metinleri vardı. Bunların varlığını ve sonrasında anlamlarını keşfetmek meşakkatli ama tatmin edici bir deneyimdi. Tabi eğer altlı-üstlü bu metinler var ise. Çünkü bazen alt metinlere ve metin ötesine erişemiyordu. Ya da bazen ulaştığı yer zorlama bir anlam üretiyordu. Bu durumda da okuduğu metinde demek ki sandığı kadar anlam katmanları olmadığını veya varsa da kendinin bu anlamı henüz idrak edemediğini düşünüyordu. Böyle durumlarda o metne bir şerh koyup, Fontana'nın uzamsal kavramında olduğu gibi anlam düzlemine bir kesik atıp, daha sonra başka bir metinle ilişkilendirip anlamlandırmak için parçalama işlemlerine devam ediyordu. Devam ediyordu müzik dinlerken enstrümanları tekil olarak keşfetmeye, o müziği her tekil keşifte ilk kez dinliyormuş gibi tanımaya, her enstrüman için yeni bir anlam üretmeye, farklı bir yorum geliştirmeye ve aynı notalarda başka yolculuklara çıkmaya...

Yolculuk çok güçlü bir metafor; zamanın sabit olduğunu düşünen biri için. Yolculuk beden hareketi, yolculuk bir geçiş, eşiklerden atlama, bir mekândan diğerine akma... İşte onun kavrayışları yolculuk içindeki yolculuklardan oluşuyordu. İdrak edişleri, hatırlayışları ve var oluşları (aynı anda birden çok mekânda) yolculuklar aracılığıyla idi. Böyle bir anlayış anında kendini bir başkasının yolculuğu içinde buldu. Sanki başka birine ait bir bellek haritası eline tutturulmuş, o bir başkasının hafıza mekânında bulunuyor ve mekânsal kavrayışlarının karesini alıyormuş gibi hissediyordu. Bu, bir başkasını keşfetmeliydi. Sadece bulunduğu yeri ve konumu anlamlandırması yeterli değildi, bulunduğu mekânın bir başka kişinin zihnine ait anlamını da çözmeliydi. Bu girift ve uyumsuz bir uzamsal durum oluşturuyordu. Çıktığını sandığı basamakların kendini hep aynı düzleme getirmesi gibi kendi zihinsel boyutundan çıkamıyordu.

Çeşitli prizmalar üzerinde yürüyordu. Kimi zaman derinleşen, kimi zaman kabaran, nervürlü bir yüzeyde idi. Dokular çok hararetliydi bu yüzeyde, dinamiktiler. Oyuklar, kanallar ve fitiller gibi pek çok pürüz hissediyordu ayaklarının altında. Bu hareketli yüzey kimi durumda beline kadar sarıyordu onu. Derinlikler artıyordu birden ilerlediği düzlemde. Sanki tayin ettiği hareket yönüne göre, zemin ve onu çevreleyen dokular durmaksızın dönüşüm geçiriyordu. Göz ardı edilemeyecek bir koyu renk hakimdi. Bu nedenle ileriye görmek, ufuklara bakıp yönünü bulmak, bir referans noktası belirleyip kendini konumlandırmak oldukça zor görünüyordu. Aklına o an, ucunu bucağını bilmediğimiz evrende, bilinmez bir bütünün içerisinde konumu belirsiz olan mikroskobik ölçekteki dünya üzerinde, kendimize ne de çok zihin raptiyeleri geliştirdiğimiz geldi ve gülümsedi. O sırada karanlık yüzey aydınlandı. Bu durum onu düşüncelerinden kopardı ve bulunduğu mekânın birbirine paralel, çeşitli yükseklikteki sık aralıklı alçak duvarlardan oluştuğunu fark etti. Duvarlar bir oyuk ve kabartma ile bir parapet yüksekliği aralığında değişiyordu. Işık ile dokular daha net seçiliyordu. Sanki ileride bir eşik vardı. Buradan itibaren

çizgisel doku, pütürlü hale gelmişti. Daha az mekanik, daha çok organik bir yüzeye geçiş yapmıştı ayakları. Adımlarını attıkça farklı bir durum ve atmosfer ile karşılaşılıyordu. Kabartılı siyah yüzey ışığın yansımalarına göre çeşitleniyor, birden fazla ifadeye bürünüyordu. Biraz daha ilerleyince ışık yoğunluğu arttı. Yolculuk pürüzsüz bir yüzeyde devam ediyordu. Bu pürüzsüzlük parlama nedeniyle, yansıma ve çevreyi yansıtma gibi olanaklar sunmuştu. Burada tüm bu yüzeylerin üzerinde bir çatı olduğunu ve çatıdaki düzensiz aralıklardan süzülen ışık marifetiyle deneyiminin heyecanlı hale geldiğini anladı. Zihni onu "kusursuzluğu unuttun her şeyde bir çatlak vardır, ışık böyle girer içeri" şarkı sözüne götürdü. Gene gülümsedi. Kurduğu bağlantılar sanki onu ve kimliğini kuruyordu durmaksızın. Dikkatini tekrar bulunduğu mekâna çevirdi müzikal seyahatini sonlandırarak. Labirenti çağırıyordu deneyimlediği mekânsal düzen. Ama ne var ki, görmesine engel bir elemanı yoktu bu mekânın. Labirentteki gibi ilerisini görme durumundan yoksun olduğu için kaynaklanmıyordu yönünü bulamaması. Bu öyle bir mimariydi ki, mimari elemanlar yokluklarıyla labirenti inşa etmişlerdi sanki. Duvarlar, açıklıklar, kapılar, pencereler, bacalar... hiçbirisi yoktu. Sadece siyah bir doku ve ışık. Dokunun yoğunluğu ve tekrarı ipuçları sunarken, ışığın kararsızlığı ve şiddetindeki dengesizlik elde olan tek istikrarlı durumu da ortadan kaldırıyor. Burada siyahın hegemonyasında ışığın anarşisi hakimdi. Biri olmadan diğeri olamazdı. Dokular görülmeden hissedilebilirdi ama o zaman karakterindeki siyah olma hâli bilinemezdi. Işık olmadan siyah egemenliğini oluşturamıyordu. Siyah ve dokular olmadan ise ışık böyle zenginleşip, coşup, taşıp bin türlü hale bürünemiyordu. Tıpkı havada asılı duran kar taneleri gibi işte. Zaman da akıyor ya zaten, sabit ya, bu nedenle kar taneleri orada o anda çakılılardı. Bizim tanıklık ettiğimiz, farklı farklı kar tanelerinin farklı konumlardaki hallerinin çakışıklık durumunun kendi hareketimiz ile buluştuğu andı. Tıpkı çizgi film yapma yöntemi gibi. Hareket eden çizgiler değil, sayfaları. Burada da hareket eden oydu (sayfa misali), üzerinde yürüdüğü dokular sabitti ve ışık her adımda başka anlamlar doğuruyordu.

Tüm bu yürürken sorgulama, sorgularken yürüme sırasında ışığın şiddeti birden arttı. Gözleri bulunduğu yüzey dışında bir boşluğa ilişti. Bir sıçrayış yaşadı sanki. O zaman kapalı bir iç mekânın bir bölümünde yer aldığını keşfetti. Bu kapalı mekânın ölçeği oldukça büyüktü. Işığın geldiği açıklık da ait olduğu mekanla orantılı bir şekilde anıtsal boyuttaydı. Gözlerini kamaştıran bir ışık doluyordu içeriye bu dev açıklıktan. Dışarı içeriğin bir parçası oluyordu bu açıklık sayesinde. Gene bir kapı ve eşik metaforu geliyordu akla. Ama burada fiziksel bir bağlantı yoktu. Daha çok görsel olarak kendine mal ediyordu dışarıyı içerisi. Muhtemelen dıştan içi görmek olası değildi. İçin kendi lehine kullandığı tek taraflı bir açılımdı bu. İç-diş ayrımını pek sevmezdi. Hatta iç hacim olarak daha küçük olanı, kapsananı çağırırdığından -başa dönersek- ona daha sınırlayıcı geliyordu; dış ise iç haricinde kalan her şeye dairdi. Ama iç bir yandan bilindik, güvenli ve sıcaktı. Yuva ve ev kavramları bu yüzden mahrem ve kapalı olanla özdeşleşmemiş miydi? Dış ise keşfedilmeye teşne ve bilinmezliklerin davetkarlığı ile doluydu. Bu mekânda da "dış" onda oldukça

fazla merak uyandırıyor. Önünde durduğu iri açıklıktan dışarı bakarken hem kendinin nasıl bir yapıda hem de yapının nasıl bir yerde olduğunu anlamaya çalışıyor. Ona göre genellikle kapalı mekânlara ya da bir binaya uzaktan yaklaşılır, bina belirli bir mesafeden algılanır, nasıl bir mekânsallığın içine girileceğinin şifreleri çözülmeye çalışılır. Ama burada durum oldukça farklıydı. Hiç fenomenolojik olmamakla birlikte oldukça sürreal bir deneyimin içindeydi. Öyle bir sürrealizm ki, yolculuklardan bahsederken kendini birden tarif edemeyeceği bir olağanüstülüğün içinde buldu. Şimdi bir başkasının yolculuğuna ait bir mekânsallığı kendi deneyimi ile aydınlatmaya ve anlamaya çabalıyordu. Hissettikleri ve gördükleri alışlagelmiş bir mekân tanımına ait değillerdi. İyi ya bu aslında tam da ona göre bir fırsattı. Firsattı da duvarları olmayan labirentler, renklerin olmadığı ışıklı yüzeyler, içeride olma hissini sarsan ölçüğü kaçmış kapalılıklar, dışarıyı fetheden dev açıklıklar, bunlar nasıl bir mekânın hangi parçalarıydı anlamakta güçlük çekiyordu. Çözmekten muazzam keyif aldığı bulmacalar ve yapbozlar gibi bu durum da onu oldukça cezbediyordu. Şimdiye kadar gördüğü parçalar sıra dışıydı.

Parçaları düşünürken, dışarı ile olan iletişimini sürdürdü. Dev açıklık ona birkaç ipucu verdi. Açıklık kasaba ölçüğündeki bir yerleşimin görüntüsünü çerçevelemişti. Bir orta çağ kasabası iması taşıyan bu yerleşimde renk olarak tek ton hakimdi. Taş rengi ve dokusu uzaktan algılanabiliyordu. Açıklığın merkezinde kilise olduğunu düşündüren, monolitik ve heykelsi bir etki yaratan iri bir yapı bulunuyordu. Büyük yapının geniş yüzeylerine oranla pencere boşlukları bir o kadar küçüktü. Yapının göğe uzanan kule kısmı yerleşimin en yüksek binasıydı. Çevre yapılar tipik bir orta çağ kentindeki gibi kilisenin etrafında, onun yüceliğinin altını çizercesine, belki de kutsallığını tavaf edercesine sarmalamışlardı alçak halleriyle eteklerinden kiliseyi. Herhangi bir ton veya malzeme farklılığı oluşturmaksızın, sivrilmeden ve göze batmadan, görünmezlik üzerinden görünür etmişlerdi kutsalın yüceliğini. Muhtemelen bu cismen ve manen yüceltilen yapı gene manevi anlamları barındıran, "feraha kavuşma" mecazı dahilinde ve yapının uzaktan heybetli algılanması adına önündeki geniş meydan ile bir aradaydı. Bu dikeydeki ve yataydaki iriliğe tezat kılcal ve düzensiz sokaklar mevcuttu birbiri üzerine binmiş izlenimi veren civar yapıların arasında. Kuvvetle muhtemel konut olduğu varsayılan bu yapılar arasındaki geçişlerin darlığı ve karmaşıklığı, tıpkı ölçeklerindeki zıtlık aracılığıyla olduğu gibi kilisenin genişliğini ve düzenli geometrisini vurguladığını düşünüyordu. İçinde bulunduğu yapının iri açıklığından baktığı yerleşime dair bu okumaları rahatlıkla yapabiliyordu. Ne tesadüftür(!) ki kent de okunası bir metindi onun için.

Bu sırada tekrar bir sıçrama yaşadı. Birden kendini yapının dışına atılmış buldu. Bu sefer kendi ölçüğü değişiyordu sanki. Yapı birden küçüldü. Aynı sapma ve kopma hissini siyah pürüzsüz yüzeyden dev açıklığın önüne düştüğü an yaşamıştı. O an sanki bedeninin olduğundan daha küçük olduğunu düşünmüştü. Şimdi de tam tersi bir durum vardı. Olduğundan daha büyüktü ve az önce içinden çıktığı yapıya tekrar giremezdi. Çünkü yapıyı avuçlarının

içinde tutuyordu. O sırada koku ve dokunma duygusu devreye girdi. Burnuna ceviz kokusu geliyordu. Bu tuhaftı, etrafta ceviz ağacı yoktu ve olsaydı bile ceviz ağaçları ceviz kokmazdı. Taze cevizin ezilmiş kabuğu kokuyordu. Binayı iyice burnuna yaklaştırdı. Evet! Bu bina kokuyordu. Elleri hafif paslanmış ve tozlanmış gibi bir dokuyla buluştu aynı anda. Bina birbirine paralel dört farklı ölçekteki dikdörtgenler prizmasından oluşuyordu. Bu prizmaları birbirine bağlayan şeffaf hacimler vardı. Sanki bunlar geçiş alanları idi. Her ne oluyorsa kapalı, paslı, biraz gizli kapaklı, sandık izlenimindeki bu kütlelerde oluyordu. Bu kapalı kutular ceviz boyası ile boyanmıştı. Dokunup koklayana kadar okside olmuş metal yüzeyler gibi algılanıyorlardı. Bu illüzyon hoşuna gitmişti. Bir de kütlelerin topoğrafya ile kurduğu ilişkideki illüzyon. Bu sır küpü paslı sandıklar- belki de ceviz sandıkları demeli- cüsselerine meydan okurcasına çok yüksek olmayan bir eğimin sırtında dengede durma becerisindeydiler. Ayrıca bu durum anlaşılana kadar havada asılı durma etkisi veriyorlardı. Tıpkı havada asılı duran kar taneleri gibi diye tekrarladı içinden. Bu dört farklı boyuttaki kütle de böylece buldukları yeri tanımlıyorlardı. Orası bir coğrafya idi, şimdi ise bir bellek mekânı oldu. Çünkü biri geldi ve bir im koydu oraya. Heidegger'in köprü metaforu çok mu yerinde/yersiz olurdu acaba burası için? Doğa ile insan yapımı mekân iki yaka olabilir mi zaman tarafından rabitalanan? İç yolculuğundan dış yolculuğuna dönerken, başkasına ait bu yolculuğun neresinde olduğunu anlamaya çalıştı. Belirli ipuçları yakalamıştı. Sanki birinin çocukluğunda geziniyordu. Kilisenin görme duygusuna sarp bir şekilde çarpan yüzeyleri, yerleşimdeki dokular, ışık oyunları, paralel, sürekli, değişken yüzeyler, ceviz kokusu, siyah, siyahın tonları, siyahın halleri, ışığın gücü... Sanki bakmaya doyamadığı, her bakışında tıpkı müzik parçalarında keşfettiği gibi yeni anlamlar bulunduğu bir tablonun içine düşmüştü de bir ressamın zihnini okumaya başlamıştı oradan. O ressamın çocukluğunda gezinmişti. Kim bilir belki bu ressam babasını çok küçük yaşta kaybedince siyah girmişti hayatına. Çocukluk yıllarında yaşamını geçirdiği evi, kepenkleri paralel çizgilerden oluşan ve hep kapalı olan bir hastaneye bakıyordu belki. Yaşadığı şehirde Roma çağlarından kalma "menhirler" vardı ve bunların yüzeylerindeki oymalar ona ilham veriyordu. Çocukken gittiği marangozhanede hem ahşabı yontup delerek çeşitli dokular oluşturuyor hem de ceviz boyasından koyu renkte boyamalar yapıyordu. Belki o ressam resim sanatının tarihçesini merak ediyor, ilk resmin karanlık olduğu halde mağaralarda ve siyah boya ile yapılmasını büyüleyici buluyordu. Bu öyle bir ressamın zihin haritasıydı ki belki de ressam olmaya karar verdiği Fransa'nın Rodez şehrindeki Sainte-Foy Kilisesi'nin yalın iç mekânları, mekânın ışıkla dönüşümü ve dokuların değişimi ona sanatında hep ilham olmuştu. Tabloları bu yüzden mekânsaldı ve içine girilesi bir tat taşıyordu. Belki de bu yüzden başladığı yere dönüp, tabloları gibi bir mimariye sahip kendi adını taşıyan müzede çocukluğunun ve tüm hayatının izlerini taşıyan tablolarını siyahın ne kadar siyah olduğunu ve ötesini sorgulama cesareti ile sergiliyordu. Bu tablolara bir metin olarak bakıp okuma cesaretini gösterenleri ise anlam seli ile içine alıyor ve sabit olan zaman üzerinden, mekânların hareketleriyle bize tüm bu hikâyeyi aktarıyordu. Şehri, binayı (dışarıdan ve içeriden) ve tabloları görenler zamansız bir hikâyenin hem

UYU İSTANBUL

Gizem Caner

Sıradan bir gün. Pencereleri güneş ışınlarının göz kamaştıran yansımaları ile bezenmiş, göğün mavisini kovarcasına sıkıcı bir tekdüzelikle dizilmiş apartmanlar arasında durmaksızın akan bir hareketlilik var. Başları öne eğilmiş, koşar adım bir yerlere yetişmeye çalışan insanların tüm devinimine karşın trafik kilit. Bir köşeden yola atılmak için fırsat kollayan, gaza aralıklarla dokunan taksi şoförü, önünden geçen simitçinin hantallığına dayanamayıp eliyle birlikte bir de küfür sallıyor camdan dışarı. Simitçi orali değil. Taksiciye inat, bir Pazar yürüyüşünde çocuk arabası sürer gibi itina ile ilerliyor. Yolun az ilerisindeki ayakkabı boyacısına yanaşan lacivert ceketli adam, boyacıya bir şeyler sorduktan sonra sandığın üzerine ayağını yerleştiriyor. Huzur apartmanının kapıcısı, hızla dışarıya fırlayarak karşıdaki bakkala doğru ilerliyor. Önüne çıkan kediye sahte bir tekme savuruyor. Bakkalın yanında inşaat halindeki apartmanın önüne dikilen tahta perdeler, üzerine asılmış ilanlar ve şehrin her yerinde rastlanan duvar yazıları ile karmaşık ama renkli bir görüntü sunuyor. Annesinin elinden çekiştirildiği 5-6 yaşlarındaki ufaklık şaşkınlıkla bu duvarı inceliyor. Uzun boylu, fotr şapkalı bir adam, üzerine doğru gelen kadının kendisini görmediğini düşünüp duraksıyor. Kadın adama bakmadan yana kayarak yere sepet sepet çiçeklerini dizmiş çingene kadının karanfillerine usulca çarpıyor. Çingene umutla potansiyel müşterisine bir şeyler söylerken, kadın tüm ciddiyetiyle, kafasını hiç kaldırmadan yoluna devam ediyor.

“Sıradan bir gün” diye düşünüyor Hasan.

Güneş ışınlarını en göz kamaştırıcı şekilde yansıtmakta rakip tanımayan bankanın az ilerisinde, battaniyesine sarılmış oturuyor ve esneyerek etrafı gözlüyor. Kapıcının tekmesinden kaçan kedi, Hasan’ın önündeki içi bozuk para dolu tenekeyi devirerek dehşet içinde koşuşturmaya devam ediyor. Madeni paralardan bir tanesi kendini kurtarıp, kaldırımın kenarındaki ızgaraya doğru olağanüstü bir güç tarafından yönlendiriliyormuşçasına önüne bir engel çıkmadan yuvarlanıyor. Hasan bütün halsizliğine karşın dizlerinin üzerine kalkıp dağılan paraları tekrar tenekesine yerleştirirken kendi kendine söyleniyor. Hareket edince kendi teninden aldığı koku, az ileride dönerini yeni takmış dönerciden çıkan pişmiş et kokusu ile karışıyor. Midesi bulanıyor. Bundan sonra çingenenin çiçek sepetlerine yakın bir yere oturmaya karar veriyor. Üç lira daha toplarsa Efes Dark’ının yanına bir paket de Marlboro alabileceğini hesap ederek keyifleniyor.

okuyanları hem de yazarları oluyordu. Soulages’in bellek haritasında kendi mekân belleklerine yeni anlam katmanları ekleyerek.

* Siyah Ötesi Kavramı: Ressam Pierre Soulages’in sanatında doruk noktasına eriştiği bir kavram olarak karşımıza çıkar. Fransızca “Outrenoir” olarak geçen kavram için Soulages, siyahın ışık ve malzemenin özü aracılığıyla farklı hallere geçebileceğini savunmaktadır. Bunu soyut bir şekilde gerçekleştiren Ressamın tabloları, yorumcusu için bir “açık yapıt” gibi davranmaktadır.

Kaynaklar:

Alver, K., Kentin İmgesi, http://www.academia.edu/9536243/KENT_%C4%B0MGES%C4%B0 (erişim tarihi, Şubat 2016)

Barrow, J. (2002). Olanaksızlık (Nermin Arık). Sabancı Üniv. Yay., İstanbul.

Burnett, R. (2006). İmgeler Nasıl Düşünür, Metis Yayınları.

Connerton, P. (2014). Modernite Nasıl Unutturur, Çev. Kübra Kelebekoğlu, İstanbul: Sel Yayınları.

David, H. (1997). Postmodernliğin Durumu. Çev.: Sungur Savran, Metis Yay.

Eco, U. (1992). Açık Yapıt. Kabcacı.

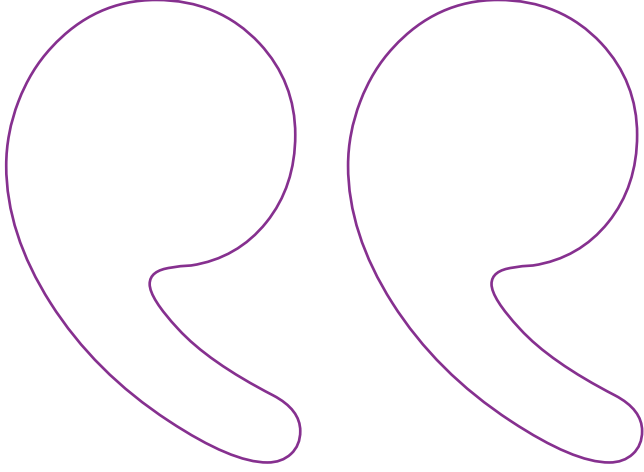
Heidegger, M. (1971). Building dwelling thinking. Poetry, language, thought, 154.

Özkan, Ö. (2004). Pierre Soulages'in sanatında indirgemeci tavır ve siyahta somutlaşan ışık. Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar, YL, İzmir.

Urry, J. (1999). Mekânları Tüketmek, Çev. Rahmi G. Ögdül, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Fatma Kolsal

1982 yılında Aydın’da doğmuştur. Lisans eğitimini, 2006 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümünde tamamlamıştır. Lisans eğitiminde bir yılı İtalya, Politecnico di Bari Üniversitesi Mimarlık Bölümünde geçirmiştir. Kamu ve özel sektör olmak üzere çeşitli kuruluşlarda mimar olarak görev almıştır. Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim dalı, Bina Bilgisi programında 2012 yılında başladığı yüksek lisans eğitimini 2015’te tamamlamıştır. Aynı alanda doktora ve akademik çalışmalara devam etmektedir. 2014 yılından bu yana Eskişehir Teknik Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Mimarlık Bölümünde, Bina Bilgisi Ana Bilim dalında araştırma görevlisi olarak görevini sürdürmektedir. İlgi alanları arasında mimari tasarım, tasarımın çok katmanlılığı, metinlerarasılık, tasarım araştırmaları ve sanat yer almaktadır.

Hasan'ın dilenmek için bu sokağı seçme nedeni ile bu sokaktan nefret etme nedeni aynı: kalabalık. Çevresine tiksinererek bakıyor.

“Herkes yaşıyor, bir yerlere gidiyor, ben burada...”.

Uzun yıllardır buralardaydı. Bankanın banka olmadan önceki hali geldi aklına. Şimdi beş katlı olan bu beton yığını bir zamanlar iki katlı taş bir binaydı. Sahiplerinin ülkeyi terk etmesiyle boş kalmış, zamanla bakımsızlıktan yosun tutmuş ve harabeye dönüşmüş, evsizlerin pencere pervazlarına bezler germesiyle bir süreliğine de olsa, yine insanlar için barınak haline gelmişti. Hasan kimi gecelerde uyumak için buraya gelir, arka bahçedeki yaşlı ıhlamur ağacının hışırtısı ona huzur verirdi. Şimdilerde uyumak için başını sokacağı boş bir bina bulmak iyice zorlaştığından, havalar güzelse açıkta uyumayı tercih ediyor, aksi takdirde sabah bankanın güvenlik görevlisi gelene kadar kapalı bankamatik hücrelerinde konaklıyordu.

ıhlamur ağacının düşüncesi ona şu anda inşaat için tahta perde gerilmiş arazide eskiden yaşayan yaşlı çiftin verdiği sıcak çorbaları hatırlattı.

“Mürüde Hanım yayla çorbasını ne güzel yapardı.”

Mürüde Hanım ölünce Hamdi Bey çocuklarının baskısına dayanamayıp evi müteahhite vermişti. Kendisi de yakınlarda yaşayan oğlunun yanına yerleşmiş, apartman bitince kendilerine verilecek dairede yaşamak üzere mahalleyi

geçici bir süre için terk etmişti. Bugün, Mürüde Hanım'ın diktiği lacivert ceketiyle eski sokağından geçerken hüzünlüydü. Hemen her gün bir şekilde yolunu buraya düşürüyor, derin bir vicdan azabıyla evlerinin yerinde dikilmeye başlayan apartmanı gözlüyordu. Bunu yaparken, kimselere belli etmeden Mürüde Hanım'la sohbet ederdi.

“Muasır medeniyetler seviyesine erişmek için doğduğum evi yerle bir etmem gerekiyormuş demek ki Mürüde Hanım” diye iç geçirdi.

Alıştıkları yaşam biçiminden hızla değil aslında, yavaş yavaş, her gün biraz daha fazlasına tanık olarak kopmuşlardı. Önce komşuları birer birer apartman sakinine dönüşmüş, sonra günlük hayatta bilip alıştıkları diğer şeyler yok olmaya başlamıştı. Modası geçmiş bir filme ait karakterler gibi hissetmeye başlamışlardı kendilerini. Sokağının ona ilk kez yabancılaşma hissettirdiği gün dün gibi aklıdaydı: mahalle manavının yerine ilk iç çamaşırı dükkanının açıldığı gün. Mürüde Hanım sitemle “Taze domatesi bize çok gördüler Hamdi Bey” demişti. Yine de, kendisini daha fazla evinde hissettiği başka bir semt yoktu. Nasıl oldu ki? Başka yerde yaşamamış bir insan kendisini başka yerde düşleyemez. Görünmez bir gücün onu her gün buraya çekmesi de bundandı. İki tarafı onlarca yıllık çınar ağaçlarıyla dizilmiş o geniş bulvarda ilerledikçe kendini evine gelmiş gibi hissedirdi. Diğer yandan, dolmuşa binip de yüksek katlı cam binalara doğru yönelen sekiz şeritli yola çıktığı anda ise güvensizlik sarardı içini. Evinin sıcaklığını bırakıp da bilinmeyene doğru yol alan bir insanın duyumsayacağı türden bir güvensizlik. Eskiden olduğu gibi karış karış bilmiyordu belki artık mahallesini, tanıyordu komuşlarını, izleyemiyordu olup bitenleri. Ama yine de o buralıydı.

“Bir yerdeki tüm binalar, yollar, ağaçlar, insanlar değişse, hiçbir şey eskisi gibi, kendi bildiği gibi olmasa, insan yine kendini oraya ait hissetmez mi, ‘oralı’ olmaz mı? Ben hep buralı olacağım. Değil mi? Başka nereli olabilirim ki?” Ayakkabı boyacısı Remzi’yi her zamanki yerinde görünce seviniyor. Mahallesinde olduğunu hissediyor. Sıcak bir kaşılama alacağından emin, neşeli bir gülümseyişle yaklaşıyor:

“Aleyküm selam Remzi.”

“Selamın aleyküm Hamdi Bey.”

Bir tanıdık görmenin mutluluğuyla dolu dolu gülümsüyor Remzi. Yılların getirdiği özgüvenle, işe koyuluyor. Remzi'nin hareketleri artık mekanikleşmiş; araba sürmek gibi, bir kere öğrenilmiş ve otomatığe alınmış. Arada bir Hamdi Bey'in sorularına cevap veriyor, kafasının bir köşesinde ise kızının yırtılan okul çantası var. Öğleden sonra gideceği mahallede fiyatların daha uygun olacağına kanaat getirirken cızırtı ile açılan apartman kapısı onu düşüncelerinden alıyor.

“Eskisi gibi değil Hamdi Bey buralar, doğru söylüyorsunuz. Eskiden ağaçların gölgesinde oturdum ben bu sokakta, şimdi bakın neredeyim” derken arkasındaki butiğin parıltılı camekânını göstererek manidar bir şekilde dudağını büküyor.

Huzur apartmanının kapıcısı çıkıyor bu sırada Remzi'nin kafasıyla işaret ettiği taraftan. Beş numaradaki huysuz adam on değil on iki yumurta istemiş.

Parasını ona göre vermiş. Yokmuş öyle yağma, cebine atamazmış Hamza paraları. Hemen gidip eksik yumurtaları getirmeliymiş.

“Yemin ediyorum, bir gün şu adamı ... Çekil be sen de önümden miyav miyav!” Bakkaldan iki yumurta daha alıp dönerken kapıcısı olduğu apartmanı baştan aşağı süzüyor istemsizce. On beş yıl önce ilk gördüğünde ne kadar beğenmiş, modern bir apartmanda yaşayacağı için ne kadar heyecanlanmıştı. Mozaikle yazılmış Huzur kelimesini sevmişti en çok, “rahat edeceğiz burada” diye geçirmişti içinden. Şimdi o mozaikli cephe kirlili ve bakımsızdı. Apartmanın neminden kabarak dökülen duvar boyalarını süpürmekten bıkmıştı. O modern apartman, diğer fiyakalıların yanında sönük kalmış, Hamza'nın göz zevkini ve gerek apartmanına, gerekse mahallesine duyduğu bağlılık hissini köreltmışti. Tek tük boş kalmış ve kendi mikroiklimini yaratmış parseller yerlerini binalara bıraktıkça hem yaşadıkları bodrum katı hem de içleri boğulmaya başlamışti. Sevmediği bir iş yapan, sevmediği bir yerde yaşayan tüm insanlar gibi tahammül seviyesi düşmüştü. Ama bunu yaşadığı yerden kaynaklı bir tahammülsüzlük olarak görmüyordu: Hayatının bir evresi olarak, bu yaşa gelen her insanın yaşayacağı hisler olarak içselleştiriyordu.

“İnsanlar yaşıyor, binalar eskiyor işte. Yaşlısı yeni binayı bulunca huysuz, genci eskiyi bulunca şuursuz olup çıkıyor! Yap-satçısı, yık-dikçisi ele geçirdi koskoca şehri, olan yat-kalk-dua etçilere oldu”.

Hamza bunları düşünürken, karşı kaldırımdaki fötr şapkalı adamla genç kadın birbirlerine doğru ilerliyorlar. Dişçi randevusuna geç kalmak istemeyen üniversite öğrencisi kadın, kafasını kaldırmadan etrafını görebilme konusunda uzman. Tam bir şehirlisi gibi hareket ediyor, kendince geliştirdiği taktikler sayesinde gereksiz sosyal etkileşimlerden kendini koruyabiliyor. İnsan-nesne- hayvan fark etmez, önüne çıkan tüm engelleri kendini sezdirmeden uçar adımlarla aşabiliyor. Bu şehre ilk geldiğinde böyle değildi. İnsanlara gülümser, yol verir, kapı tutar, merhaba derdi. Ama zamanla bu büyük şehirde böyle yaşayamayacağını anlamış, karşılık beklemektense hiç tepki vermemeyi öğrenmişti. Karşıdan gelen iyi, kötü, her türlü söylem ve hareketi bertaraf edecek bu yetiyi kazanması iki yılını almışti. En iyi çözümün bu olduğuna karar verdiğinden beri daha sakin geçiyordu gündelik deneyimleri. Hem zaten, her zaman acelesi oluyordu, bir de insanlara iyi davranmak için vakit kaybetmesi çok gereksizdi.

“Vapurla geçeyim karşıya, hava çok güzel” derken iskeleye gitmek için kaç tane araç değiştirmesi gerektiğini hesaplamaya koyuldu. Denize bu kadar yakın olmasına karşın oraya ulaşmak için izlemesi gereken karmaşık yol onu hayrete düşürdü bir an için. Yürümeye karar verdi. Ne kadar gizlenirse gizlensin, denizi bulamamak mümkün değildi bu şehirde.

Hâlâ sıkışık olan trafikten yükselen korna sesleri ile düşüncelerinden sıyrılıyor. Karşıdan gelen fötr şapkalı adamı gözünün ucuyla görüyor, ona fark ettirmeden, en sevdiği hamle olan, “yürümeye devam ederken iki hızlı adımla yana kayma” hareketini dans eder gibi yaparak kenara çekiliyor. Baldırının bir şeye çarptığını hissediyor ancak önemli bir şey olmadığına karar vererek kafasını çevirip bakmıyor. Çiçekçi kadının “güzel kızım gel sana senin gibi güzel bir gül vereyim” sözlerini duymazdan gelerek, kafasını kaldırıma sabitleyip yoluna dümdüz devam ediyor.

Fötr şapkalı adamın burnuna portakal ve vanilya karışımı bir parfüm kokusu çarpıyor hızla uzaklaşan genç kadının ardından. Kokuyu zevkle içine çektikten sonra yavaş adımlarla yoluna devam ediyor. Severdi başı boş gezmeyi. Anı değerlendirmeyi. Görüntüleri, sesleri, kokuları kaydetmeyi. Her semti bir kokuyla anmak hoşuna giderdi mesela. Bu semt onun için uzun zamandır egzoz ve döner kokusu demekti. Ne yazık ki son zamanlarda birçok semt artık bu kokuyla aklında yer ediyordu.

“Hâlbuki lavanta kokardı eskiden buralar”.

Çiçekçinin çiçek kokuları bile artık yeterince derin değildi, hepsi bir kokuyordu: Taze çiçek. Ne karanfil, ne gül, ne de nergis kokusu çalındı burnuna. Buram buram simit kokusu alınca kafasını o yöne doğru çevirdi ve tombik simitçiyi gördü. Simit alası geldi.

Simitçi fötr şapkalı adamın kendisine doğru baktığını görünce “simitler taze amca” dedi. İşini severdi. Ekmek teknesini yanında gezdiren her insana yakışacak bir gurur ve görev bilinciyle çalışır, memnuniyet dolu bir tebessüm yüzünden hiç eksik olmazdı. Diğer simitçiler gibi sadece beyaz peynir değil, paketlenmiş zeytin ezmesi de satma fikri ilk aklına geldiğinde çok heyecanlanmışti. Özellikle bu semtte zeytin ezmesi çok gidiyordu. Fötr şapkalı amcanın simitini paketleyip poşetine zeytin ezmesini de attıktan sonra onu uğurladı ve halkı selamlayan bir insanın coşkusuyla etrafına bakınmaya devam etti. Dört tekerlekli bir araçla sokak sokak gezmenin giderek zorlaşması bile canını sıkamıyordu bu mutlu tabiatlı adamın. İleride, kaldırım taşlarına takılarak tökezleyen bir çocuk görünce gülümsedi. “Bugün satışlar iyi” diye düşündü. Seviyordu bu şehri, insanlarını, martılarını.

İnşaatı perdeleyen tahtaların üzerindeki bakarken tökezleyen çocuk az sonra simitçinin önüne geldi ve iştahla simitlere bakmaya başladı. Annesi bunun farkında bile değil, çocuğu elinden tutmuş, hızla ilerlemeye çalışıyor.

Çocuğun boyu yüz santimetre ya var ya yok. Şehir, bu boyda bambaşka bir deneyim sunuyor küçük çocuğa. Kulağa eğlenceli gibi geliyor belki, ama değil. Çaba gerektiriyor. Bir kere, kaldırım yükseklikleri boyuna yaklaştığı için tırmanmak, atlamak ve düşmek gibi değişik faaliyetler gerçekleştiriyor. Kaldırım taşlarının gelişigüzelliği ve bakımsızlığı ise yürürken sürekli olarak sendelemesini kaçınılmaz kılıyor. Hemen her köşe başına yığılmış çöp konteyner ve poşetlerine ve dolayısıyla pis kokularına karşı duyarsız kalması ise imkansız. Arabalar zaten ürkütücü ama ya o koca koca otobüsler? Şehir hem çok gürültülü, hem kocaman, hem çok insan var, hem çok pis kokuyor. Hiç çocuk da yok. Aslında annesi olmasa çok korkunç.

Tüm bunlara karşın, içindeki oyunbazı bastıramayan çocuk bir şeyleri eğlenceli hale getirmeyi başarıyor. Her bir vitrin ufaklık için yeni bir dünya gibi.

“Yemişçi, ayakkabıcı, doncu, çiçekçi, simitçi...”

Ara sıra durduklarında karşıdan karşıya geçmek üzere olduklarını anlıyor, yeşil yanmasını beklerken annesinin eline daha da sıkı sarılıyor. Bu duraksamalardan birinde, tıkalı izgaranın üzerinde duran bozuk para ışıl ışıl göz kırıyor çocuğa. Annesinin elinden kurtulup izgaraya doğru birkaç ufak adımla sıçırıyor.

Arka penceresinde kaligrafiyle yazılmış “yolların hakimi” yapıştırması olan taksi, sabırsızlığının son demlerini yaşıyor. Bangır bangır dinlediği radyo kanalını değiştirip duruyor. Sabahtan beri kısa kısa yollar yapmış, son müşterisinin trafiği görünce “ben inip yürüyeyim en iyisi” demesiyle de sabrı taşmıştı. “Sen in, biz bekleriz” demişti sadece diline hakim olarak. Ama bekledikçe, söyleyebileceği daha kinayeli cümleler geçiyor aklından ve bunlar o an aklına gelmediği için kendine kızıyor.

Bu şehirde, kargacık burgacık yolları ondan iyi bilen, müşteriye kılandırmadan yolu uzatma yeteneğine bu denli sahip şoför bulmak zordu. Ama böyle trafiğe denk geldi mi sınırlarına hakim olamıyordu işte. Şehirden çıkıp kendini çevre yoluna atabilmeyi isterdi.

“Değişime kadar bir uzun yol çıksa bari” diye homurdanırken bir yandan da etrafında olan bitenleri izliyor ve dudak altından saydırıyor.

Bıkmıştı bu işten, bu trafikten. Acemi şoförlerden ama özellikle kadın şoförlerden. Uyuşuk hareket eden yayalardan ve seyyar satıcılardan. Arabada sigara içirmeyen ama elindeki cipsi yerken bütün kırıntılarını koltuğa saçan, yağlı elleriyle ona para uzatan müşterilerden. Kısa yola gitmek isteyip, cebindeki parası bitince inmek isteyen tiplerden. Pazarlık yapan, abuk subuk sorular soran ya da onu hiç sallamayan cibilyetsizlerden. Bıkmıştı bu şehrin insanlarından, bu şehirden.

Taksi şoförü trafiğin açılmasıyla gaza yükleniyor. Yola hızla zıplayan çocuğa çarpmamak için direksiyonu diğer yöne kırınca yandaki araçla çarpışıyor. İki sürücü arabalarından hiddetle iniyorlar. Tiyatro sahnesindeymişçesine, birbirlerine sövgülerle bağırıp çağırırken abartılı hareketler yapıyorlar ve oluşturdukları yeni trafik sıkışıklığını seyircilerine dönüştürüyorlar. Fötr şapkalı adam, kazaya doğru bir bakış atıp, yüzündeki yarım gülümsemesini kaybetmeden araçların önünden simitini yiyerek geçip gidiyor. Hamdi Bey ve Remzi sesin geldiği yöne doğru meyledip ne olduğunu anladıktan sonra, konuştuklarını teyit edercesine başlarını sallayıp muhabbetlerine devam ediyorlar. Simitçi, kaza olduğunu görünce merakına yenik düşerek oraya yanaşmaya karar veriyor, arabasına “hemen döneceğim” tabelasını asıp gidiyor. Büyük bir yenilgiden çıkmış gibi omuzları düşük yürüyen Hamza, kapıcısı olduğu Huzur apartmanına somurtarak girerken sesleri duymasına rağmen dönüp bakmıyor bile. Bankanın az ilerisindeki Hasan hafifçe öne eğilerek olup biteni görmeye çalışıyor. Boşuna çabaladığını fark ederek sırtını yeniden soğuk duvara yaslıyor ve son bir lirasını beklerken gözlerini tenekesinden ayırmıyor.

***

Sıradan bir gece. Ortalık tenha. Bakkalın elektrikli tabelasının cızırtısı Hasan'ın oturduğu yere kadar geliyor. Çiçekçisi, simitçisi, ayakkabı boyacısı, kapıcısı hepsi teker teker gitti ve sokak ona kaldı. İşte şimdi Hasan kendini evinde hissediyor. Evet, gündüzlerin kalabalığından nefret ediyor ama gecelerini seviyor bu sokağın, sokak sadece ona kaldığı için. Ne dört duvara, ne de çatıya ihtiyacı var ev diyebilmek için buraya. Bu yüzden kendini herkesten daha dürüst ve daha güçlü hissediyor. Birasından bir yudum daha alıyor. Sokaktaki boşluk, elle tutulabilecek kadar yoğun bir hava tabakasıyla hissedilir hale geliyor sanki. İrkiliyor. Her gün, her gece şehrin sessiz tanığı rolünü oynamak, konuşmadan günler geçirmek ara sıra onu dibe sürüklüyor. Evi dediği sokağın kendisine bile böylesine yabancı gelen görüntüsünü süzerken içinde kabaran sinirle hızlı hızlı solumaya başlıyor. Evini bu hale getirenleri boğazlamak istiyor. Böyle giderse yakında buralarda barınamayacağını anlıyor. Çaresizlik kaplıyor içini. Tüm gündür hiç konuşmamaktan çatallaşmış sesiyle sokağı azararcasına söylüyor:

“Uyu İstanbul uyu... Uyu da daha da büyü. Büyü de vur kıçımıza tekme...”

Gizem Caner

1983 Kıbrıs doğumlu olan Gizem Caner, lisans ve lisansüstü eğitimini İstanbul'da tamamlayarak, İstanbul Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama bölümünden doktor unvanını almaya hak kazandı. Doktora tez çalışmasında çatışmanın (conflict) mekânsal boyutu, çok kültürlülük ve çatışma sonrası planlama üzerine yoğunlaştı. Profesyonel deneyimlerinin bir parçası olarak, İstanbul Uluslararası Finans Merkezi projesinde proje koordinatör yardımcılığı yaptı (2012-2013). Ayrıca, birçok İstanbul ilçesi için, afet risk yönetimi ve afet riski odaklı gelişme planlamasına dönük çeşitli büyük ölçekli kentsel dönüşüm projeleri (2005-2009) ve imar planı çalışmalarında (2012-2013) görev aldı. Yakın zamanlarda, UNDP, UN-Habitat ve ISOCARP ortaklığında yürütülen, Gazze ve Batı Şeria için kapasite geliştirme çalışmasında yer aldı (2015). Çalışmanın sonuçlarını aktarmaya odaklanmış olan Plan Dergisinin (Yayıncı: ISOCARP) üçüncü sayısının editörlüğünü yaptı (2015-2016). Şu anda, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, Mimarlık Bölümünde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. İlgili alanları çatışma-sonrası planlama, çok kültürlülük, bölünmüş kentler, yerel/kentsel yönetim ve Lefkoşa/Kıbrıs üzerine yoğunlaşmaktadır.

MİMARCA MEKÂN ANLATIMI KOMPOZİSYON YARIŞMASI 2018

SEÇKİLER

BABİL'İN KÜTÜPHANESİ

Gönenç Kurpınar

Bütün ruhlar içinde en büyük kargaşayı Babil'in Kütüphanesine düşmüş olduğunu fark etmiş olanlar yaşar. Bu kütüphane geçmişte ve gelecekte, yazılmış, yazılacak ve yazılabilecek tüm metinleri içinde barındırır. Bunlardan biri de Jorge Luis Borges'in 'Babil'in Kütüphanesi' kısa öyküsüdür. Zannediyorum, Borges de tıpkı benim gibi bu kütüphanenin sonsuz sayılı odalarının içinde tutsak kaldığını fark etmiş olacak ki böyle bir metin yazma gereğini duymuştur. Fakat buna rağmen aynı kütüphaneye düştüğümüzden tam olarak emin olamıyorum keza onun altıgen prizması odalarının yanında, benim odalarımın, geometrinin tam anlamıyla bildiğimiz gibi işlemediği bu evrende, düzgün on iki yüzlüler olma ihtimali üzerinde duruyorum, kesin bir kanaate varamıyorum, varsaymak zorundayım, çünkü bu kütüphanenin düşünsel bir evrenin fiziksel bir çıktı olarak deneyimlenmesi amacıyla somutlaştırılmış bir mekân olduğuna neredeyse eminim. Bu metni ya da rehberi de bu sonsuz bilgiler, odalar, raflar, metinler kütüphanesinde benim gibi akli karışmış bir ruhun, benim Borges'in metnini bulduğum zaman yaşadığım rahatlamayı yaşaması için yazıyorum. Bu metni bulan kim olursa ona huzur getirsin ve kendi kütüphanesinin doğasını anlamada ona yardımcı olsun.

Borges'in kütüphanesi ile benim kütüphanemin en büyük farkının, kütüphanelerimizin geometrik düzeni olduğu aşikâr. Bu farklı kütüphanelere sahip olduğumuzun varsayımının dayanak noktasıdır aksi takdirde Borges'in kütüphanenin üç boyutlu doğasının farkında olmadığını kabul etmek gerekir ve bu Borges gibi farkındalığı yüksek bir sanatçı için düşük bir ihtimaldir.

Kütüphanede boyutları ne olursa olsun her düzgün on iki yüzlü oda ki, bu noktadan sonra onlara sadece oda diyeceğim, birbirine temel olarak benzeyip mükemmel bir şekilde bir araya gelmelerinin yanında, birbirlerinden farklı olduğu yanları da vardır. Fakat en büyük benzerlik şudur ki odaların birbirlerine dokunduğu her yüzde diğer odaya geçmek için bir kapı ve bu kapılara kısa yoldan erişmek için birer merdiven bulunur. Bu merdivenlerin keşiştiği yerlerde dairesel sahanlıklar diğer istikametteki merdivenlere ulaşmak için gerekli dolaşım alanını sağlar. Tüm yüzler raflarla çevrilmiştir ve bir yüzden diğerine adım atarken ya da merdiveni tırmanırken yer çekimi o yüzün vektör normalinin tersi olarak çalışır, raflar da aynı şekilde konumlandırılmıştır. Bu da içinde bulunduğum bu mekânın en azından bizim evrenimizde olmadığına dair en büyük kanıttır, daha önceden de belirttiğim gibi çok yüksek bir ihtimalle bu mekân büyük ve bizler için tutarsız bir konseptin bizler gibi sınırlı işlem gücüne sahip insanlar tarafından anlaşılabilmesi için somutlaştırılmış ve indirgenmiş bir dört ya da daha fazla boyutlu geometridir. Bu bakımdan kütüphane, evren ve kişi arasındaki gerekçelendirme ve anlama şekline göre kendine beden bulmaktadır. Söz gelimi evreni olduğu gibi anlayabilen bir

canlı ki, bunun insan olmadığı aşikardır, kütüphanesinde odalara ihtiyaç duymaz, bilgiyi tek bir nedensellikte, evrenin doğasıyla, anlayıp onu tüm saflığıyla idrak edebilir.

Bu noktada odaların karakterlerinden ve onlara dair deneyimlerimden bahsetmek isterim. Kütüphanedeki birçok bilgi döneminin nedenselliklerini kendini dayanak göstererek kendilerine kütüphanede var eder. Aynı nedensellikleri kullanan metinler aynı odalarda bulunmaktadır ve bu nedensellikler odaların mekânsal karakterine de doğrudan yansır. Söz gelimi Yunan Felsefesi bilgisi içeren bir odada metinlerin papirüsten, merdivenlerin Thassos mermerinden, rafların Ege ve Akdeniz bitkileri ve Yunan Tanrılarının motifleriyle işlenmiş ahşaplardan yapıldığını görebilmekteyiz. Fakat öte yandan veri bilimi gibi çok yeni sayılabilecek bir bilime ait olan bir odaya girdiğimizde ahşap rafların yerini parlak plastik, mermer merdivenlerin yerini krom korkuluklu paslanmaz çelik, papirüs metinlerin yerini ise dijital ortamların aldığına şahit olmaktayız, bütün bu sundukların bilgilerin dayanak noktasıyla şekillenen birbirlerinden farklı odalarda değişmeyen tek husus ışıktır, bu odalarda ışığın nereden geldiği belli değildir. Daha da tuhafı kaynağı belli olmayan bu ışık gölgelere de sebep olmaz.

Odaların mekânsal kimlikleri rastgele olmadığı gibi birbirlerine ait komşuluk ilişkilerinin de rastgele olmadığını fark etmiş bulunuyorum. Örneğin Kimya Bilimi'nin bilimsel metottan yoksun olması sebebiyle ilkel sayılabilecek bir formu olan Simya Uğraşısı'nın bilgilerini barındıran Simya Odası ile Modern Kimya Odası'nın birbirlerine komşu olduğunu gözlemledim.

Bu konuda size yaptığım bir deneyden bahsetmeyi çok elzem görüyorum. Ne zaman olduğunu bilmiyorum çünkü zaman, bu gerçeklikte anlamsız bir ölçü olarak var oluyor fakat bir süre önce bu söz konusu iki odadaki bilgilerin yerini değiştirmeye çalıştım. Simya Odası'ndan aldığım bir metni Kimya Odası'na koymak istedim. Sonuç tam bir felaket oldu. Metin odanın içine girer girmez Oda huzursuzlanmaya başladı. Tekinsizliği hissedebiliyordum. Yine de inatçı davranıp metni bir rafa sıkıştırmak istedim. Oda kelimenin tam anlamıyla sallanmaya ve beni zemine bağlı tutan yerçekimi dengesizleşmeye başladı. Metni rafa koyduğum hızla onu geri alıp Simya Odası'na bıraktım ve bir daha bunu denemedim. Size de gerçekten emin olmadıkça bu sonsuz

odalar ve olasılıklar evreninde bütün bilgileri onların tarihsel nedenselliklerini yansıtan odalardan dışarı çıkarmamanızı öneririm. Aksi taktirde dengesizleşen oda bu kütüphanedeki maceranızın çıkmaza girmesine ya da en azından yavaşlamasına neden olabilir. Fakat şunu da belirtmeliyim ki bu gibi eylemlerin kimi zaman yeni odalar doğurduğuna veya iki odayı birleştirdiğine de şahit oldum. Bu sebeple bu konudaki kararı sizlere bırakıyorum.

Odaların bir özelliği de içindeki tüm bilgilerin tüm okuyucular için anlaşılabilir olmayışıdır. Bir odadan diğerine geçerken kapının üzerinde mutlaka o odanın ne tür bir bilgiye ev sahipliği yaptığına dair bir ibare bulunur. Eğer bu ibareyi okuyamıyorsanız oraya girmeniz neredeyse anlamsızdır. İçeride elinize aldığınız metinleri anlayamaz, odanın mekânsal karakterini gözlemleyemezsiniz. Bu odalardaki kapıların üzerindeki ibareler, neredeyse her zaman, söz konusu odaya girerken içinden geçtiğiniz kapınunki gibi anlaşılmazdır. Daha ilerideki odalara doğru bir maceraya atılırsanız odalardaki ışığın gittikçe azalacağını fark edersiniz ve en sonunda karanlıkla baş başa kalabilir, bildiklerinizin evrenine doğru yolunuzu bulamayabilirsiniz. Fakat yeterince cesursanız, bu sonsuz odalardan oluşan evreni deşifre etme gücünüze inanıyorsanız, bulduğunuz metinleri çevirmeye çalışabilirsiniz. Çevirdiğiniz taktirde zannediyorum ki evrenin bilinmeyen lisanındaki bu metinler kütüphaneyi deneyimleyen diğerleri için de görünür olacaktır ve söz konusu oda daha aydınlık hale gelecektir böylece diğer maceraperestler ve kafası karışık ruhlar geri kalan metinleri sizinkinden çok daha büyük bir kolaylıkla çevirebilir ve en sonunda söz konusu Oda'ya bir isim verebilir. Oda ismini alırken onu oluşturan mimari elemanlar sürekli şekil, materyal ve anlam değiştirir. Bu süreç Oda kendi içinde tutarlı olana kadar devam eder ve onu var eden nedensellik sorgulanmadıkça aynı fiziki görünüşünü sürdürür.

Kimi zaman yolculuğunuz sırasında tekinsiz odalara da rast geleceksinizdir. Bunlar evrenin lisanındaki metinlerin yanlış şekillerde çevrildiği tehlikeli odalardır. Sabit bir büyüklüğü olmayan bu odalarda ışık sürekli şiddet ve karakter değiştirir, yerçekimi tutarsızdır, oda sürekli sarsılır, merdivenler ve raflar durmadan kendilerini grotesk, görülmemiş ve algılanamayan geometrilerle tekrar ve tekrar inşa eder. Bu odalar içlerindeki onları tutarsızlaştıran yanlış çeviriler bulunmadığı sürece, sonunda yıkılmaya mahkumdurlar. Yıkılma süreci, onları içerilerindeki yanlış bilgilerden arındırır. Bu doğal bir süreçtir ve bu süreç başladığında engellenmeye çalışılmamalıdır. Keza bu sürecin sonucunda odanın yıkıntılarında yeni odalar doğacaktır. Odalardan oluşan bu evren bizim şahsi anlayışımızla şekillense de bizim anlayışımızın kudreti evrenin sunduğu bilgilerinin hakikatini değiştirebilecek kadar büyük değildir.

Bu bakımdan en habisi özellikle oluşturulmuş tekinsiz odalardır. Maceraperestlerin çeşitli amaçlara ve görüşlere hizmet etmesi için oluşturduğu bu odalar sağlam zeminlere oturmazlar ve kendinden önceki odaları yok saydıklarından olsa gerek zamanla kütüphanenin geri kalanıyla bağlantıları kesilir. Buralardaki ışık sahtedir ve sıvı fazdadır. Aynı sahte ışık, ona

koşulsuz inanan maceraperestler için bu odadaki kapıların yalnızca dışarıdan açılmasına neden olur. Bu tür bir odanın içinde olduğunuzu fark ederseniz bulduğunuz metinleri büyük bir eleştirel gözle okuyun; aksi taktirde siz de bu tekinsiz, evrenin geri kalanından ayrılmış, sahte gerçeklerin bulunduğu odada diğer maceraperestler gibi sonsuza dek tutsak kalabilirsiniz.

Kütüphane'nin durmadan değişen, gelişen, yıkılan ve kendini yeniden inşa eden yapısında deneyimlediğim tekin ve tekinsiz odalar bunlarla sınırlıdır. Son olarak bahsedeceğim oda kendi odamızdır. Burası kütüphanenin yalnızca kendimize ait olan bölümüdür. Buraya girmek için belli bir yol izlenemez. Kendimizi orada bulmak istediğimizde, kendimizi orada buluruz. Bu odada yer çekimi, kapılar ve merdivenler yoktur. Oda her yöne doğru sonsuz olsa da odanın bu sonsuzluğunun tam ortasında bir küre bulunur. Bu ışık saçan küre hem katıdır hem sıvıdır. Bu küreden yayılan ışık diğer odaların kaynağı belirsiz ışıklarının tersine gölgelere sebep olur. Buradaki metinler bizimle ilgilidir fakat birçoğunu okuyamayız. Okuyabileceklerimizi de büyük güçlüklerle okuruz çünkü odanın neresinde olursak olalım gölgemiz elimizdeki metnin üzerine düşer. Bu oda hem evrenin dışındadır hem de onun merkezindedir. Kütüphanenin tamamı ışık saçan kürenin içinde gizlidir fakat aynı anda ışığın dokunduğu her yer kütüphanedir. Raflar sonsuz şekil ve anlayıştadır, kitaplar sürekli isim değiştirir. Odanın sınırları belli olsa da sonsuzdur. Küreden ne kadar uzaklaşırsanız uzaklaşın küre ne ışığını kaybeder ne de küçülür. Zeminin aynı zamanda koridor olduğu bu oda bizim evreni öznel deneyimleme şeklimizdir, bizizdir. Kütüphanede var olmak için yerçekimine ihtiyaç duymayan tek mekân burasıdır. Tutarsızlık bu oda için bir sorun teşkil etmez. Bu oda öyle kudretli ve değişime açıktır ki, ortadaki küreye dokunarak ve zihnimizle ona şekil vererek onun ışığını kütüphanemizin yapısını değiştirmek için kullanabiliriz. Aynı şekilde kendi odamızın da yapısını değiştirebilsek de kütüphanedeki gezintiler her zaman odamızın benliğinde daha büyük değişikliklere sebep olacaktır. Bir girişten ve çıkıştan yoksun olan bu kütüphane, diğerlerinin değişimiyle evren, bizimdir ve bizizdir. Hem oyuzdur hem de onun içindeyizdir.

Buradaki tutsaklığınız sırasınca ilk girdiği odadan çıkmayanlarla karşılaşacaksınız. Kimi odalar kendilerine ait odaları olduğunu bilmeyenlerle dolu olacak, kimisi kütüphanenin evreninden ayrılmış bir şekilde tek bir odaya tutsak ve bağımlı olarak yalancı bir ışıkta yaşayacak. Binlerce maceraperestin binlerce çeviri yaptığına şahit olacaksınız. Odalar bölgesel olarak ya da tamamen yıkılacak ve kalıntılardan yepyeni odalar kendilerini inşa edecek. Tutsaklığınızın sonunda ışıktan küreniz sönecek, odanız yer çekimine kavuşacak ve yerle bir olacak.

Eğer maceralarınız yararlı olmuşsa kürenizin ışığı hemen sönmeden önce kütüphanenin bir kısım odalarını aydınlatacak ve kütüphane bütünüyle yer çekimini kaybedip yıkılana dek payidar kalacak.

MİNÖR SINIR

Güray Liman

Bir mekânın tasvirine hangi kapıdan girmeli? Yazarın kapıları seçmesi mi, yoksa bir kapı mı işaret etmesi gerekir? Ya da tüm bu kapıların katılığından sıyrılıp, size kendi şeffaf pencerenizde ilerlemeyi mi sağlamalı? Bilinçdışı kıvrımlarınızın, pencerenin buğusunda bırakacağı izlerinin şekillendireceği bir mekân. İçsel çağrışımlarınıza göre kırılıp dökülebilecek, istediğinizde tuz buz olabilecek ya da parçaların tekrar bir araya gelerek başka bir pencere oluşturacağı gerçek bir mekân. Sınırlarını kendi müziğinizle dans ederek belirleyeceğiniz, süreçsel bir canlandırmanın ötesine geçen, benzeyiş ya da andırışı kendi içinde var eden, hakikatinizin gerçekliğine uzanan bir mekân.

Bu bir yazı, belki de bir arayış. Sorular sorarken, belirsizliklerle çoğalan bir mekânın, kesin çizgileri çizilmemiş tasviri. Okur ile yazar arasındaki ilişkiyi irdeleyecek olursak; genellikle yazar bilinir, okuyucu ise hayali bir durumdadır. Okuyucu okuma eylemini gerçekleştirmesi ile birlikte; kendine özgü, yalnızca kendine ait bir deneyimin özel durumuna konumlanır. Yarışma ve jüri olgusunu göz önüne aldığımızda ise, olay tersi bir duruma evrilir. Kimin okuyacağı bilinen, değerlendirilme niteliği olan bir konum. Bu da konu olan bu yazıya, içeriği ve kuracağı ilişki açısından, bu duruma iz düşünüm oluşturacak bir nitelik kazandırmaktadır. Çünkü nasıl ki, bu yazının içsel gerçekliğiyle ilerlerken, yarışma durumunun dışsallığından bahsedebiliyorsam; insanların mimari yaratma kaygısı gütmeyen, sıradan davranışsal eğilimleri ile gerçekleştirdikleri bir mekânı anlamaya çalışırken de, aynı anda mimari niteliği ile var olan bir yapının algısal toleranslarını sorgulayacağım. Parçanın bütünsel olmadan salt parça özelliğinden bahsederken, sizin tinselliğinizde var olan bir tasvirin olgusu haline dönüştüreceğim. Aslında bu mekânı siz yaratacaksınız ve kendi gerçekliğinizde zaten var olan hakiki bir mekân olacak.

Zihninizin duyumsamakta zorluk çekeceğiniz bir köşesinde, belli belirsiz öylece duruyordu. Bilişsel bir çağrı, ya da yakarış gibi. Uzaktan bakıldığında oraya ait gibi de gözüküyordu. Alelacele iştirilmiş gibiydi. Mimari öğelerinden soyutlanmıştı ve insanlar bilinçsizce düşüncelerinden akan parçalarını yerine koyup, tekrar söküyordu. Belki de terk edilmişti ama tuhaf bir şekilde ben buradayım diyordu. Herkes günlerinin sıradanlığında rutin işleri ile uğraşıyordu. Kar fırtınası her şeyi bembeyaz yapmıştı. Beyazlığın içinde neredeyse hiçbir şey ayırt edilemiyordu. Sanki beyazlığın aynılığının körlük hissi kaplamıştı her tarafı. Aniden bazı kıpırdanmalar, sessizliğin içinden gelen fısıltılar belirliyordu. Yavaş yavaş sisler dağılmaya başlamıştı ve herkes önceden biliyormuşçasına aynı şeye odaklanmaya başlamıştı. Gözükken sadece tepesinde beliren hafif bir ışık huzmesinin parlıtıydı ama çoktan kendisine bir merkez olma özelliğini kazandırmıştı. Odaklanılacak, kendisine insanları yönlendiren, ilgiyi üzerine çekebilen bir merkez. Hissetmeye başladığınızda sıradanlaşan ama

size ait olmaya başlayan, kendinden emin bir çağrı. Merkez ve odaktan bahsetmişken, Tadao Ando'nun "Su Üzerindeki Kilise"sini ele alalım. Mimar nasıl ayırmak istediğini bir duvar ile ayırmışsa, konu edilmek istenileni ayıralım. İnsanlara çağrıda bulunan, kendisine davet eden, gerçek ile görünen arasında şeffaf bir geçiş. Sizi içsel dünyanın gerçekliğine hazırlayan, basit bir küp. Sanki son bir temas için ordaymış gibi. Alttaki şapele inildiğinde ise karşılaşılan mekân; cam bir duvarla kısıtlanmışken, bir anda dışındaki suyun üzerindeki haç ile birlikte, mekânın algısal sınırından sıyrılır ve sizi adeta soyut bir kimliğe bürünen suyla beraber, tinsel bir boyuta taşır. Suyun üzerinde ruhunuzun derinliğine uzanan bir algı merkezi haline gelir. Aynı mimarın "Işık Kilisesi" yapısında ise, ışık duvar gibi katıdır, geçirimsizdir. Algıyı adeta kendi üzerinde toplayarak keser. Birinde mekânın dışına taşan algısal bir sınır, diğerinde ise ışık ile oluşan bir sınır. Sizin yöneldiğiniz, gerçekten kendinize ait, sınırları belirlenmiş bir merkez mi? Yoksa farkında olmadan yol aldığınız, sadece var olup olmama eşliğinde bir sınır mı? Bu iki örneğin bırakacağı izle, metin üzerinden sizin yönelişinize devam edelim. İnsanlar farklı, kademeli güzergâhlardan yürümeye koyulmuşlardı. Hareketlerindeki sükûnet ve huzur içlerindeki heyecanı bastıramıyordu. İlerledikçe gruplar haline gelmeye başlıyorlardı ve giderek oldukça kalabalık bir kabileye dönüşmüşlerdi. Uzaktan beliren nesne artık apaçık kendini belli ediyordu. Düşüncelerindeki düğümleri çözümlüştürmesine herkes çıkardığı ipleri bu nesneye bağlıyordu. Üzerlerindeki bütün ağırlıklarından bu iplerle kurtuluyorlardı. İpler öyle bir hal almıştı ki, merkezin etrafında dönmeye başlamıştı. İpek böceğinin kozası gibi her taraf sarılıyordu. Artık kıvrımlarla oluşan mekân kendini göstermeye başlamıştı. İnsanların çoğu merkeze yakın bir şekilde konumlanmıştı. Merkezden uzaklaştıkça kalabalık ve iplerle oluşan bağ zayıflıyordu. Kimi yerde neredeyse geçişe izin vermeyecek kadar sıkı, kimi yerde ise unutulmuş, yok gibiydiler. Mekân oluşurken, çok daha uzak ve zorlu şartlardan geldikleri belli olan çalgıcılar tam merkeze oturmuşlardı. Üzerlerinde çoban kıyafetine benzer, keçeden dövülerek yapılmış, korunaklı, oturduklarında adeta çadır haline gelen bir giysi vardı ve hepsi aynı anda müziği çalmaya başladılar.

Artık insanlar sadece dans ediyorlardı ve her şeyden sıyrılıp, kendilerini var ediyorlardı. Müziğin ve dansın etkisiyle bazıları mekândan uzaklaşıyor bazıları ise merkeze daha fazla yöneliyorlardı. Aralarında ise iplerle oluşan bulutsu bir bağ şekilleniyordu. Suyun üzerinde damlanın yarattığı etkiye benzer bir şekilde alanlar oluşuyordu. Bu alanlar bazen kesişerek büyüyor, bazen de birbirinden ayrılarak kayboluyordu. Sınırlarını belirleme ya da konumlandırma çabaları yoktu. Müziğin ruhuyla beraber dans ediyorlardı ve her şey kendiliğinden beliriyordu. Tekil bir durumdan bütünsel bir hale geliyor, tekrar ayrılıyor ve sonra tekrar farklı şekillerde birleşiyordu. İplerin oluşturduğu mekân dansın izini sürüyordu ve sürekli değişiyordu. İpler ruhunuzun en derin yerlerine kadar dolanıyordu, sizi yeniden aralıksız örüyordu. Çalgıcıların müziği aşırı noktalara sürüklemesiyle, ruhunuzun ipleriyle oluşan mekân, ince bir zar haline gelmişti ve yok oluyordu. Artık mekân ortadan kaybolmuştu ve sadece hakikatiniz sessizliği duyuluyordu. Herkes yaşadığı sarhoşluğun etkisiyle kendinden geçmişti ve hareketsiz duruyordu. Dışsal gerçekliğe elleriyle uzanmaya çalışıyordu. Buldukları ortamın kesitini aldığımızda; kimileri çoktan uzaklaşmıştı, kimileri oluşan mekânda kendi sınırlarını çizmişti, kimileri ise tamamen birbirlerine bağlanmıştı. Bütün bunlar hiçbir kaygı duymayan, sınırlarını belirleme çabası içermeyen, bağlamını kendi içinde yaratan bir mekânı gerçekleştirmişti. Görünen bir düzlemin ötesinde, kendi deneyimini oluşturan bu mekân üzerinden, Peter Zumthor'un "Therme Vals" yapısına bakacak olursak; yapı kullanılan taş, arazi ilişkisi ve malzemenin dokusuyla, doğayla birlikte duyumsama hissini oluşturur. Suyun yapının içinde akışı ve kurgulanan mekânlar ise size kendinize özgü, zamandan bağımsız, kendi içsel arayışınıza yönelecek bir anlatım sunmaktadır. Oluşturulan mekânlardaki doku, ses ve renk deneyimleriyle size ait olan bağlamı oluşturmanıza imkân sağlamaktadır. Mimar başka bir yapısı olan "Aziz Klaus Şapeli"nde ise içeride oluşturan ağaç iskeleti yakarak, oluşan kokuyu yapının elemanı haline getirir. Bu koku ile birlikte sanki geçmişten gelen özel bir bağ kurmanızı sağlar. Sizi ruhani bir yolcuğun ortasına bırakır. Mimar samimiyeti ile algısal sınırlarınızı aşan, öznelliğinizde var olan ortamı oluşturur.

Suyun üzerine çıkıp, tekrar minör sınırlarınızda dolaşan denizin içine girdiğinizde ise, artık herkes başka bir arayışa yönelmişti. Ruhlarından gelen kırıntılar ile ağırlaşan bedenleri, buldukları ortamın gerçeğiyle doğrulmaya çalışıyordu. Sessizliğe bürünen benlikleri ile aynı ağacın titreşiminde olmaya çaba harcıyorlardı. Zorlu bir yola koyulmak üzereydiler. Yaşadıkları coşkudan eser kalmamıştı. İçlerinde matem rüzgârları ile sadece yürüyorlardı. Bembeyaz örtünün altından eşeleyerek buldukları çiçekleri topluyorlardı. Zihinlerinin derinliklerinde tasavvur ettikleri yere geldiklerinde ise; topladıkları kara kuru çiçekler, rengârenk bir hal almıştı. Gördüklerini selamlayarak, tüm renkleri boca edermişçesine etrafa saçtılar. Dışarıdan birbiri içine geçmiş taş kütlelerini andıran bu mekânda, nefes sesi dahi duyulmuyordu. Taşların arasındaki çatlaklardan sızan korku ve umut bir aradaydı. Karın beyazı, siyahın uçsuz bucaklığı ile kayboluyordu. Tüm uğraşlarına rağmen hiçbir tepki ya da hareket gözüküyordu. Kimse mekânın sıkışıklığına ya da karmaşıklığına aldırış

etmiyordu. Mekânın siyahlığından içlerine yansıyanlar, kendi gerçekliklerinin aynası gibi sonsuzca artıyordu. Anlamlandırılmayacak şekilde mekânın kabuğu ile bütünleşiyorlardı. Acı çekmekle, tatmin olmak arasında ince bir çizgide dengede kalmaya çalışıyorlardı. Bir daha geleceklerinden emin oldukları bu mekândan, veda seremonisinden çok karşılamaya benzer bir şekilde ayrıldılar.

Soğuk iyice kendini hissettirmeye başlamıştı. Ayaklarından başlayan üşüme, tüm vücutlarını sarmıştı. Ruhlarındaki gerçekliğin verdiği sıcaklık, bedenlerinin etkisiyle soğuruluyordu. Zihinlerinin derinliklerindeki artık tamamen donmuştu. İçsel gerçekliklerini artık hissedemiyorlardı. Kayboluş yaşadıklarını düşündükleri anda ulaşmak istedikleri tepe beliriverdi. Tepenin doruk noktasına ulaşana kadar taşıdıkları bütün kıyafetleri giymişlerdi. Üzerlerindeki, gerçekliklerinden iyice uzaklaştırmıştı onları. Sonunda doruktan baktıklarında, gördüklerinin büyüüne kapılmışlardı. Aşağı doğru aniden alçalan bir yamaçtan; durgun, çarşaf gibi duran göle inen, etrafı çakıl taşları ile döşenmiş bir rampa. İstemsizce göle ulaşmak için can atıyorlardı. Geldikleri yerden kurtulurcasına, göle doğru koşuyorlardı. Arkada kalanlar, göle girenleri gördükçe daha da heyecanla koşuyorlardı. Kimileri yamaçtan yuvarlanarak, kimileri kendilerini atarak göle giriyordu. Sonunda herkes gölün içindeydi. Dışarısının soğukluğuna karşın suyun sıcaklığından buharlar çıkıyordu. Adeta fokurdayan suyun içinde yüzdükçe, üzerlerinde taşıdıkları, kafalarında biriktirdikleri ne varsa eriyordu. Kendi gerçekliklerinin içinde boğulurcasına yüzmeye devam ediyorlardı. O kadar yorulmuşlardı ki, artık yorgunluktan hiçbir şey hatırlamıyorlardı ve başka gerçekliklerindeki ufuklara uyanmak üzere gölden yavaş adımlarla çıkmaya başladılar...

BİR İSTANBUL UNUTMASI

Fırat Kaya

Münir Özer, İstanbul Manifaturacılar Çarşısı'nın kırk yıldır kumaş tüccarlığı yapan saygın esnaflarındandı. Bu işe Sultanhamam'da başlamıştı. Dükkânı, mirasını bırakacağı kimsesi olmayan Vanik Ustasından kalmıştı ona. On yıl ustasının yanında çalışmış; kumaş tüccarlığının en ince ayrıntılarını, müşteriyle pazarlık yapmayı ve nasıl saygın bir esnaf olunup da herkesin sevgisinin kazanılacağını ondan öğrenmişti. Artık altmış bir yaşındaydı ve tıpkı ilk yıllarında ustasının ona yaptığı gibi işin inceliklerini öğrettiği bir çırağı vardı. Sabahları işe gelirken, Bozdoğan Kemerinden geçip de tepedeki Süleymaniye'nin eteklerinde çarşının bir çarşaf gibi yere dağılmış halini görmek, huzurla doldurdu içini. Bir yanda Zeyrek, bir yanda Süleymaniye, bir yanda kemer, bir yanda sigorta binasını görmek, sabah uyanınca aynada kendine bakmak gibiydi onun için. Üstelik çarşığı da en başından beri çok severdi. Koridorları, merdivenleri, heykelleri, tabloları ve mozaikleriyle ezbere bilirdi burasını. Uzun süre müşterisi olmayınca canı sıkılır, dükkânı çırağı Selim'e teslim edip başka bloktaki esnaf arkadaşlarından birini ziyaret etmeye giderdi. Bloktan bloğa, bir aşağı bir yukarı, merdivenlerden ve avlulardan, tıngır mıngır yürüyüp geçmeyi çok severdi. Eskiden nasıl hareketliydi buralar, herkes herkesi tanırdı. Çarşının inşaatı bitip de dükkânı buraya taşıdıklarında yaşadığı heyecanı artık hissetmese de, buranın geçmişin seslerini ve izlerini üstünde taşıyan bir hali vardı hep. Zamanla manifaturacıların yanına kasetçiler açılmış, meşhur olma hayaliyle yolu İstanbul'a düşenler ilk buralara uğrar olmuştu. Sanatla zanaat bir aradadır bu çarşıda: Bağlamalar, gitarlar, darbukalar ve orglar bir yanda; kumaşlar, perdeler, duvar kağıtları diğer yandadır. Meşhur olmaya gelip de hayalleri bir bir sönenler buraları terk ettikten sonra çarşı iyice ıssızlaşmış, yurdum insanı da çarşının bu hâline pek yüz vermemişti. Aşağı yukarı on yıl önce çarşı yıkılıp yerine villalar yapılacak dendiğinde bu blokların boynu iyice bükülmüştü. Su kemerinin yanbaşı, sanki bir antik kentin ağırlığı çökmüştü üstüne.

Münir bir gün işten erken çıkıp eşine sürpriz yapmak istedi. Ona bir demet çiçek alacak, ve yemeği bu akşam dışarda yemek ister miydi diye soracaktı. Bu düşüncelerin sıcaklığıyla bacakları uyuşmuş bir halde yürürken, bir sakarlık yapıp evinin bulunduğu dik yokuştaki merdivenlerden düşmüştü. Bu görünmez kaza, Münir'in iki hafta komada kalmasına ve beş hafta da evde yatmasına neden olmuştu. Münir'in her şeyi unutmasına neden olan hafıza kaybı da bu kazanın kötü sonuçlarından birisiydi. O ise bütün bunların farkında değilmiş gibi duruyordu. Başına hiçbir şey gelmemiş, merdivenlerden düşmemiş, sanki bu yaşına kadar hiç yaşamamıştı. Herkese yabancı gözlerle bakıyordu, çünkü kimseyi tanımıyordu.

Bu beş hafta hiçbir ilerleme olmayınca ailesi onu çarşıya götürüp belki orada bir şeyler hatırlar diye ummuştu. Münir dükkâna girdiğinde önce uzun uzun içeriye incelemişti. Aslında son bir haftadır ona dükkânıyla ve yaptığı işle ilgili bir sürü anı anlatılmıştı. Tek tek kumaşları gösterip, dokunmasını ve koklamasını isteyip bir anda uyanmasını bekliyorlardı. Belki geçmişten kalan anılarını daha iyi hatırlar diye ustasından da söz etmişlerdi. O ise bunları ilgiyle dinlemiş, ama görmüş geçirmiş bir büyüğünün hayatı anlatılıyormuş gibi hayret etmekle yetinmişti. Bir süre sonra, hiçbir şeyi hatırlayamadığını ama evde yatmaktansa bu dükkânda vakit geçirmeyi tercih edeceğini söylemişti. Rengârenk, desen desen, çeşit çeşit kumaşlar top top raflara dizilmişti ve nedense bu görüntü onu çok neşelendiriyordu. İnsanlar en azından buraya ısındığını, bunun da hatırlamasına yardımcı olacağını düşündüler. Münir şimdi çırağının çırağı olmuş, ondan işin inceliklerini, müşteriyle nasıl pazarlık yapılacağını, kumaşların özelliklerini ve rengi kötü olan bir kumaşın nasıl cazip hale getirilip metrelerce satılabileceğini öğreniyordu. Çarşı esnafı da Münir'i ziyaret edip geçmiş olsun dileklerini iletliyordu. Her gelen Münir'le ilgili bir anısını anlatıyor, eğer anı komikse, Münir'le ilgili yerleri özellikle abartarak, onun hatırlamasına yardımcı olmaya çalışıyorlardı. Münir bunları bir türlü hatırlayamıyordu. Bu duruma üzüldüklerini gören çırağı da durumu gelen esnafa ve tanıdıklara açıklamaya çalışıyordu.

Bir gün Münir her şeyi hatırladı. Hem de sabah işe doğru yola koyulmuşken! Kırk yıldır geçtiği bu koridorları, bu büfeyi, bu simitçiye, bu çarşığı, Unkapanı'nı, hepsini hatırladı. Kim olduğunu ve geçmişini hatırladı. İnsanların ona anlattığı şeyler tanıdık gelmeye başladı. Hatta artık anlattıklarını silip, tüm o kokuların ve seslerin yerine hatırladıkça eskilerini koyuyordu. Dükkânın yolunu da eski anıları yenilerinin yerine koyarak buldu. Şimdi sokak adları ve kapı numaralarıyla değil, Halil'in dükkânını geçince ilk soldan aşağıya inip, avluyu boydan boya yürüyüp, sağdan dördüncü dükkâna daldığında buldu yolunu, işte dükkânındaydı! Dükkâna girer girmez çırağı Selim'e sarıldı. Her şeyi hatırladığını, çok mutlu olduğunu anlattı. Hemen bir çay söylemesini, simit

aldığını ve şöyle eskisi gibi, usta-çırak baş başa kahvaltı yapmak istediğini söyledi. Bir an önce de esnafı ziyaret edip bu mutlu haberi duyuracaktı.

Münir'in bütün bu coşkusuna karşın, Selim'in yüzünde garip bir ifade vardı. Selim şaşkıncı, sanki o hafızasını kaybetmişti şimdi. Münir bir an coşkusuna ara verip, Selim'e bir şeyi olup olmadığını sordu. Selim cevap vermedi. Münir bir daha sordu ve ekledi: "Selim oğlum, niye öyle bakıyorsun? Yoksa birine bir şey mi oldu?" Selim bir süre daha cevap vermeyecekmiş gibi şaşkınca baktıktan sonra "Siz kimsiniz?" diyebildi. Münir'in ensesinden aşağıya doğru bir şeyler, fare gibi yürüdü. "Oğlum hatırlıyorum diyorum seni, ustam Vanik'i.

Ne diyorsun sen?"

Bir süre daha böyle devam etti. Münir, acaba yanlış mı hatırlıyorum diye sordu kendine. Oysa her şeyi kokusuyla, sesiyle, tadıyla hatırlıyordu. Bir süre çöktüğü sandalyeden kalkamadı. Yüzüne avlunun tepesinden gelen güneş ışıkları vurunca kendine geldi ve Selim'in onu tanımadığına ikna oldu. Dışarı çıkıp komşu esnafa her şeyi hatırladığını anlatmaya başladı. Kimse Münir'i tanıyamıyordu. Daha geçen gün, birlikte hamama gittiklerinde nasıl ayağının kayıp da düştüğünü anlatan Tahsin, şimdi onu tanımadığını, hatta meczup olduğunu iddia ediyordu. Bir anda, bütün çarşı ona peyniri bulması için farenin konduğu bir labirent gibi geldi. Bir gün önce olsa kaybolurdu da, şimdi bu labirentin koridorlarını ezbere biliyordu. Panikle bir o tarafa bir bu tarafa koşturuyor, bloktan bloğa tanıdık bir yüz arıyordu. Çaycı Zafer'e, perdecisi Metin'e, lokantacı Avni'ye sorduğunda hep aynı cevabı duyuyordu, onu tanıyamıyorlardı. Bir anda kendini bloğun en üst katında buldu. Saat daha öğlen olmamıştı ama hava gittikçe kararıyordu. İçine bir sıkıntı çöktü, tam geri dönüp aşağıya ineceği sırada sigorta binasının yerinde olmadığını hayretle fark etti. Binanın yerinde Bozdoğan kemeri vardı! Başı döndü, tam sendeleyip düşecekken Zeyrek Camii'nin yerinde Süleymaniye'nin olduğunu gördü. Süleymaniye'ye döndü ama orada da Zeyrek Camii vardı. Kemerin yerinde eski Tekel binası, karşıda, Galata Kulesi'nin yerinde İtfaiye Kulesi, binalar ve yollar ve kaldırımlar yer değiştirmişlerdi. Bütün şehir bir olmuş, Münir'in zihniyle oyun oynuyordu. Tanıdığı, bildiği, ama en önemlisi de hatırladığı yer değildi burası. Hangi zamanı hatırlıyor, hangi mekânı biliyor, her şey birbirine girmişti.

Ayakta durabilecek takati kalmayınca yere yığıldı. Gerçekliğe dair hiçbir dayanağı kalmadığını hissediyor ve ağlıyordu. Bir anda karşıdaki binalardan biri, sanki teyp takılmış gibi cızırdadı. Sonra bir başka bina yerinden oynadı. Birkaç yerde vinçler belirdi ve kayboldu. İstanbul'un her yeri, bir belgeselde çiçeğin hızla topraktan göğe fıskırmasını izler gibi bir yıkıldı, bir inşa edildi. Münir şaşkınlıkla bu görsel şöleni izlemeye ve bundan keyif alıyormuş gibi gülmeye başladı. Sonra sırt üstü yere yattı ve haykırdı:

"Ben Münir miyim?"

UZAK

Selim Altun

Gidilmesi çok süren, çok ötelerde bulunan,ırak

Arada çok zaman bulunan

İhtimali az olan

Ayrı, birbiriyle yakın ilgisi olmayan

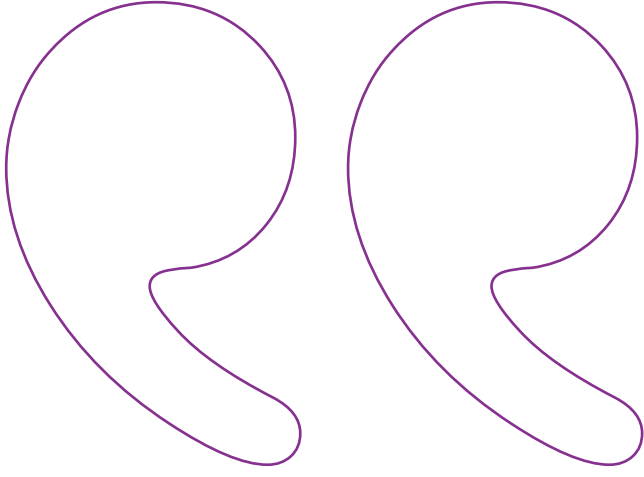
Yakın olmayan yer

(TDK sözlüğü)

Onu ilk gördüğüm anı hatırlıyorum; aynadan bana bakıyordu. Bana gülümsemiş ve eline kemanını alıp çalmaya başlamıştı. Bu gün de beni yanına çağırdığında, ben gelir gelmez yine her sabah olduğu gibi o sabah da eline kemanını almış, en sevdiği ve kalbine dokunan "Orda bir köy var uzakta" parçasını çalmaktaydı...

Eliyle hafifçe işaret ederek oturmamı söyledi... Çalışma odasındaydık. Buluşmalarımız hep bu odada gerçekleşirdi ve burası, evin en güzel bölümüydü. Kendine huzur verdiği için dolaylı olarak çok bu odada vakit geçirirdi. Kendi zevkine göre burayı tasarlamıştı. Tasarlarken de en ince ayrıntısına kadar düşünmüştü. Bembeyaz ahşap bir kapıyla bu odaya giriliyordu. Kapının tam karşı duvarı, boydan boya camdı. Hemen önüne, manzaraya karşı bir kanepenin konulmuştu. Çalışma masası girişin solundaydı. Masanın ardında, tavana kadar uzanan bir kitaplık vardı. Yerler masif ahşaptandı ve rengi, camın çerçevesiyle birbirini tutuyordu. Yerde halı yoktu. Oda, olabildiğince sade tutulmuştu. Girişin sağ tarafındaki duvarı da kocaman bir kitaplık tamamen kapatıyordu. Odada açıkta kalan tek duvar, kapının olduğu taraftı. O duvarlar da beyaza boyalıydı. Kapının tam tepesinde, eski zamanlardan kalma kurmalı ahşap bir sarkıçlı saat asılıydı. İlginç bir şekilde bu saatin rengi de zeminle ve camın çerçevesiyle aynıydı. Demesine göre, saat ailesinden hatıraymış. Belki de bu saatin ahşabına göre zeminin rengine karar vermişti. Kitaplıktaki kitaplar yazar adına göre alfabetik dizilmiş, masanın üzerinde duran kalemler ise hep aynı renkte kalemlerle doldurulmuştu.

O çağırınca gelir ve o git diyene kadar da yanında kalırdım. Bazen günlerce, hatta haftalarca yanında kaldığım olurdu. Ben de en güzel köşe olan; denizin içinde kaybolmuşçasına sadece kum, gökyüzü ve denizi gören uçtan uca cam ile çevrili bölümde, yaslandığınızda her şeyin geride kaldığı su yeşili kanepeye

oturmuştum. Aslında tek istediğim keman sesini iliklerime kadar hissetmek ve manzaranın da etkisiyle kendimden geçmekti. Yine de onun en güzel çocukluk anılarını dinlemek, her zaman güzel olmuştu. Benim tüm bunları düşünmeme fırsat vermeden zaten anlatmaya başladı:

Soğuk havanın etkisiyle sıcak yatağından çıkmaya hazırlanıyordu. O sabah da çoğu sabah olduğu gibi, annesinin ev havalansın diye sabah namazına kalkınca açtığı pencereden, eve dolan soğuk hava her yeri sarmıştı. Zaten sobalı olan evleri zor ısınyordu; bir de annesi sabahları pencereyi açtı mı, her yer buz kesiyordu. Gerçi bu durum onun uyanmasına vesile oluyordu... Ve sonunda soğuğun etkisiyle ayılıp yataktan kalkabildi. Küçük bir köyde, kendi hâllerinde yaşayan mutlu bir aile tablosuydu onlarınki. Kalkınca, odanın diğer köşesinde yatan kardeşini de uyandırdı. Babası çoktan işe koyulmuştu; gerçi iş yeri de hemen apartmanın altında, kendilerine ait olan küçük bakkal dükkânlarıydı. Sabah kahvaltılarını babası bakkal dükkânında hazırlardı ve hep birlikte orda yenilirdi. Üzerini giyindi, çantasını hazırladı; akşamdan hazırlamak pek âdeti değildi. Çantasını aldığı gibi aşağıya indi. Hava çok soğuktu; babası markette 3 gözlü elektrikli ısıtıcıyı açmış ve tüplü olanın demir gözlerinde de ekmekleri kızartmış; hatta tek içimlik sütleri bile ısıtmıştı. Birlikte oturdular ve kahvaltı yaptılar. Kahvaltıdan sonra babası bakkaldan bisküvi ile meyve suyu alarak teneffüslerde acırsa atıştırır diye çantasına koydu. Okula doğru yola çıkmadan önce, yolun karşısına arabaları için inşa ettikleri tahtadan garajda

baktıkları köpeği Cino ile oynamak istedi ve hemen onun yanına gitti. Kısa bir süre önce, yağmurlu bir sabah, babası bakkalı açarken Cino'yu bakkal kapısına sığınmış, yağmurdan korunmaya çalışırken ve soğuktan tir tir tiritirken bulmuştu. O günden beri Cino'ya onlar bakmaya başlamıştı.

Ahşap, büyük ve geniş kapıyı demir kancayı çözümlenerek açtı ve Cino da her sabah olduğu gibi onun geleceğini bildiği için kapının tam önünde, patisini kapıya sürterek onu beklemekteydi. Birlikte biraz oynadıktan sonra çamurlu yolları lastik botlarıyla aşarak okula doğru yol aldı. Okulun, kendi mahallelerinde ve yürüme mesafesinde oluşundan dolayı 5 dakikada okula vardı. Andımız okundu ve sınıflara geçtiler.

Türküm, doğruyum, çalışkanım,

İlkem: küçüklerimi korumak, büyüklerimi saymak, yurdumu, milletimi özümden çok sevmektir...

Evet doğru bir insandı ve çalışkandı da...Herkesi sever, korur, kollar; ayırım yapmazdı. Bu coğrafyada var olmak, onun için gurur verici ve elzem bir durumdu. İyi ki bu topraklarda doğmuş, bu havayı solumuş; en zoru da yaşamış, en iyiyi de deneyimlemişti.

Bazen araya dalıp bir şeyler sormak isterdim; fakat buna asla izin vermez konuşmasının bölünmesinden de hoşlanmazdı... O anlatırken âdeta o günleri yaşarcasına bahsettiğinden, aslında benim orda olup olmamanın onun için pek de önemi yoktu. Ben de artık onu çok iyi tanıdığımından ve aynı hikâyeleri defalarca dinlediğimden dolayı, evin en güzel odasını keşfe koyulurdum; 3 katlı evin en üst katıydı... Nadir insanları aldığı bu bölümde sadece kendi yatak odası ve çalışma odası vardı. Her ikisi de aslında denizin ve gökyüzünün birer odaları gibi, oturduğunuzda yahut yattığınızda deniz ve gökyüzü size her noktada eşlik etmekteydi. Sanırım onu soluksuz dinlememin en büyük sebebiydi bu. En çok çalışma odasını çevreleyen pencereleri severdim; çünkü size doğa ile sınır koymaz ve mekânın her noktasından denizi seyretme imkânı sunardı. Oturduğum kanepeden kalkmış, çalışma odasını yatak odasına bağlayan koridorda asılı duran yıllanmış fotoğraflara bakarken, o da anlatmaya devam etmekteydi:

İlkokul anılarından hatırladığı en güzel günleri yıllar geçse de unutmak istemeyişi ve hep hatırlamaya çalışması onun kalbinin saf ve temiz kalan belki de tek noktasıydı bu yüzden genelde anılarını anlatır ve âdeta o günleri yaşamak istercesine gözlerinin önünde canlandırır; bununla kalmayıp tüm çocukluk ve gençlik yıllarının geçtiği 5 katlı apartmanlarına gider; önce dakikalarca artık

yıkık dökük olan ahşap garajlarından evlerini izler ve daha sonra büyük ve demir olmasından dolayı çok zor açılan dış kapılarını zorlayarak açmaya çalışır ve o esnada çocukken o kapının önünde babası ile birlikte harç hazırlayıp döktükleri betona ve kendisinin iki kenarına tuğladan ördüğü o zamanlar yüksek gelen ama aslında şu an dizlerine kadar olan duvarlara bakarak orada oyuncak arabaları ile oynadığı günler gözlerinde canlanırdı... Ve nihayet açtığı kapıdan apartmana girerken, hâlâ beton kalan ve tam karşısına düşen; 4 basamağın ardından devam eden 15 basamaklı merdivenleriyle, beyaza boyalı ve yer yer paslanan demir trabzanlarıyla, salkım aydınlatmalarıyla bu apartman, sanki onu o yıllara götürmek için hazırlanmış bir tüneldi ve karşısında yükselmekteydi. Adım adım basamakları tırmanırken, ilk dördünü çıktuktan sonra tekrar yükselen merdiven ve sağ tarafındaki ilk daire kapısı ve onun yanından aşağıya doğru inen bodrum kat merdivenlerinin verdiği karaltı, oraya çok nadir inmesinin hissettirdiği korkuyu her defasında aklına getirmekteydi. Yine orayı görmezden gelerek kendi dairelerine doğru çıkar ve kendi kapılarının merdivenlerinin artık Beyaz Afyon Mermeri ile döşenmiş olduğu basamakları tırmanarak evlerine girer ve her odayı bilmesine rağmen tek tek gezerek anılarını yaşıtırdı...

Ve aniden anlatmayı bıraktı. Yorulmuş olacak ki kanepenin bir köşesinde uyuyakalmıştı, aslında belki de anlatmayı bırakalı uzun zaman olmuştu fakat ben fotoğrafları seyre daldığımdan dolayı yeni fark ediyordum. O uyurken, yapmamam gereken bir şeyi yaptım ve ceviz çalışma masasının en karanlık köşesinde duran çekmeceyi gizlice açıp orada sakladığını bildiğim albümü aldım ve göz gezdirdiğimde, onun ailesi ile olan küçüklük fotoğraflarına rastladım. Hep hüznü görmeye alışık olduğum yüzünün o fotoğraflarda gülümsemesine şaşırmıştım. Sonra gazete küpürlerini gördüm; soba zehirlenmesi... Tüm ailesini kaybetmişti... Belki de her defasında çocukluk anılarını anlatmasının tek sebebi de buydu. Ailesine duyduğu özlemi, onlara hasret kaldığı yılların acısını defalarca yaşayarak gidermeye, yaşadığı tüm kötülükleri kalbinin en huzurlu yıllarıyla yok etmeye çalışıyordu. Albümü dikkatlice çekmedeki yerine yerleştirdikten sonra, uyumasını fırsat bilerek ve güneşin de en güzel kızıl tonunu verdiği ışık hüzmelerinden yararlanarak, bu odayı dikkatlice incelemeye koyuldum. Çalışma odasını aslında neden her zaman diğer odalardan farklı tuttuğunu ve tüm zamanını burada geçirdiğini anlamıştım. Çünkü tüm anılarını burada saklamış, hüznünü de sevincini de burada defalarca yaşamıştı... Kanepenin üzerinde duran örtüyü alıp üzerini örtmeye çalışırken onu uyandırmıştım. Elimi tuttu ve "Gitme, kal" dedi ve kalkıp yatak odasına yürüdü. Ben de arkasından gidip yatağının bir köşesine sırt üstü uzandım; tepemdeki karamaya başlayan gökyüzünde; bulutlar ve arada geçen martılar süzülüyordu.

Sabaha doğru uyandığım odada kimse yoktu. Kalktım ve yatak dışında başka hiçbir eşya bulunmayan odaya göz gezdirdim. Bu odada, çalışma odasının tam tersine, duvarlarda pencere açıklıkları yoktu; sadece gökyüzüne açılan cam tavan açıklığı bulunmaktaydı... Döner ahşap merdivenler ayaklarımın altında gıcırdayarak yanına indim. Her hâli ile beni şaşırtmayı başarıyordu.

Mutfakta bana kahvaltı hazırlamış ve kendisine kahve koyup salona geçmişti. Beni fark edince 'keyfine bak' dedi. Kahvaltımı yapmak için masaya oturdum; küçücük mutfağında her şey yerli yerinde ve aşırı düzenliydi. L-şeklinde uzanan mutfak tezgâhı, iki kişilik masası ve devamında gelen salonu inceledim. En çok dikkatimi çeken yine pencere ve duvarlar olmuştu: Tüneldeymişçesine mutfaktan salona kadar karşılıklı devam eden penceresiz gri taş duvarlar, en uçta kendini büyük pencereye bırakmaktaydı; bana her zaman tüneli hatırlatan bu kat adeta anılardan bunalan duvarların koşarak pencereden çıkacakmış izlenimini vermektedir.

Salonda kahvesini yudumlarken, aralık olan pencereden içeriye günün ilk ışıklarıyla birlikte dalga sesleri ve denizin iyot kokan havası doluyordu. Dalgaların sesi ve iyot kokusu belli ki onu yine alıp uzaklara götürmüştü...

Yıllar öncesiydi diyerek başladı; artık kış, yerini ilkbahara bırakmaya hazırlanıyordu ve o hep çok istediği bisikletine kavuşacağını tahmin etmezdi, sanırım babası da onun mahalledeki diğer arkadaşlarının bisikleti olup da onun olmamasına üzülümüş olacak ki, ona bisiklet almıştı. En sevdiği aktivitesi, bisikletiyle uzak mahallelere gitmek, terk edilmiş mekânlarda dolaşmak ve yeni yerler keşfetmekti... Bazen tek yaptığı eski yıkık dökük ve girilmesi yasak olan tarihi evlere girerek o zamanlarda nelerin yaşandığını ve sessizliğin ona anlattığı ürkütücü ama bazen de mutlu anıları hafızasında canlandırmaktı. Böyle zamanlarda Cino da ona eşlik etmekteydi. Yine o günlerden birinde o bisikletini sürüyor, Cino da yanısıra koşarak onu takip ediyordu. Önlerine başka köpekler çıkınca Cino korkmuş ve sahibini yalnız bırakmayı göze alarak başka bir ara sokağa dalmıştı. Sahibi ise birzandan gelir beklentisiyle bir süre daha bisikletiyle dolaşmaya devam etti fakat Cino dönmeyince endişelendi ve sokaklarda onun adını çağırırdı. Hava kararınca kadar Cino'yu aradı, bulamayınca eve dönmek zorunda kaldı. Belki Cino da eve dönmüştür, diye ümitlendi. Evde de Cino'yu göremeyince, ağlayarak durumu babasına aktardı. Babası, "Bir şey olmaz gelir, o bulur yolu" dedi. İki gün geçmesine rağmen hâlâ bulunamayan Cino için tüm aile endişe içindeydi. Babası, her yere haber salmıştı ve bir gün bir telefon geldi, Cino'yu gördüğünü söyleyen bir arkadaşı yakın bir mahallede başka köpeklerle birlikte olduğunu belirtti. Babasıyla onu alıp eve getirdiklerinde, Cino'nun her yeri sırlıklamdı ve evden uzak kalmasına rağmen hâlimden memnundu... Bazen uzaklaşmak da

iyi gelebiliyordu, diye ekledi. O yüzden o da şimdi artık herkesten uzakta, bu üç katlı evde yaşamaktaydı. Hayallerinin eviydi burası... Küçüklüğünden beri hayalini kurduğu deniz manzaralı bir çalışma odasına sahipti. Yaz aylarında pencereleri aralar, deniz kokusuyla beraber içeriye serin havanın doluşmasını sağlardı. Kış mevsimi ayrı bir güzeldi; cama vuran yağmur damlaları sanki insanın içindeki hüznü ve mekâna dolan olumsuz enerjiyi söküp alır, pencereden aşağıya doğru kayıp toprağa karışırdı. Bu oda, her mevsim güzeldi; hem de çok güzeldi. Aslında orayı güzel yapan manzarası değil; içerisinde yaşayanlar ve biriken hatıralardı. Kim bilir duvarların dili olsa neler anlatırdı...

Göğün gürlmesi ikimizi de ürkütmüştü ve aniden bastıran yağmurun, üst kattaki çalışma odasının büyük camlarına vururken çıkardığı sesi, bulunduğumuz yerden duyabiliyorduk. Camlardan süzülüp akan su, âdeta şelale huzuru vermekteydi. Dalgaların şiddeti artmış, kapkara bulutlar sarmıştı gökyüzünü ve loş aydınlatmalarla ev iyice tünele benzeyerek ihtişamına ihtişam katmıştı. Dünkü güneşli hava, bugün yerini fırtına ve yağmura bırakmıştı. Yakıcı güneşin ardından yağmurun geleceği belliydi. Mevsim geçişlerinde böyle şeyler mümkündü ve ben en çok böyle zamanlarda bu evi yaşamayı seviyordum.

Kahvelerimizi tazeleyip mutfak masasına karşılıklı iliştik. Bakışlarımı, havanın etkisiyle kararan taş duvarlardan alıp adeta çıkmaz sokağa dönüşen evde sadece onun anlattıklarını dinlemeye odaklandım... Belki de bir zaman tünelindeydim. Sadece anılarını yaşamak için yaptırdığı evinde her duvarın, her köşenin, evdeki her objenin onun için anlamı ve yaşanmışlığı vardı... Ev, adeta günün her saatinde ve her doğa olayında farklı anıları ve duyguları yaşatmak için planlanmış gibiydi.

...“Ve Cino’nun dönüşü ile hayatımız kaldığı yerden devam etti.” diyerek yeniden anlatmaya başladı. O soğuk apartmanda yaşadığı aile sıcaklığından bahsetti. Hep çocukluk anılarını anlatırdı; sanki ondan sonrası zihninden silinmişti. Evlerinin yakınındaki parkta, arkadaşları ile kumdan kaleler yaptığı günlerden bahsetmeye koyuldu. Diğerlerinin aksine, o hep hayalindeki evi kumdan tasvir ederdi. Kumu yoğurup eli inşa etmeye yatkın olmasa da, hayalindeki evin, yaptığı bu kumdan tasvirlerden çok daha güzel olduğunun ve bir gün öyle bir yerde yaşayacağını bilincindeydi.

Aslında farkında olmasa da bana çocukluk anılarının en saf ve temiz olanlarını anlatarak onu daha iyi tanımamı ve sevmeye başlamamı sağlamıştı. Akşam olunca, onunla birlikte yatmak istemediğimi ve kanepede yağmuru dinleyerek uyumak istediğimi söylemişim. Ben salonda kaldım ve o da üst kata çıkmıştı. Kısa bir süre sonra keman sesini duymaya başladım. Yine o şarkıyı çalıyordu: “Orda bir köy var uzakta, o köy bizim köyümüzdür. Gitmesek de kalmamak da,

o köy, bizim köyümüzdür...” Kemanın müziğine, rüzgârın uğultusu, ağaçların hışırtıları ve onlara eşlik eden dalga sesleri karışıyordu. Bu eşsiz müziği dinlerken uyuyakalmışım.

Sabahın erken saatlerinde bir bağırişla aniden uyandım; uyku sersemliğiyle neler olup bittiğinin farkına varamadan yanibaşımında onun belirverdiğini gördüm ve hemen yattığım yerden doğruldum. Elinde ne olduğunu o an fark edemediğim bir şey vardı ve bana bağırmaktaydı. O an anladım ki çalışma odasındaki gizli çekmecesini açtığımı ve fotoğraflara baktığımı anlamıştı. Aşırı öfkeli hâlinin etkisiyle suratıma gelen tokatla kendime gelmişim, o kadar sinirli ve kendini zapt edemiyordu ki her şeyi dağıtmaya, fırlatmaya başlamıştı. Ayağı takılarak merdivenlerden giriş katına yuvarlandı... Yüzüme attığı tokadın etkisini unutup arkasından koştum ve yığıldığı yerde ağlamaya başlayan haline sarıldım... Dakikalar içerisinde o kadar fazla duygu geçişleri yaşamıştı ki ben de ne yapacağımı şaşırılmışım. Soğuk beyaz mermer zeminde hafifçe doğruldu ve o da bana sarıldı.

Sanırım ayağı incinmişti. Tekrar merdiven çıkartıp onu yormak yerine giriş kattaki salona taşdım. Önce gitmekte tereddüt etti çünkü burayı sevmezdi. Fakat halsizliğine yenik düşerek ilerledi. Giriş katı olmasına rağmen duvarlarda sıvasız kirşer ve en uç köşede de şömine bulunmaktaydı. Şöminenin önünde de okalıptus ve çam kütükleri yığılmıştı. Eşyadan yoksun, sanki birileri taşınmış ve ardında boş bir oda kalmış gibiydi... Neyse ki gün ışığı içeriye az da olsa aydınlatmaktaydı yoksa kocaman salonu aydınlatan tek bir tane cılız lamba vardı. Temizliğe önem göstermesine rağmen bu oda tozluymuştu. Beni çağırıp ona geldiğim zamanların hiç birinde bu odayı görmemişim. İlk defa görüyordum ve şaşkındım. Evin giriş katı niye böyleydi; bakımsız ve boştu? Giriş katındaki bu odanın en ilginç bir diğer yanı da pencereleriydi. Diğer katlarda denize ve gökyüzüne olan hakimiyetten burada eser yoktu; zindan hissi veren bu odadaki tek pencere, baş seviyesinin üzerinde ve tavana yakın, dikdörtgen biçimdeydi... Aydınlik havalarda bile içerisi loştu. Odada bir tane yatak bulunmaktaydı; duvarlar da, kendine zarar vermesin diye, yumuşak bir malzemeye kaplanmıştı. Onu yatağa dikkatlice yatırdım. Siniri geçmiş, bağıriş çağırışları dinmişti.

Küçük bir çocuk gibi ondan korkuyor; ama bir o kadar da onu sevdiğimden asla yanından ayrılmak istemiyordum. Beni çağırıldığı zamanlarda gelir, anlattığı hikâyeleri dinlerdim. Benden başka kimsesi yoktu. Zaten olmasındı. Bir tek ben olsam, ona yeterdim. İlaçları da bu yüzden içmesini engelliyordum. Çünkü o ilaçlar bizi ayıracaktı; beni hayalinde canlandıramayacak ve onun hayatında olamayacaktım.

Kimbilir ben kaçınıcıydım... Onun hayalinde yarattığı... Onu, ilaçlarını içmemesi için tembihlemiştim; verilen ilaçları yutar gibi yapıyor ama içmeyip hemşireler gidince tükürüyor. Böylece hiçbir zaman gitmeyecektim onun hayatından ve o da benimle konuşup hikâyesini anlatmaya devam edecekti...

O böyle mutluymuştu. Bulunduğu yer artık bir akıl hastanesi değildi; hayalindeki evdeydi. Bir sahil kasabasında, pencereleri deniz gören ve her mevsimin en güzel yaşandığı bir yerde yaşıyordu. En çok çalışma odasında vakit geçirmeyi sevdiği için, orayı en ince detayına kadar tasarlamıştı zihninde. Çocukluğunda kendi yatak odası olmamıştı, odasını kardeşiyle paylaşmak durumundaydı. Bu yüzden hayalindeki evde kocaman bir yatak odası tasarladı kendine; ama içine ne koyacağını bilmediğinden, sadece bir yatak yerleştirdi. Bir de küçükken sırt üstü uzanıp yıldızları seyretmeyi çok severdi. Seyrederken de hep hayaller kurardı. Belki gerçekleşmeyecek hayallerdi çoğu; ama düşlemek bile güzeldi. Bu yüzden hayalinde tasarladığı yatak odasının tavanına kocaman bir açıklık yerleştirdi; her yatışında yıldızları seyredecek ve hayal kurmaya devam edecekti. Salon ve mutfak bir aradaydı; izlediği Amerikan filmlerinden görüp beğenmişti. Evin her alanında geniş açıklıklar tasarlamıştı; ama bazı yerleri hayalinde tam canlandıramamış olacak ki, yer yer akıl hastanesinden kesitler hakimdi bu eve. Dedim ya, en büyük hayali kocaman camları olan bir çalışma odası olmasıydı diye; o da en çok oraya yoğunlaştı hayalinde ve en çok onu tasvir edebildi.

Ben de onun bir hayal ürünüyüm ve hayatından gidersem, hayalinde canlandırdığı bu ev; yaşama tutunma sebebi de gitmiş olacak. Ve inan bana, insan hayalleri olmadan, kendini huzurlu hissettiği yaşam alanları olmadan yaşayamaz. Bu yüzden lütfen kimsenin hayallerine gem vurmayın; aksine siz de hayal edin. Çünkü hayal ettiğimiz kadar, ürettiğimiz kadar var oluruz.

Birkaç gün sonra kendine gelerek, evinin hiç sevmediği giriş katındaki odadan -yani aslında akıl hastanesinde güvenli oda diye tabir ettikleri yerden- çıkıp çalışma odasına (hastanede kaldığı kendine ait odasına) geçti. Ben de onu orada bekliyordum. Onun anlatmayı istemediği, anılarına değindiğim zaman atak geçirmesine ve benimle iletişim kuramamasına tahammülüm olmadığından dolayı ona ait olan ve ailesini kaybettikten sonra yazmaya başladığı, yaşadığı en kötü günlerini de en mutlu günlerini de, sevdiği insanı da paylaştığı günlüğünü ondan fırsat bulup ve gizlice okuduğumu ona hissettirmeyi o anılarını yaşamasını kısa süreli de olsa ertelemiştim. Fakat en kısa zamanda tüm hayatını bana anlatmasını ve o anıları da yaşarken hissettiklerini onda yaşamayı dört gözle beklemekteydim.

Gelir gelmez eline hayali kemanını aldı ve çocukluğunu geçirdiği ve uzun yıllardır hiç gidemediği köyü ve göremediği ailesi için yine o şarkıyı çalmaya başladı:

*Orda bir köy var, uzakta,
O köy bizim köyümüzdür.
Gezmesek de, tozmasak da
O köy bizim köyümüzdür.*

*Orda bir ev var, uzakta,
O ev bizim evimizdir.
Yatmasak da, kalkmasak da
O ev bizim evimizdir...
(Ahmet Kutsi Tecer)*

MEMLEKET MESELESİ

Elif Özgen

İnsan, kendine baktığı yerden; gördüklerinin, aldığı kokuların, zihninde canlanan hayallerin, anılarının ve çok daha fazlasının sahibi olduğunu zanneder. Belki de bir yaşam boyu böyle kodlanmıştır. Aksini düşünmek güçtür.

Bu sebeple başka nesillere ait yükler taşıdığımı fark etmem hiç kolay olmadı. Hem yeni neslin bir üyesi olarak mücadele vermek, hem de eski nesillerden kalanla kararlar almak tam bir paradoks. En önemlisi de tam merkezindeki özne, yani ben. Ailemdeki son jenerasyon, soyağacımızdaki son meyvesiz dal...

Çocukken, binlerce anlamsız an ve mekân içinde kendimle kalmayı tercih ederdim. İçine kapanık bir kız çocuğu olduğumdan değil, aynı şeylerin tekrarı beni sıktığından. Büyüklerin her ziyarette, ellerinde büyüdüğümü söyledikleri anlar gibi mesela. Kendimi yaşananların dışında, başka bir gezegende hissetmeme neden olan bir bilgi bu. Kısacası çocuk için hiçbir bağı, ilişkiyi içermeyen. Üzerinde parça tuzları olmaksızın, plastik bir çubuk krakeri andırır bana büyüklerin bu yakınlığı. Tanıdık gibi... Ama ne yenir, ne koklanır.

Şimdilerde ise ben, arkadaşlarımla çocukları için; seneler sonra anlam kazanacak, tanıdık bir hal oluşturmayı ümit ediyorum. Hatta aynı hiçlik anlarını yaratıyorum belki de. Çocuk zihinleriyle anlamayacakları, yetişkin gözüyle de bir o kadar önemli paylaşımlar. Bendeki çubuk kraker algısını taşımadıklarına eminim. Bu yüzden onlara sunduğum tahminimce aynı anlama sahip, çocukluklarından kalma, onlara ve nesillerine özgü bir şey.

Çocukluğumdan kalma anlamsızca ve zorunlu dâhil edildiğim pek çok durum var hatırımda. Bunların başında da, gerçek anlamından bir haber olarak isimlendirdiğim: memleket meselesi. Her ziyaretimizde babamla eski mahallelerden birine gider, bahçeli küçük bir evi dışarıdan seyrederdik. Kapısını çalmazdık. Hava soğuksa arabanın içinden bakar, iyiyse kapısına yaslanır hedefe kitlenirdik. Babam her iki durumda da sigarasını yakardı. Beklediğimiz dakikalar boyunca o anlatır ben dinliyormuş gibi yapardım. Zihnime kazındığını fark etmeden... Bahçe kapısı, duvarları, küçük pencereleri ve duvardan taşan ağaç hariç, evi hiç görmedim. Eve ait hiçbir şeye, hiçbir detaya dokunmadım.

Babamın gençliğini senelerce dinledim. Belki senede birkaç tekrar. O evin önünde ben büyüdüm, babam hep aynı kaldı. Sarı bahçe duvarının üzerine yıllar yağdı ve her gördüğümde sarının başka bir tonuna dönüştü. Hala aynı renk, hikâyeyi anlattığı ilk günden beri aynı boya. Onlar yaşarken pembeymiş. Babaannem severmiş çok.

Sonra fark ettim ki; ben o evde hayat bulmuşum. Biz beş kardeşmişiz ve ben dört numaraymışım. Ataerkil bir ailenin iki erkek çocuğundan biriymişim. Abim evimizin en büyük çocuğuymuş. Okula ilk başlayan, kıyafetleri ilk defa giyen oymuş. Oturduğumuz pembe duvarlı, bahçeli evin; anları, paylaşımları, kokusu bir başkaymış. Hiçbir ev bizimki gibi aydınlanmaz, kokmaz ve yeşermezmiş.

Bu sahip olduğumuz ilk ve tek ev. Sokak bile bizim, hatta benim. Saltanatını sürdürdüğüm bu taş döşeli sokaktan hanemin sınırına her gelişimde, kavuğumu kapıda bırakırım. Duvar kalın ve ağır. Zaten şehrin soğuşuna ne ince dayanır ne de hafif. Pembe sınırın etrafında dolanır ve kapıya ulaşır hem ahali, hem misafir. Sınırdaki tek geçit, kapı ise kullanılmaktan aşağı düşmüş. Dışarıdan gelene hep açık olsun diye, diline yerleştirilmiş tek bir telden ibaret davetkâr girişimiz. Gelen kapıyı ve teli kendine çeker, sonra iter ve küçük avluya ait hikâyelerin hangisinin sırası gelmişse öyküye dâhil olur.

Şehrim bozkır, bizim avlu gibi. Avlu şehirden büyük olur çoğu zaman gözümüzde. Avluda tek bir ağaç. Ayva kokusu sokaktan geçeni bile kendine çeker. Yaprakları, seyrek ve baharın başlangıcı gibi titrektir. Yavaşça kulağınıza fısıldayıverir. Yazın, gölgesinde tabureyi her saat başka yere çekmeniz gerekir. Tabure, ağacın serin gölgesi rotasında taşınmaya değer. Ağaç; zemin ve gök arasında bir yerde, toprağa ölesiye bağımlı. Önceleri avlunun toprak zemininde kış, çamurla geçirdi. Borular donmasını diye üzerlerine talaş dökerdik... Sonraları bozkır topraklarımıza, harcına yardım ettiğim betonu döktük. Yıkılan çamaşırlar daha temiz kaldı, tandırdaki toz kalktı, evdeki halılar betonun üzerinde yıkanmaya başlandı. Avluda bulunan tuvaletin ise başka bir versiyonunun olabileceği aklımızdan bile geçmedi yıllarca. Bu yüzden evin içinde bulunan tuvaleti ilk görüşümüzde afalladık. Alafranga meselesi ise bizde beyhude bir uğraş hissi yarattı.

Evin kapısından girdiğinizde bozkırla tezat bir atmosferle karşılaşıldı. Işığa karşın karanlık. Kuraklığa karşın su. Giriş bölümü salondan ince bir duvarla ayrılır. İşte tam burada çıkarılır ayakkabılar, asılır abiden abladın kalan montlar. Tüm odalar tavan hariç aynı renk. Gecekondu mavisini olarak kodlandı hafızama. Tavansa yalnız kireç. Girişten apaçık izlenir tüm salon. Karşı duvar hep nemli.

Hatta mevsimine göre ıslak. Duvardan akan su evden çıksın diye açtığımız, duvar dibinde sığ bir oluk. Salonun köşesinde ise bir gider. Banyoda salona dahildir, namı diğer, sedir altı. Yıkanmak isteyen sedirin köşesinde oluşan boşluğun içine girer ve eve kimsenin gelmemesi için duaya durur. Sobada ısıtılan suyla yıkanır. Evdeki tüm sıkıntıları akıttığımız malum giderden su, her zamanki gibi yolunu bulur.

Soba tam merkezindedir evin, fiziksel olmasa da hepimizin zihninde öyledir. Tüten ocağımız, varlığımızın dünyaya kanıtıdır. Sıcak salon kışları, küf kokulu duvarlarla çevrili arı kovanımız, yazları hasat olarak topladığımız ekin mutluluğumuzdur. Burada bir arada uyur, yer, paylaşır, misafir ağırlarız...

Tüm odalar salona açılır. Bunlar mutfak, yasaklı yatak odası ve sözüm ona çocuk odası. Beş kardeşin sığması mümkün değildir bir odaya, sığmazken hiçbir hayale. Odamız diye bir kavramın olmayışı, nerede yattığımızı bilemeyişimizin sebebi memleketin ruhudur. Azla yetinir, koyun koyuna uyur ve kendimiz haricinde birinin daha rahat etmesi için pek çok şeyden vazgeçerdik. Yani ev bizdi. Şehir bizdik. Sahip olunan tek şey aslında her şeydi.

Mutfak, evin en karanlık yeri. Ne bacası var ne penceresi. Hangi yemek yapıldıysa mavinin tonu ona göre değişir. Bazen patlıcandan mor, mercimekten kırmızı eklenir duvarlara. Anneminse söylenmek ruhunda yoktu belki de, bu yüzden mutfakta ne karanlığa, ne kokuya ne de renge takılırdı. Yine de biz kıyamadık. Tüm evin yemek kokusuna da dayanamadık bir süre sonra. Yarı beline kadar toprağa gömülü mutfak için; tavana yakın, enine bir boşluk açtık el birliğiyle. Sonra ahşap bir pervaz yerleştirdik, ailemizin boşluğuna. Kısa boyu yüzünden annem hiç dışarıyı izleyemedi ama aydınlığından çok faydalandı. Kapatamadığı pencere çoğu zaman açık kaldı.

Derdimiz güvenlik olmamıştı hiçbir zaman; evlerin pencerelerine takılan demirlere senelerce anlam veremedim bu yüzden. Hanede yaşanan tek korku açlıktı. Nesiller öncesinden gelen bir duygu. Babama büyükleri tarafından anlatılan savaş hikâyeleri. Yokluk. Bizlerin izlediği, bazen dahil olduğu kuyruklar. Hikâyeler, anılar... Bazıları büyük harflerle aktarıldı, bazıları küçük seslerle. Unutulmaya çalışılırken; hiçbir yaşanmışlık, ederini çağırıştırabilecek kadar çok tekrar edilmedi ne dilden ne yürekte.

Sarı boyalı ev hala yerli yerinde, hep olduğu gibi. Varlığı içimizi rahatlatıyor, sanki hala o evle soluk alıyormuşuz gibi. Babam hiçbir şey söylemeden tekrar arabaya yöneliyor tüm gerçeklerinin karşısında. Konuşabilecek gücü yok, biliyorum. Ben de diretmiyorum...

Çocuk oyunlarını düşündüm seneler sonra. Kendimize yaşanabilecek en küçük evi yapışımızı. Sığınaklarımızın, bedenimiz kadar var olduğu kurguları. Bebeklerle oynamak bile aile olduklarında zevkliydi... Hiçbir sonsuzluktan keyif almadığımı anladım sonra. Hazzını yaşadığım şey, yetme çabası ve paylaşım üzerine kurgulanan kendi yarattığım sanal dünyalardı. O yüzden

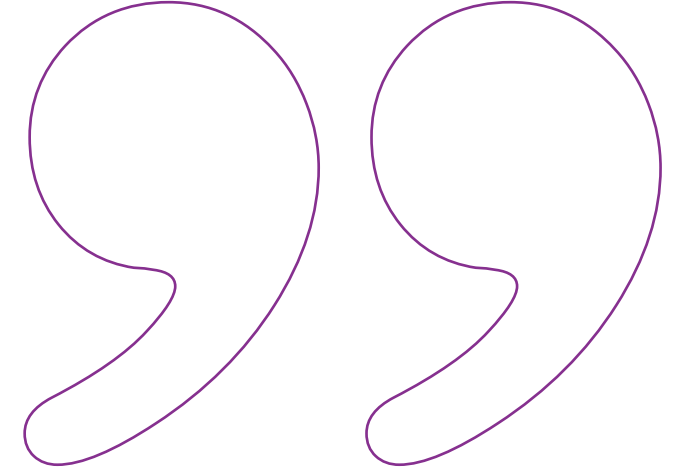
koltuk bomboşken hep babamın kucağını seçtim oturmak için. Nesiller öncesinden gelen yetme mücadelesini sevgiyle kabul ettim. Anlamını seneler sonra kavradım; insanların, yerlerin, ihtiyaçların... Sonradan fark ettim; ben hiç, hiç ile başa çıkmamışım. Ama ülkemin genetiğine işlemiş, güçlük ve yoklukla mücadele etme fikri ve bana kadar taşınmış.

İnsan baktığı yerden; yaşadıklarının, gördüklerinin hissettiklerinin tek sorumlusunun kendisi olduğu yanılığısına düşer bazen. Belki bu bir yaşam boyu böyle sürer gider... Aksini düşünmek, hatta inanmak güçtür. Bu sebeple atalarımıza ait yükler taşıdığımızı fark etmem hiç kolay olmadı. Hem yeni nesil olarak mücadele vermek hem de eski nesillerin bilincini taşımak heyecan verici. En önemlisi de tam merkezindeki özne, yani biz. Bahsedilen neslin bu topraklardaki (şimdilik) son jenerasyonu.

KAPININ ARDINDA

Şeymanur Çelik

Işık, metrelerce uzunlukta, etrafı kısıklı uzunlu dallarla çevrilmiş, göğe yaklaştıkça renkleri daha çok yeşillenen ağaçların arasından güç bela süzülüyordu bu aydınlık ama titreten günde. Başımı kaldırdığımda gözlerim daha çok kısılıyor, o kocaman görkemli ağaçların arasında süzülen zoraki ışık huzmesi gözlerimden kalbime akıyordu sanki. Başımı sağa sola çevirdiğimde boyumu geçmeyecek uzunlukta ucu alevlerle süslenmiş çevresi toz tutmuş rengi yeşile kaçan camla kapatılmış, ayaklarına doğru morlu kırmızılı genişçe yapraklı çiçeklerle çevrelenmiş incelen bir sütun gibi sıralı dizilmiş şamdanlar karşıliyordu gözlerimi. Adım attıkça kulaklarıma kemanın o ince noksanlık sesiyle piyanonun kibar dokunuşları harmanlanmış akıyordu. Bir yandan da kuşların ötüşleri, rüzgârın buğulu sesi ve yaprakların o ince ama gülümseten hışırtısı karşıliyordu beni. Sesler, doğanın içinde daha tanımlayamadığım bu mekânda bir sonraki adıma beni adeta sürüklüyor. Bir adım daha çekiyor beni sıcacık, yumuşak, ayaklarımdan altını tatlı tatlı kaşıdıran toprak, bir battaniye gibi adeta tüm gizemini altında uyutuyor. Birkaç adım daha, toprağı baskısı altında tutan o güçlü ışık yerini gölgelere bırakıyor. Ayaklarım biraz üşüyor fakat hâlâ yumuşacık ve huzur verici. Derin oymalı, rengi kurumuş bir sonbahar yaprağını anımsatan sarıya çalan geniş bir kapı pervazı karşılıyor bizi, altında etrafı şamdanların ayaklarını süsleyen çiçeklerin motifiyle detaylandırılmış genişçe kapı tokmağıyla. Kapı çok geniş, kalabalık bir topluluğu rahatça içine buyur edecek edada karşımda dimdik duruyor. Kapı tokmağının aldatıcı ağırlığıyla, ardından gelen müzikal gibi ruha işleyen tınların arasındaki tezatlık düşündürüyor, bir adım daha ilerisine gitmeye itiyor insanı. Yine şamdanlarda gördüğüm çiçekler gözüme ilişiyor. Tüm merdiven tırabzanını süsleyen morlu kırmızılı geniş yapraklı çiçeklere alevlerin taze rengi de dâhil olmuş, turuncu. Duvarlara ahşap hâkim, çok yüksekler. Başımı kaldırdığımda yine beni içine hapseden bir manzaraya bakıyorum. Pişirilmiş topraktan el yordamıyla şekillenmiş heykeller, merdiven tırabzanlarının altında birer karış arayla dizilmiş; beş, altı, yedi tane. Üçgen birleşmiş çatının gözle görülür iri, duvarlara oranla daha koyu renk ağaç mertekleri sıralı dizilmişken ahşap çatı kaplamasının arasına bırakılan boşluklar buğulanmış kalın yeşile çalan camlarla örtülü. Cam hem göğü hem o tatlı ışık huzmesini hem de ağaçların uçlarında sarkan yeşil yaprakları hissettiriyor ardında. Gözlerim kapalı... Koku. Burnumda acıyı ve tatlıyı bir hissettiren o keskin ahşabı hissedebiliyorum. Göz kapaklarımı araladığımda adımlarımı hızlandırıyorum, ayaklarıma dokunan bulut yumuşaklığı kar beyazı halı merakıma bir de heyecan katıyor. Bir yanda bu ahşapla çevrelenmiş yerle güçlü bir tezatlık oluşturan toz değmemiş, gözleri aydınlatan beyazlıkta mat kaplamadan özel tasarlanmış uzun kuyruklu piyano, diğer yanında bu zıtlığa eşlik eden beyazlıkta, göz kamaştıran güzelliğiyle keman çalan asil bir kadın, gözleri kapalı. Neresi burası? Nasıl bir yerdeyim ben?

Adımlarım hızlandıkça yavaşlıyor, notalardan gelen tınılar arttıkça buğulu sesler önümü kesiyor. Kalabalık. Yürüdükçe koridor daralıyor. İki yanımdaki duvarlar bana yaklaşıyor. İnsanlar. Mekânın darlığı, insanların yoğunlaşması, hissettirdiği kalabalık zamanı durdurup insanı boğmaya başlıyor. Kurtulmak gerek, ama nasıl? Derken sağlı sollu soluk sarı ahşap duvarları gökkuşağı renkleriyle uzunlu kısıklı tablolar donatıyor; koyu bir bordoya çalan, işlemez, sade çerçevelerin içerisinde birçok renklerle soyut portre çalışmaları. Portreleri inceleyince tam çıkaramıyorsunuz suretleri, bir bilirkişi konuşmaya başlıyor tam o sırada; evin çok kalabalık bir aileye ev sahipliği yapmış olduğunu, her bir portredeki suretin kendi suretleri olduğundan bahsediyor. Her bir noktası sanatla harmanlanmış ve soru işaretleriyle dolu bu ürkütücü ama bir o kadar da çekici evin nesilden nesle destanlaşan esrarengiz hikâyesini anlatıyor ardından. Elimdeki not defterini güç bela taşıyabiliyorum bu daracık ve kalabalık koridorda. Dünyaca ünlü Fransız Tasarımcı Fanchone Sartre'ının akıl almaz ölümüyle başlıyor. Çözülemez davalarından biri olan bu olay, günümüzde hala sırrını koruyor. Kimi gazeteler bir zamanlar âşık olduğu yazar Edgare Zola'nın ölümüyle alakası olduğunu yazıyor. Bazısı ise; Sartre'ın, o yıllarda yoğun bir şekilde çalışmalar yaptığı kendi gibi engelli doğan ve hayata tutunmaya çalışan çocuklara çizim ve tasarım üzerine dersler verdiği ve bizzat onlarla ilgilenerek çocuklara örnek teşkil ettiği tasarım okulundaki bazı öğrenci velilerin bu ölümle ilişkili olduğunu yazıyor. Ve daha birçok hikâye var. Anne, babası ve sekiz erkek kardeşiyle birlikte yaşadığı bu ev, her bir noktasında Sartre'dan izler taşıyor adeta. Anne ve babası, küçük kızlarının vefatı üzerine birlikte yaşadıkları bu evi, son günkü haliyle bırakıp şehir değiştirmiş. Yıllar sonra baba Archer Sartre'ın özel isteği üzerine bu ev içindekilere hiç dokunulmamış haliyle onarıp değiştirilmeden müze haline getiriliyor. Ve işte buradayız.

Tabloların ardından sol yanımda kalan duvarda kenarları kesik kesik olmuş, metal çerçevesi pas tutmuş metrelerce uzanan aynaya bakıyorum. Aynanın

ayakuçları metale yaprak şekilleri verilip desen oluşturulmuş, diz hizama kadar çıkıyor. Çatıdaki merteklerin üzerlerine halat gibi kalın bir ipe bağlanıp aşağı sarkıtılmış antika şamdanların içi mumla doldurulmuş, ucundaki alevler aynada yansıyıp gözlerime deşiyor. Bu karanlıkta kalmış dar ve uzun koridoru bir nebze aydınlatıyor. Biraz daha ilerliyoruz, insanlar dağılmaya başlıyor sağa sola doğru. Sağ tarafımda kalan üzerlerine siyah kâğıt üstüne notların ve bazı karalamaların olduğu büyüklü küçüklü tabloların asılı olduğu kolonu görüyorum. Çizimler çok güçlü bir elden çıkmış, ama tanımlayamıyorum hiçbirini. Bir kedi mi, koltuk mu? Yoksa bir şömine mi? O kadar soyut bir karalama ki karşımdaki kâğıtlar, her bir göz gezdirişimde daha çok meraklandırıyor beni. Soluma dönüyorum, çok geniş bir avlu ve ortasında çatıya kadar yükselen kömür karası, çıtır çıtır odun yanığı seslerinin yükseldiğı çok görkemli bir soba. Evet, avlunun tam ortasında duruyor. Ve iki yanında tavandan aşağılara sarkmış, geniş pencereden içeri süzülen ışıkları etrafına tatlı tatlı saçıp, hafif açık kalmış pencerenin arasından esen tatlı rüzgârla şıkırdayan altın varaklı avizeler. Yerdeki bulut yumuşaklığı bitiyor. Ahşabın o sert ama güvende hissettiren zemini karşılıyor bizi. Ve yine Sartre'in elinin deşdiği detaylara göz gezdiriyorum; sağlıklı sollu vizon rengi kanepeler, üzerlerine serilmiş siyah dantel işlemeli koyu hardal sarısı büyük yastıklar sıralanıyor şimdide. Her bir dantel işlemesi o kadar kusursuz, bir o kadar da göz alıcı. Kanepelerin devamında tarihe yüz tutmuş, paslanmış detaylarıyla, sanki biri az önce şarabını içmiş ve kadehini tezgâha bırakmış gibi fazla canlı duran mini mutfak; boyuma ulaşamayan alçaklıkta bir buzdolabı, yeşil renkte. On tane küçük tabure hızlı bir şekilde bir kenara toplanmış, dört bir yanı oymalı pembe rengine çalan üzeri çatlamış ahşap masa duruyor. Kadehlerin birkaçı kırılmış masanın altında gizlenmiş gibi bırakılmış, koyu gri metal kâseler masanın üzerine rastgele saçılmış dağınık bir şekilde. Birkaç adım daha ilerliyorum, yerlere kadar uzanan ve bir parmağı geçmeyecek kalınlıktaki koyu renk ahşap bölmelerle el yapımı tasarlanmış tüm avlunun kuzey cephesini kaplayan, gıcırdayan yayı gevşemiş ince pervaz pencerenin yanında yine aynı ahşaptan kapıya yaklaşıyorum. Arkası uçsuz bucaksız maviliğe bakan avludan genişçe bir teras karşıyor beni. Yerlerde pas tutmuş metal abajurlar, aralarına yine girişte gördüğüm şamdanları çevreleyen çiçekler saçılmış. Kenarları oluklu, her bir ağaç kütüğünün arası bir parmak açık kalacak şekilde kusursuzca dizilen soğuk teras yer kaplamasında geziniyor ayaklarım. Korkuluklar göğsüme hiza almış uzunca bir şerit gibi, elimi kavramaya çalıştığımda parmak uçlarım bileklerime dokunmuyor bile. Denizin aşağıda kayalara çarpan suları ellerime sıçrayabiliyor.

Avluya geri döndüğümde evin içine doğru ilerlemeye başlıyorum. Önüme sıralı odalar çıkıyor. Her bir kapının pervazları, girişteki kapı kadar olmasa da epey geniş ve altın varak oymalı. Kapının gözü korkutan koyu ahşap rengini tam ortasına atılan ince beyaza çalan şeritleri kırıyor ve ilgimi çekmeyi yine başarıyor. Kapının ardında, ayaklarımı kaşındıracak sertlikte bordo rengine çalan uzunca bir halı karşıyor. Karşı duvarda boy hizama kadar uzanan halının üzerindeki deşişik dini figürleri sarı rengini andıran tozdan tam seçemiyorum. Sağ tarafımda yüksek, yayları gevşemiş, gıcırdayan; dört bir yanı uzun kaba

sopalarla yere tutturulmuş yatak duruyor. Üzeri belki on beş belki yirmi yastıkla dolu. Odanın bir tarafında yerden tavana kadar, dar koridorda gördüğüm metal aynayla aynı işlemeye sahip fakat daha genişçe bir ayna. Diğer duvar ise sağ ormanın yeşilliğiyle dolu, solu denizin haşin ama huzurlu maviliğiyle boyanmış yerden bel hizamda yükseklikte, uzunca bir pencere. Perdeleri tozdan grileşmiş, aynanın tarafa çekilmiş hüzünlü bir şekilde duruyor. Pencerenin tam altında üç beş kitabın anca sığabileceğı ayakları başka masalardan alınıp ekleme yapıldığı çok belli olan el yapımı eski bir çalışma masası. Ve üzerinde Bayan Sartre gülümsüyor. Çerçevenin kenarları kopmuş, camı kırık ama hala içerisinde çok güzel gülümseyen, olmayan sağ kolunun olduğu yerde evin girişinde gördüğüm morlu kırmızı büyük yapraklı çiçekleri duruyor; diğer kolunda ise bir kitap. Çiçekler Bayan Sartre'in çekilmiş bu fotoğrafının üzerine özenle çizilmiş, gerçeğı aratmayan ekleme bir kâğıt parçası aslında. Ne hikâyeleri vardır bilmediğimiz kim bilir diyorum içimden. Evet, bu gülümseyen gözlerin derinlerinde ne hikâyeler... Odaların kapılarına tek tek giriyorum, tek tek hissetmeye başlıyorum evin suretlerini. Çok büyük yalnızlık hâkim bu odalarda; çok fazla hikâyeye. Bir ağabeyinin odasında ok ve yay, bir ağabeyinin odasında rengârenk taşlar birikmiş bir köşede, bir diğerinde resimler çizilmeye çalışılmış fakat yarım kalmış; bir başkasında adını bilmediğim bir kadının resimleri tüm duvarlarda.

Arkadan gelen, 'K grubunun süresi dolmuştur, lütfen toplanma alanına geliniz', çağırısı bu gizemli evi terk etmem gerektiğini vurguluyor şimdi. Devam ediyorum yürümeye, gözümün görmeyi unuttuğu bir detay var mı diye ürkek ürkek etrafa göz gezdiriyorum tüm dikkatimle, tüm benliğimle. Defterimin sayfaları dopdolu; benzetmeye çalıştığım karalamaları sanırım sadece ben anlayacağım. Hızlı adımlarla kalabalık bir toplulukla toplanma alanına ilerliyoruz. Ahşabın kaba yüzünde ilerlememin ardından bulut yumuşaklığında adımlarımı hızlandırıyorum; taban, yerini tekrar ahşaba bırakıyor. Ve son olarak gıcırdayan toprakla buluşuyor ayaklarım. Karanlık çökmüş artık, şamdanlardan saçılan alevler şiddetlenmiş, içimi karartan bu soğuk geceyi ısıtma ve aydınlatma çabasında adeta. Bir konuşmacı bizden sonraki grubu çağırıyor, yeni grup ayakbaılarını çıkarıp telefonlarını ve fotoğraf makinelerini bir kutuya dolduruyor ve heyecanlı bekleyişleri eve doğru ilerleyerek devam ediyor. Benim ise konuşma yapan rehberden kulaklarım kesiliyor, gözlerim sağ yanımda kalan o ürkek ama bir o kadar da bana yakın evde kalıyor.

BİR ÜTOPYANIN BEDENİ: FAMILİSTÈRE

Muzaffer Baran Gülsün

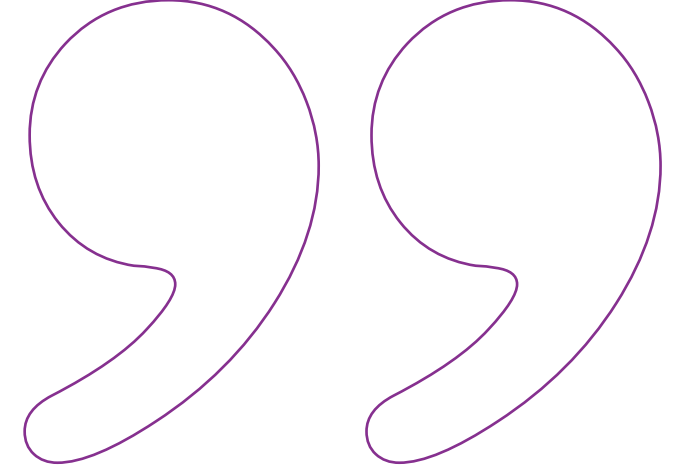
Şiddetli bir baş ağrısı ve susuzluk hissi ile uyandı Silvain. Familistère yönetimi tarafından festivalde dağıtılan şarabı son yudumuna kadar tüketmişti önceki gece. Yataktan kalkar kalkmaz yan odadaki mutfak tezgahına yöneldi. Sürahideki sudan kana kana içti. Şimdi biraz daha iyi hissediyordu. Fabrikaya gitmek üzere hazırlanmalıydı, odasına döndü.

Fransa'nın Belçika sınırı yakınındaki Picardie Bölgesi'nde, Guise Kenti'nde bulunan ve dökme demirden soba üreten bir fabrikada işçiydi Silvain. Fabrikanın kurucusu Jean-Baptiste André Godin tarafından fabrika işçileri için tasarlanan ve inşa ettirilen Familistère diğer adıyla Social Palais (Sosyal Saray) isimli sosyal konutta bir dairede yaşıyordu. Her biri 20 m² olan iki odalı, oldukça mütevazı bu dairede annesi ve kız kardeşi ile kalıyordu.

Ortak koridora bağlanan dairesinden çıkınca korkuluklara dayanarak avluyu tamamen örten camdan süzülen ışığı ve yeni günün başladığının habercisi olan avludaki kalabalığı bir süre seyretti. Bunu hemen her sabah yapardı. Koridor boyunca, yavaşça ve etrafı izleyerek yürüdü. Kat tuvaletinde yine uzun bir sıra vardı. Diğer köşedeki tuvalet için şansını denedi fakat benzer uzunlukta bir sıra ile karşılaşınca kendi kendine söylendi. O günkü sıra da ayrı bir uzundu sanki. Éliisa'nın ders saati de yaklaşmıştı. Onu görmeden fabrikaya gitmek istemiyordu. Sırada bir hayli bekledikten sonra yarım daire şeklindeki geniş merdivenlerden hızlı adımlarla indi ve yaşadığı merkez bloğun avlusunu geride bırakarak meydana ulaştı. Neyse ki geç kalmamıştı. İşte karşıdan geliyordu.

Uzun bir süredir Éliisa'ya ilgi duyuyordu. Öyle ki, artık onun ders saatlerini ezberlemiş, her gün derse girmeden onu görmek ister hale gelmişti. İlgisine karşılık bulduğunu fark etse de hislerini anlatmak çok zordu Silvain için. Özgüven problemi yaşayan, çekingen biriydi. Familistère'e taşındıklarından beri insanlarla çok daha fazla iletişim kuruyor ve bu durumun yavaş yavaş üstesinden geliyor olsa da küçük bir kasabada doğup büyümenin getirdiği münzeviliği atmak kolay değildi onun için. Zamana ihtiyacı vardı. Dünden bugüne olacak iş değildi.

5 sene önce, 1872 yılında, küçük bir köyden gelmişlerdi Guise Kenti'ne. Babası da kendisi gibi zanaatkârdı. Silvain'in çalıştığı fabrikaya kalifiye eleman olarak girmiş ve burada vefat ettiği 1875 yılına kadar çalışmıştı. Annesi ise Familistère sakinleri için ortak yemek çıkaran birimde, hastalığı çalışmasına

engel olana kadar görev yapmıştı. Artık günlerini evde, Silvain'in ilkokula giden kız kardeşi Caroline ile ilgilenerek geçiriyordu.

Sağ, sol ve merkez blok arasında kalan meydana beklerken Éliisa'nın uzaktan geldiğini gördü. Kendisi merkez blokta, Éliisa ise sol blokta oturduğu için bu meydan onların her sabah sözleşmeden buluştukları yer haline gelmişti. Gülümseme ve uzun bakışlar eşliğinde Éliisa'yı buluştukları meydanın tam karşısındaki okula yolculadıktan sonra gözü okulun tuğla duvarının desenlerine takıldı. Geçen seneye kadar kendisinin de aynı sıralarda oturduğu günleri hatırladı. Familistère yönetimi tarafından kurulan bu meslek okulundan mezun olduktan sonra fabrikada istihdam edilmişti. Éliisa'nın da aynı fabrikada çalışacağı günleri ipe çekiyordu. Düşüncelere dalmış okulu seyrederken geç kaldığını fark etti. Oise Nehri'nin üzerindeki köprüden hızlı adımlarla geçerek fabrikaya ulaştı.

Godin tarafından 1846 yılında 30 işçiyle işletilmeye başlanan dökme soba fabrikasında bugün yüzlerce işçi çalışıyordu. Firma, kısa zaman içinde sektöründe öncü hale gelmişti. Bu durumda Godin'in payının büyük olduğunu düşünüyordu Silvain. Klasik işçi-işveren ilişkisi yoktu burada. Son yıllarda artan işçi göçü ve beraberinde getirdiği barınma sorunu, kentlerde başat bir problem haline gelmişken bu soruna kendi perspektifinden çözüm üretmişti Godin. Konutlar ile birlikte hastane, kreş, okul, tiyatro, çamaşırhane, havuz, çeşitli meyve-sebze bahçeleri ve günlük ihtiyaçları tedarik etmeye yönelik dükkânlardan oluşan bir kompleks tasarlamıştı. Bu kompleks, fabrika çalışanlarından oluşan bir kooperatif altında işletiliyor ve kâr bölüşülüyordu. İşçiler, aile üye sayısına göre değişen büyüklükte ve cüzi kiralar karşılığında dairelere yerleşmişti. Üstelik bu sosyal konut çağının ilerisinde bir teknik donanımına sahipti. İşçilerinin hem fiziksel hem de sosyal açıdan iyi koşullarda yaşamasını istiyordu Godin. İdealleri ve hayat felsefesi gereğince yapıyordu bunu. İşçi sınıfı ile sermayenin uzlaştırılması gerektiğinden, Fourier'nin, Owen'in kuramlarından bahsediyordu. Godin'in iyi niyetinden hiçbir zaman

şüphe duymamıştı Silvain. Babasını sevdiği gibi severdi onu. Babasıyla aralarındaki usta-çırak ilişkisi, Godin ile işçi-işveren adı altında devam etmişti. Silvain için bir işverenden çok 'usta'ydı o.

Yoğun bir iş günü olmuştu. Doğruca eve gitmek yerine biraz yürüyüş yapmayı tercih etti Silvain. Fabrikadan çıkınca çamaşırhaneye varmadan sağdan kıvrılan ve iki bahçe arasında kalan yoldan yürümek istedi. Élısa aklına geldi. Dersi çoktan bitmiş ve muhtemelen evine dönmüştü. Bir ihtimal dairesinin bulunduğu bloğun avlusunda görürdü onu. Dönerken avluyu kolaçan etmeye karar verdi, denemeye değerdi. Aksi halde yarın sabahı beklemesi gerekecekti. Her ihtimale karşı çamaşırhaneye dönüp duş almak istedi. Ortak yemeği kaçırmış olacaktı ama Élısa'nın karşısına fabrikanın kırıyla çıkamazdı. Zaten aç değildi, evde uyumadan bir şeyler atıştırırdı belki. Aynı yolu geri yürümesi gerekti ama yürüyüş iyi gelmiş, gün boyunca kendini ufaktan hissettiren baş ağrısı tamamen geçmişti. İşçilerin mesai çıkışı duş alabilmesi için geç saatlere kadar açık olan çamaşırhaneye girdi. Saat ilerlemiş olduğundan sıra yoktu. Duşunu aldı ve Élısa'nın dairesinin bulunduğu bloğun tuğla cephesinin önünden, sabah yürüdüğü yoldan geri döndü.

Sol bloğun avlusu o akşam da cıvıl cıvıldı. Çocuklar etrafta koşturuyor, işçiler bir kenara oturmuş, sohbet ederek günün yorgunluğunu atıyordu. Bu üstü camla kapalı avlular Familistère sakinleri için yarı kamusal bir salon işlevi görüyordu. İşçiler ve ailelerinin sosyalleşmesi, birbiriyle etkileşim halinde olması için tasarlanmıştı. Godin işçilerinin ortak mekanlarda, beraber yaşamasını istemiş, sahip olma yerine ortak kullanma kültürünü edinmelerini hedeflemişti. Bunun yanında her aileyi dairelere yerleştirerek asgari mahremiyeti sağlamıştı. Bu konutlar sosyal ihtiyaçlara cevap verdiği gibi sahip olduğu teknik donanım ile işçiler için konforlu bir yaşam teşkil ediyordu. Her daire yeterince ışık alıyor ve iyi havalanıyordu. Her katın sıcak su ihtiyacı gideriliyor, atıkların çöp şutları ile tahliyesi sağlanıyordu. Üstü kapalı olan avlular, doğal bir ventilasyon sistemi ile havalanıyordu.

Silvain Élısa'yı görebilme umuduyla etrafa göz gezdirdi, göremedi. Dairesinin bulunduğu ikinci katın koridoruna baktı. Orada da yoktu. Evinde olmalıydı. Yaklaşık 500 metrekarelik bir avluydu sonuçta, mutlaka görürdü. Kalabalık Élısa'yı bulabilmesini zorlaştırıyor olsa da bu canlılık keyif veriyordu Silvain'e. Bu avlularda zaman geçirmekten her daim keyif almıştı. Üstelik kalabalığa rağmen havadar mekanlardı avlular. Yan havalandırma boşluklarından yazın soğuk kışın sıcak hava gelirdi. Bu boşlukların yakınında zaman geçirmek Familistère sakinleri için her mevsim tercih edilen bir durumdu. O gün de havalandırma boşluklarının etrafı doluydu ama o toplulukta da yoktu Élısa. Kendisi de artık eve dönmeliydi. Göz kulak olması gereken hasta bir annesi ve küçük kız kardeşi vardı. Babasının ölümüyle bu sorumluluğun yükünü omuzlarında çok daha fazla hissediyordu.

Amacına ulaşamamanın burukluğuyla sol bloğun avlusundan ayrılarak yaşadığı merkez bloğun avlusuna geldi. Merkez blok 110'dan fazla dairesi ve yaklaşık 900 metrekarelik avlusuyla üç blok içinde en büyük olanı. Haliyle daha kalabalıktı. Pek arkadaş canlısı olmayan Silvain dışında herhangi birinin eve gidene kadar onlarca kişiye selam vermesi gerekebilirdi. Zemin kattaki, kapanmak üzere olan dükkanların önünden geçti ve yarım daire merdivenlerden dairesinin bulunduğu 3. kata çıktı. Simaen tanıdığı birkaç komşuyu yapmacık bir nezaketle selamladı ve aynı giriş holünü paylaştıkları kapı komşusu Clément ile kısa bir sohbetin ardından eve girdi. Yemek yerken kardeşinin okuldaki gününü ve annesinin hastalığıyla ilgili şikayetlerini dinledi, kendi gününü anlattı. Karnını doyurduktan sonra aldığı duşun da etkisiyle günün yorgunluğunu iyice üzerinde hissetmişti. Biraz şarap iyi giderdi ama dün gece bitirdiğini hatırladı. Kıyafetlerini dahi değiştirmeden uzandığı koltukta erkenden uyu yakaldı.

Gecenin ilerleyen saatlerinde uyandı. İşe gitmesine bir hayli vardı. Uykusu dağılmış, bu kadar erken uyuduğu için pişman olmuştu. Eli çekmecede duran tütüne yöneldi ve bir dal sararak gömleğinin cebine koydu. Pek sık içmezdi ancak şu an iyi bir zamandı. Annesi ve kardeşini tütünün dumanıyla rahatsız etmemek için evden çıktı. Gaz lambalarıyla aydınlanan avluda akşamki kalabalıktan eser yoktu. Birkaç saat sonra Élısa ile buluşacakları meydana doğru yürüdü. Godin'in sağ bloğun köşesinde bulunan, meydana bakan dairesinde ışıkların yandığını fark etti. Kim bilir yine ne için toplanılmıştı.

Kendi işçileri için inşa ettiği Familistère' de onlarla birlikte yaşıyordu Godin. Ufak farklar görmezden gelinirse kendi dairesi, yanında çalışan işçilerinkinden farksızdı. Bu daire aynı zamanda Familistère Gazetesinin yazı işleri odası olarak kullanılıyordu. Evet, bir de gazetesi vardı Familistere'in, kendi eğitim ve ceza sistemi, festivalleri olduğu gibi. Burası her anlamda küçük bir kentti. Godin'in ideal kenti... Hayata karşı duruşunun vücut bulmuş hali, fikriyatının mekânsal tezahürüydü Familistère. Değişen üretim teknikleri ve ilişkilerinin yeni bir sınıfı oluşturmasının ardından ortaya çıkan fiziksel, sosyal problemlere mimari bir cevap çabasıydı. Godin'in en ince detayına kadar, titizlikle tasarladığı ve hayata geçirdiği sosyal bir deneydi. Silvain de bu deneyde yer alan bini aşkın denekten biri...

HÜZÜNÜN KESİTİ

Bircan Muyan

Taşın ve toprağın kadim hüznüne;

Önce sağa sonra sola kıvrılan uzun bir yol. Sağında birkaç taş ev görünmeye başladı. Ve onlar arasından bu sarılığa hiç yakıştıramadığım kırmızı çatılı, kırmızı, yeşil, mavi boyalı, seneye de üst katı çıkarız umuduyla filizlenmeye bırakılmış çatısız evler hoop hortladı. Evler... Yuvalar... Kiminin huzur kapısı... Kiminin hapishanesi... Sessizliğin ve bunca yavaşlığın arasında biraz olsun hüznü arıyorum. Hüznün buraya yakışacağını düşünüyorum. Gözlerim bir yıkıntıyı yakalıyor. Hemen frene basıyorum. Tozlar... Tozlar zihnimdeki bu sarı köye iyi bir fon oluşturuyor. Arabadan inip yıkık taşların arasında bir sağa bir sola eğilip bükülerek yürüyorum. Birkaç adım sonunda önceden kapısı olduğunu tahmin ettiğim boşluğun önünde durup gülümsüyorum. Taş duvarın sol üst köşesinde inatla asılı kalmış tabelaya bakıyorum.

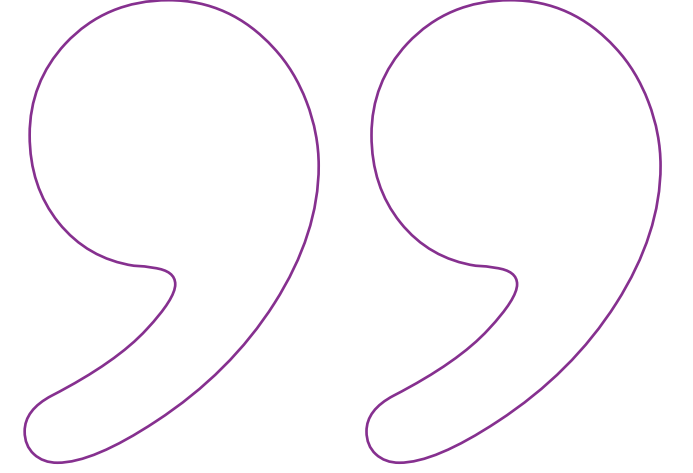
'PTT ACENTALİĞİ'

Eşyaların da ruhu olduğuna inananlardanım. İnat etmiş bizim acenta diyorum, kara, kışa, rüzgâra, haylaz ve savruk çocukların demir sopalarına hatta. İnat etmiş. Kof bir gurur olduğunu düşünmüyorum, bir eşyanın, bir aynanın mesela, bir taşın, bir evin, bir kaidenin, bir caminin ayakta kalışının. İnat etmenin, buradayım, buradaydım demenin eşyaya özgü bir biçimi olduğunu düşünüyorum. Özenle seçilip üst üste dizilmiş taşlara, aralarındaki çimento-çamur karışımına gözüm takılıyor.

-Bu olmaz çok büyük, yok bu olmaz çok yumuşak, bu olmaz rengi çok farklı... diye diye bir duvar örmenin, duvarın önüne geçip, gururla ve sessizce dünyayla arana bir sınır çizmenin, yerle arana, gökle arana, karşı komşu ile arana 'korunaklı' bir sınır çizebilmiş olmanın ve sınırları çerçevelenmiş bir açıklıktan yarım temas, yarım nefes, yarım ses geçirebilen bir açıklık yaratmış olmanın haklı gururuna ortak oluyorum.

-Yalnız... bu cephe biraz kör olmuş buraya şöyle bir alternatif düşündüm... diyemiyorum.

Yıkılan taşların eskiden olduğu yerde birkaç boru görünüyor. Bir zamanlar oluk oluk su akan damarları şimdi yağmur yağarsa bir iki damla ile ıslanıyor. Tepede taşıyıcı kütükler. Kaç kurt deşmeye başladı acaba iskeletini, kaç kuş soğuktan kuytusuna sığındı. Sonra Çimento. Çamur. Taş. Çimento. Çamur. Taş. Sıva ve kireç kalıntıları. Hemen bir fotoğraf çekiyorum. Ne güzel bir kesit oldu diyorum içimden. Gülüyorum dışımdan.

Bir eşyayı, bir binayı katmanlarına ayırdığında neresinden bakarsan bak içinden bir hüznü çıkar. Taşın üstünü örten kireç kalkarsa sıvanın sıkıcı griliği kalır. Sıvası dökülmüş bir taş yaşlandığını ele verir. Taşların arasında tuz gibi eriyen harç yakında bir kayıp vereceğini söyler. Yıkılmış bir duvar, içerideki koyu karanlığı içinden hüznü bir iki insan serer gözler önüne. Muhakkak serer.

Burada bir zamanlar çalışan memuru düşünüyorum. Nereden geldim ben buraya deyip her gün lanetler okuyarak mı açıyordu ahşap kapıyı. Güneş ışığını bir türlü içeri alamayan pencereye sövüyor muydu? Gıcırdayan iç kapının yakarışını duyuyor muydu? Menteşesi düşmüş dolap kapağının her an elinde kalacakmışçasına savruk açılışını umursuyor muydu? Her gün aynı saatte gelip içeri girmek için müsaade isteyen bey amcaya 'geeel' diye bağıyor muydu acaba?

-Öhhö... Bana mektup geldi mi memurbeyevladım?

-Yok bey amca yok, gelirse ben sana haber edeceğim diyorum ya, her gün niye yoruluyorsun buralara kadar.

Diyor muydu mesela? Deseydi keşke. Her gün karşı yamaçtaki evinden çıkıp, ağır aksak adımlarla dereyi geçip sonra bir de o tozlu yokuşu çıkmak yetmişine dayanmış bey amca'yı nasıl yoruyordu memurbeyevladımız, ah bir bilseydiniz. Yıkık taşların önünde durdukça onca zaman kesit çizmenin, bir kesite bakmanın beni neden hüznlendirdiğini anlıyorum. Anlamanın serin sularında huzurla geziniyorum. Hocam, kesitlere çizdiğim mutlu insan yüzlerini gösterip 'silüet olsa yeter' dedikçe, ben inatla daha da daha da belirgin gülümsemeleriyle, duvarın arkasındakilerin mutlu olduklarına ikna ediyordum kendimi. Örneğin hocam diyordum, bu akıllı ürünlerle dolu evde bu hanımefendi son derece mutlu, yorgun geldiği işinden kapıyı dört haneli bir şifre ile açtıktan sonra paltosunu sağında bulunan portmantoya atıp yalın ayak merdivenleri çıkıyor-görüyorsunuz merdivenlerde- masaj bile yapabilen duşuna koşuyor. Oradan

***'Öyle sus pus olma, bir iki mektup yolla. Köşesini valla ben yakarım'
postahanesi imiş. Yıkılmasaydı.***

çıkıp yavaş yavaş indiği merdivenlerin solunda gel kucağıma dercesine geniş ve ferah mutfağı karşılıyor -lavabonun önünde görüyorsunuz değil mi- bir kadeh şarap alıp, koltuğunda rahatlamaya koşuyor...

Neden hep aynı yüz? Neden hep tek kişi? Diye sormuyordu hocam. Sorsa bastırılmış hüznümün katmanlara ayrılması o zaman başlardı belki. Burada değil. Bu 'PTT ACENTALIĞI' önünde hiç değil! diye söylenirken aslında yola tam da bunun için çıkmış olduğumu hatırlıyorum. Uzun bir süredir dilimde hep aynı soru. Neden? Neden insanlar mutlu olduklarını kanıtlamak için bunca çaba sarf ediyor. Neden inşa ettiğimiz yapılar hep bir mutluluk vad ediyor. Mimarinin faydacı tarafını, insan hayatını kolaylaştıran taraflarını yadsımıyorum haşa! Ben sadece 'mutlu mimari' ile ilgilenen kısmın, bu sonsuz çabasını anlamaya çalışıyorum. 'Mutlu kesit'lerin daha da derininde ne yattığını arıyorum. Hüzün. Orada hüznün yatıyormuş.

Bir arada oldukça mutlu görünen taşların her birinin bir başka kayadan kopup geldiğinin hüznü mesela.

Kökünü ve dallarını ayırdığımız ağacın sızısı. Toprağın evladını yitirişinin ahı mesela.

Yaratmanın ve dönüştürmenin yıkımla eş değer olduğunu düşünürdüm hep. Bir duvar örerken yüz kaya sızısı topluyormuşuz meğer. Bir ev inşa ederken çokça da ah gömüyormuşuz temeline. Benim hüzne meyilli gözüm ve kulaklarım bunları da görüyor, işitiyormuş yıllardır. Burada hem yıkılmış hem hala bir tarafı ile yaşama(ya) inat eden bu 'PTT ACENTALIĞI' önünde şimdi her şeyi anlıyorum. Mesele hüzne de alan açabilmekte. Hüznün durağan, çekinik ve sessiz varlığına da kesit sunabilmekte.

Duvarın içinde yaşayan mutlu insan silüetleri ile taşın ve toprağın kadim hüznünü de şefkatle sevebilmekte...

Dipnot: Bu metin yukarıda kullanılan fotoğraftan esinlenilerek kaleme alınmıştır. Fotoğraf yazar tarafından çekilmiş olup, 06.07.2016 tarihinde yazarın sosyal medya hesabında kendisi tarafından altındaki not ile yayımlanmıştır.

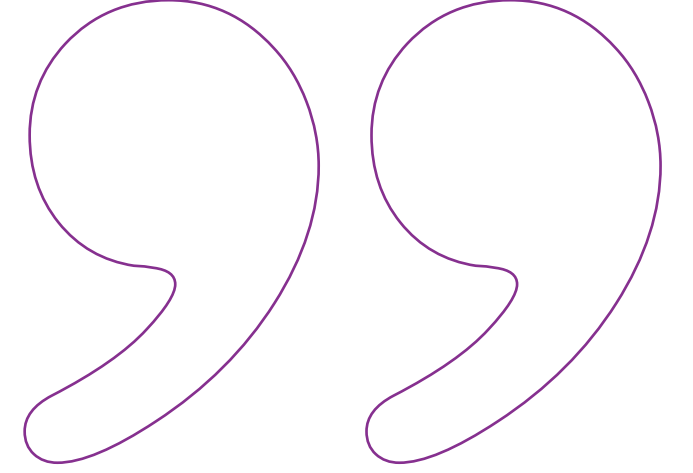
EKRAN VE MEKÂN ARAKESİDİNDE DEĞİŞEN ALGI

Ayça Yazıcı Altıparmak

Canan, arkadaşlarıyla kentin en işlek caddelerinden birinde bulunan çiçekli kafede oturuyordu. Bu kafe son zamanların en gözde mekânlarındandı, çoğu insan başka semtlerden buraya gelip kafede fotoğraf çektiriyordu. Öyle zamanlar oluyordu ki; mekân ile birlikte fotoğraf çekirmek için uzun kuyruklar oluşuyordu. Hayır, sahibi ünlü biri olduğu için değil, mekânın kendisi ünlü olduğu için! 19. Yüzyıldan bu yana mevcut olan kafe, yaşamının hiçbir döneminde böyle bir ilgi görmemişti. Adı "çiçekli kafe" olan bu mekân birçok duyuya hitap eden, gelen kişilere farklı deneyimler yaşatan bir yerdi. İçeri adım attığınız andan itibaren farklı çiçeklerin oluşturduğu koku kokteylleri zihninizdeki bazı noktaları uyarır ve size olumlu hisler yüklerdi. Özellikle tavanından sarkan bitkiler mekânın tersyüz edildiğini düşündürdü. "Eskiden bu mekân çiçeklerin zeminden çıktığı bir yermiş, zaman içinde 180 derece dönmüş." söylentilerini bu mekâna girdikten sonra duymak pek mümkün. Tavanında bulunan ve gün ışığını içeri sakince alan yırtık sayesinde içeriye gelen kişilerin algısı öncelikle bitkilere yönelir. Terk edilmişlik ile yeni üretilmişlik arasında gidip gelen yer, tasarımı ile kullanıcıya pek çok hikâye anlatır. Geçmişte yazarların, bilim insanlarının ve sanatçıların buluşma yeri olan, içinde edebiyat, felsefe, mimarlık, matematik vb. birçok konunun konuşulduğu çeşitli toplantılar gerçekleştirilen kentin önemli fikir yerlerinden biriydi. Hatta bu mekân üstüne detaylı bir biçimde yazılmış metinlere rastlamak mümkün. Tarih boyunca devamlı olarak sahip çıkılan bir yer, bir fikir üretim tesisi olarak bellekte yerini almış.

Canan, çiçekli kafede yer bulabilmek için sabah olmasına rağmen kuyruğa girip yer bekledi. Bir buçuk saatin sonunda istediği masaya oturabildi. Bu masada oturmak istemesinin belli başlı nedenleri vardı. Öncelikle kendini çekeceği fotoğraflarda bedeninin arkasında kalacak mekân parçası tam da onun istediği gibiydi: bitkilerin sarktığı tavan ve gün ışığı birleşimi ile mor taşlarla işlenmiş bar bölümü bir arada... Arkadaşları yanına geldiği anda akıllı telefonunu kavradı ve ön kamerasını açtı: "Hadi kızlar çiçekli kafede sonunda yer bulabildik "selfie"si çekiyoruz!" Kızlar Canan'ın arkasındaki tavan ve bar bölümünü kapatmayacak biçimde yanına özenle dizildi. 18 adet fotoğraf saniyeler içinde çekildi! Fotoğraf çekimi tamamlandıktan sonra kızların heyecanı kat be kat arttı. Her bir fotoğrafa özenle baktılar, bedenlerinin arkasında duran mekânı, çektikleri imaj üstünden usulca incelediler.

Çiçekler, duvarlar, bezemeler, mor taşlar, ışığın mekânı tanımlaması, renkler, tavan... Ekranda gördükleri imaj karşısında büyülendiler. İnanılmaz görünüyordu. Böylesine keyifli bir mekânı kendi gözlerinden algılayamamaları

ne acıydı! Telefonlarında bulunan fotoğraftaki görselin güzelliği karşısında büyülenen kızlar telefonda gözlerini ayırıp mekânı çıplak gözle deneyimlemeye çalıştıkları zaman sadece siyah beyaz çizgiler görüyorlardı. Bembeyaz bir kâğıdın üstüne çizilmiş gibi duran birkaç çizgi, pek de doğru durmayan bir perspektif oluşturuyordu. Görüntü, gözlerinin içine düşüp beynine ulaştığında dijital fotoğraf üstünde gördüklerinin hiç biri yoktu.

Figür 1: Telefon ekranından görünen (Soldaki), çıplak gözle gördükleri (Sağdaki).

Kafalarını kaldırıp fotoğrafını çektikleri alana bakınca sadece birkaç çizgi gördüler. "Eskiden böyle değilmiş insan gözü," diye düşündüler. Devamlı olarak ekrandan görmeye alışan göz, nesnelerin fiziksel hallerini soyutlayarak beyne iletmeye başlar. Göz, ekrana bakmaya devam ettikçe, fizikselden dijitala doğru sürüklenir. İçinde bulunduğu mekânı, kenti, ağaçları ve diğer insanları çizgisel olarak algılamaya başlar. Kütsel olarak algılayabilir ve tanımlayabilir fakat detaylandıramaz. Renkler arada gelip gider fakat tam olarak neyin hangi renk olduğuna karar veremez. Sanki her şey bulutsu bir yapı içinde onun içinden geçmesini bekler. Ekran göze egemen oldukça; yavaş yavaş renkler kaybolur, kütsel soyutlanır, algı zayıflar. Yani kademli biçimde bir soyutlanma söz konusudur. Çevre, ekran ile vakit geçiren gözün geçirdiği

vakte bağılı olarak git gide soyutlanır. Önce renkler birbirine karışmaya başlar, daha sonra derinlik algısı zayıflar. Son noktada tüm görüntü siyah beyaz birkaç çizgiye indirgenir. 21. yüzyılın en önemli hastalıklarından biri kabul edilen algı yetisinin ekrana aktarılması birçok insanın yaşama biçimlerini değiştirmesine neden olmuştur. Üretilen mekânlarda artık çok daha canlı renkler, insanın algısını değiştirecek biçimler kullanılmaya çalışılmaktadır. Çünkü insanlar artık kendi gözlerini değil, ekran gözlerini kullanarak algılayabilmektedir. Bu durum fizikseliğin sorgulanmasına ve fizikseliğin sanaldaki görüntüsünü elde etmek için çalışılan bir düzen oluşturulmasına neden olur.

“One thing about which fish know exactly nothing is water, since they have no anti-environment which would enable them to perceive the element they live in.” **Marshall McLuhan, War and Peace in the Global Village**

Zıtlık, iki kavramın birbirine karşıt olması anlamına gelmektedir. Bir tür kontrastı tarif eder: siyah üstünde beyaz lekeler, bir mekânın içinde ya da dışında olma durumu, doluluk ve boşluk gibi. Karşıtlık oluşturan kavramların birbirlerinin tariflenmesinde etkin rolleri bulunmakta ve aslında bu kavramlar birbirlerini üretmektedir. Çünkü iç tariflenmeden bir “dış” algısı oluşamaz veya doluluğun sınırlarını belirlemeden bir boşluk tarifi yapmak zorlaşır. Bu nedenle ki McLuhan (1989), balıkların hakkında hiç bir şey bilmedikleri tek şey sudur derken aslında balık için suyun algılanmasını sağlayacak bir anti-çevre olmamasının balığın suyu tarifleyememesinin nedeni olduğunu söylemektedir. Su ile üretilmiş çevrenin anti-çevresini deneyimleme şansı olmayan balık, içinde bulunduğu ortamı da tarif edemeyecektir. Burada diyalektik bir durumdan söz etmek mümkündür: su ve suyun dışı birbirlerinin karşıtı olan iki ortamdır. Politzer’e göre (1945), doğaya birbirinden kopuk nesnelere rastgele bir araya gelmiş yığılı olarak bakılmamalı, nesnelere ve imgelerin birbirlerine çeşitli bağlantılar ile bağılı buldukları ve içlerindeki zıtlıkların aslında bir bütünü yarattığı görülmelidir. Aynı durum mekân için de geçerlidir. Buradaki söylem ile bağılı temel nokta, mekânın fizikseliğinin tarifinin sanallık üstünden ve sanallığın tarifinin fiziksel mekân üzerinden yapılmasıdır. Bu karşıtlıklar ve kavramların birbiri üzerinden ama özellikle sanallığın fizikselin yeni tarifi ve göstergesi olması, kompozisyonun ana strüktürünü oluşturmaktadır.

Mekân içinde boşluk olarak tarif edilen hacimler, çevresel birçok verinin tanımı ile var olmaktadır. Boşluğu çevresindeki elemanlar tariflerken, bu elemanlar da boşluk tarafından tanımlanır. Bu döngü içinde sürekli olarak yeni strüktürler (elemanlar) ve boşluklar üretilir. Üretim sürecinde bir mekân ortaya çıkar ve doluluk-boşluk ikilemi devam ettikçe mekân yapısı değişir ve farklı yönler evrilmeye devam eder. Mekânın insan yoluyla doluluğunu ve boşluğunu üretmesi yani “fiziksel” yapısı geçmişten bugüne çeşitli şekillerde tariflenmiştir. Direkt olarak insan bedeni ile mekânı tariflemek, sayısal verilerle tariflemek vb. yollar ile mekânın fiziksel boyutu tanımlanabilir. Başka bir yol ise fiziksel mekânı kendi verileri üzerinden değil, karşıt verileri üzerinden tariflemek olabilir. Yani “Fiziksel mekân ne değildir?” sorularına yanıt vermeye

başlandığında artık fiziksellikten başka durumlar tarif edilmeye başlanır. Tam da bu noktada sanallık devreye girer. Sanal mekânın dayandığı nokta fizikseliğin karşıtlığı olarak ele alınırsa tıpkı doluluk-boşluk karşıtlığında olduğu gibi burada da bir karşıtlık zemini oluşturulabilir. Bahsedilen, sanalın fizikselin bir türemesi olduğudur. Robins (1995), Cyberspace and the World We Live In makalesine Gibson’un “Sibermekân bir halisünasyondur.” sözü ile başlar ve gelecek için genel bir vizyon oluşturulduğunu ileri sürer. Bu genel vizyonda mekân ve gerçeklik kavramının değişeceğinden ve fiziksel mekânın sürekliliğinin sıradanlaşacağına vurgu yapar. Sanallığın daha çok arzulanacağını belirtir, sonra da bu durumu tünele girmekle bir tutar ve dünyada yaşayan kör bir göze benzer (Kör insan etrafını ne kadar görüyorsa insanlar da sanal çevreyi o kadar görebiliyor demek.) diyerek vurgular (s 135). Sanal mekânın tariflenmesi elbette fiziksel mekân kadar kesin olamamaktadır; fakat fiziksel mekân üzerinden üretilmiş bir sanallığı da kör bir göze benzetmek doğru olmaz. Çünkü tamamen fiziksel mekândan kopmuş değildir. Eğer kopmuş olsaydı zaten fiziksel mekân üzerinden tariflenmesine ihtiyaç kalmaz o zaman kendi dünyasını bu dünyadan bağımsız olarak kurabilirdi.

Kişinin kamusal mekânda gitgide pasifleşmesi, izleyici durumuna gelmesi, kamusalılığı farklı noktalarda araması için kişiyi yönlendirmektedir. Süreç içinde fiziksel mekândaki kamusalılığın fakirleşmesi, sanal kamusalılığın türemesini destekleyici pek çok unsur barındırmaktadır. Çünkü kişi pasif, izleyici rolünün arkasına sığınarak sanal evrende “aktif” olabilmektedir. Aslında kişi yaşadığı düzlemde pasif iken, sanal düzlemde aktif bir role bürünmektedir. Böylece kamusalılık terimi farklı bir boyutta tanımlanabilmektedir. Farklı boyutta tanımlayabilmek için, algının da o yönde olması gerekmektedir. Kamusalılığın dönüşme süreci algıyı tetiklemede, algının dönüşümü de yeni kamusalılıkların tanımlanmasında etkili olmaktadır. Algının dönüşümü insanlara fiziksellikten farklı mekânlar açmakta ve yeni kamusalılıklar üretmektedir. Grosz’a göre (2001), dijital teknolojiler materyal, mekân ve bilgiye olan algımızı dönüştürmüştür. Materyal, mekân ve bilginin dönüşümü de içinde bulunduğumuz mimarlığı, habitasyonu ve yapıyı çevreyi algılamamızı etkileyecektir. Bu durumda yazar, siber mekânın kişilerin kendi oluşturduğu, sürdürdüğü, global iletişim ağları ile örülü bir paralel evren yaratmasından bahseder. Kişi tarafından

Figür 2: Sanal mekânda kendini kuran birey için fiziksel mekândaki algı değişimi.

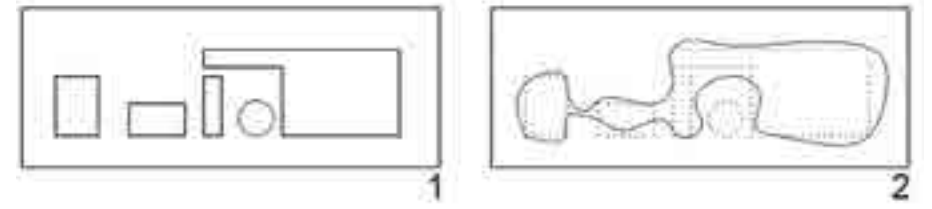
Figür 3: Hareket halinde, ekrana odaklanmış, çevresini de aynı zamanda algılamaya çalışıyor.

yaratılan bu sanal mekânların konturlarının manipüle edilebildiği ve yeniden üretilebildiğinden bahseder. Aynı zamanda insanların bu mekânları hiç sorgulamadan içinde bulunmasının sanal yapıların da birer “günlük mekân” (everyday space) olduğunu savunur (sf 75). Tarihsel süreç boyunca fiziksel ortamda pasifize olan kişi, artık kendi sanal dünyasında kendi kamusallığını kurmaktadır.

Sanalda kendini var eden kişi için fiziksel dünyada sınırlar bulanıklaşmıştır. Bulunduğu yeri, bedenini kullanarak deneyimleme durumu zayıflamış, ekran üstünden deneyimleme biçimi artış göstermiştir.

Kişinin fiziksel mekân ile kurduğu ilişkide sanal evren bir aracı olmaya başlamıştır. Gündelik yaşamda, kent içinde veya dışında, hareket halindeyken bir elimiz devamlı olarak telefon ile temas halindedir. Teması bıraktığında bile telefon veya tablet, yani iletişim kurduğumuz aracımız, bedenimize yakın bir yerlerde bizimle birlikte hareket etmeye devam eder. Bulduğumuz mekânı çok hızlı bir biçimde, fotoğraf ya da video çekerek kayıt altına almaya ve bu kaydı paylaşmaya hazırız. Fiziksel mekânı deneyimlerken bir yandan da sosyal medyada birilerinin paylaştığı görselleri izlemeye, arkadaşlarımızla yazışmaya veya bir gönderi paylaşmaya çalışırız. Ekran ve mekân ara kesitinde devamlı olarak bir ekrana bir mekân doğru zihnimiz gidip gelir. Algımız bölük bir biçimde hayatlarımıza devam ederiz. İki tarafı da yönetmek durumunda olduğumuz için ya fiziksel mekân algımız ya da sanal dünyadaki algımız zayıflar. Bu durumda ekrana odaklanmış bir yandan da fiziksel olarak hareket halindeyken gördüklerimiz duyduklarımız bulanıklaşır, bulutsu bir yapıda bizimle etkileşime girer.

Yukarıda bulunan imajda görülen kişi gündelik hayatta karşımıza sıkça çıkan görsellerden birini oluşturur. Şimdi bu kişinin bir mekânı nasıl algılayabileceğine odaklanalım.

Figür 4: 1 numaralı çizimde göz sadece mekâna odaklanmış başka bir uyarıcı bulunmuyor. 2 numaralı çizimde göz ekrana bakarken aynı mekânı görmeye çalışıyor.

Bu yapıya örnek olarak yukarıdaki çizim verilebilir.

Birinci görsel, mekânın çıplak gözle nasıl görüldüğünü bize göstermektedir. Görselde odanın bir duvarını görmekteyiz. Duvarın üstüne monte edilmiş modernist dolaplar bulunmaktadır. Tam karşıdan bakıldığında kübist bir tabloyu andırabilir. Duvara yaklaştığınızda geometrik biçimlerin üçüncü boyuttaki varlığını, dolap kapaklarının geri kalan gövdeden ayrılan ince çizgisini ve kapağı açmak için üretilmiş olan oyuğu fark edersiniz. Böylece görmüş olduğunuz, bir resimden fazlasına dönüşür. İkinci görselde ise bir ekrana bakarken aynı anda duvarı da algılamaya çalışmaktasınız. Algınız bölünmüştür ve ekrandaki görsele odaklanırken duvardaki şekilleri bütüncül, organik bir form olarak algıyorsunuz. Şekiller net değildir, renkler birbirine karışmıştır. Görmüş olduğunuz biçimler zihninizde net bir biçimde var olmaz. Ekranda var olan görüntüler sizi sonsuza dek oraya bağlama hedefindedir, hiçbir zaman akış durmaz ve size fiziksel mekânı deneyimleme fırsatı sunmaz. Kendinizi kaptırdığınız sürece size yeni görseller sunmaya ve algınızı sanal mekânda kurmaya devam eder. Bu durum fiziksel mekândan sizi kopartır ve fiziksel mekân algısını başka bir boyuta taşır. Tüm anlatılar, Canan ve arkadaşlarının yaşadığı, artık algıların boyut değiştirdiği ve ekrana bağımlı deneyimin yaşandığı bir yere doğru mu evrilecek?

KAYNAKLAR

- [1] McLuhan, M., The Gutenberg Galaxy, 1962.
- [2] McLuhan, M., The Medium is the Message, 1967.
- [3] McLuhan, M., The Global Village, 1989.
- [4] Manovich, L., Alan Kay's Universal Media Machine. 2006.
- [5] Politzer, G., Felsefenin Temel İlkeleri, 1945.
- [6] Grosz, E., Eisenman, P., Architecture from the Outside Essays on Virtual and Real Space, Massachusetts Institute of Technology, 2001.
- [7] Figür 1 sol görsel için link: <https://www.dezeen.com/2016/05/23/sketch-restaurant-immersive-floral-installation-mayfair-chelsea-flower-show-london-uk/>
- [8] Figür 2: <https://www.freepik.com/>

BEREKETZADE MAHALLESİ, GALATA KULESİ SOKAK, 34421

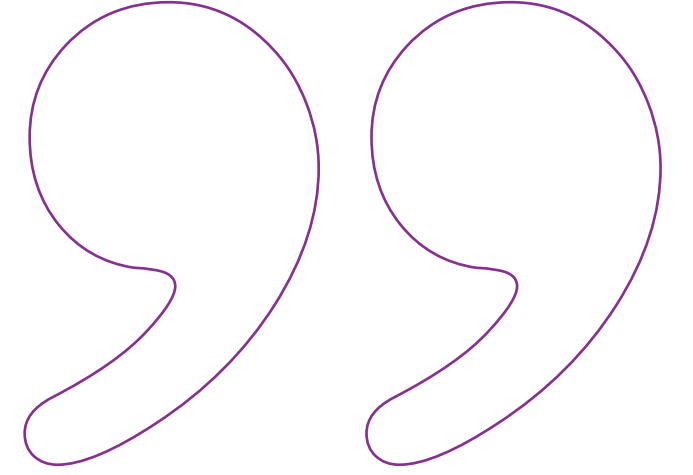
Ayşe Betül Alperen

Gördüğü o geniş perspektiften şahit oldukları ile bilge bir ihtiyar gibi olgun, hâlâ gençmişçesine dik duracak kadar gururlu, vakur bir hava hâkim ona. Sayısız kez yanına geldiğim halde, ona gelen yolları çeşitli kombinasyonlar ile defalarca yürüdüğüm halde hâlâ her bakışında içimde saygı hissi yükseliyor. Her defasında. Şaşmadan.

Varlığını, yaşadıklarını düşündüğümde bazen bir hüznün dalgasına kapılıp günlerce üzerimde taşıyorum hislerini, bazen bir gurur ışıltıyor içimde, bazen dehşete kapılıp diken diken bir hisle sarmalanıp bulunduğum ana odaklanmakta zorlanıyorum.

Görüp geçirdiklerini, şu yaşına kadar şahit olduklarını bir zaman çizgisinde düşünmeyi denediğimde bu bende yanına gidip bir bardak çay eşliğinde varlığına bulanma ihtiyacı doğuruyor ve geliyorum. Şimdi bir bardak çay ile ellerimi ısıtıyor, küçük yudumlar alırken boş bir duvara sırtımı verip seyrediyorum. Dışarıda içilen çayların pek çoğunda olan o acı kekremsi tat damağıma yayılırken içme eyleminin başrolü gözlerim asıl olarak. Yanına sokulup kıyısındaki kalabalıkta bir damla olsam başka türlü bir tat içtiğim, içinde olsam sarıp sarmalanıp kendinden başkasını dışarıda bırakan küçük alanda devasa heybeti ile başka bir tat, balkonunda asırlık bakışlar ile başka... Bugün eteklerindeki damlalardan biriyim. Kışın bu günlerinde basık gri hava ile gökyüzü ciğerime dolarken (1) ne uygun sözler, ben senin kasvetinde asıl mevzu değilim, ah değilim. (2)

Galata'nın hüznüne yahut kasvetine asıl mevzu olmak arzusunda olduğumdan değil, ki haddim değil, kasvetine de hüznüne de vurgun olduğumdan. Şu anki kalabalığa kıyasla bir başına bir tepeye konuşlanmış kule olarak başlamışken zaman yolculuğuna, asırlarla boy ölçüşse de kendisinden ibaret 'an' hiç dağılmıyormuş gibi duruşu hayran bıraktı beni kendine. Sonra kaçışlarımın varış noktası oldu. Sokaklarını tekrar tekrar arşınladım, kayboldum, kaybolmuşluğumda boşuldum ve kendimi onda buldum. Eteğimden biriken kırgınlıklarımı gittim, kızgınlıklarımı gittim, alıştım ve mutluluğumla gittim. Anlatmaya alışıyorum sanırken dinlemeye alışmış olduğumu fark ettim. Bundan sonra ona daha çok kulak verdim. Bilirsiniz, gerçek bir konuşma için kelimeler çok da gerekli değildir. O susarak anlattı, ben susarak dinledim.

Dayanamadığım zamanlarda konuştum, yazdım ya da okudum. Tüm bu paylaşımlar sırasında, bir noktada ona bağımlı oldum.

Bir gün, anladım. Zaman en gerçek ölçü birimiydi belki de. Günlerin ve yılların birbiri ardına akışı ile ölçülen kadar gerçek değildi hiçbir ölçüm. Yolcunun gideceği yere olan uzaklığı bin kilometre olsa kaç yazar, yolculuk dakikalarla ölçülüyorsa? Ya da tüm gidilecek yol bir kilometre ise hepi topu, kim kısacık bir yol demeye cüret eder karıncaya? Peki, Galata Kulesi'nin aldığı yolun bir sıfırdan ibaret olduğunu söylemek, on beş asırlık ömür sahibine nasıl bir saygısızlık olur?

Yazılanların varlık kazandığı mekânın okuyucu olduğunu düşünürken, mekânların deneyimleyenleri tarafından biriktirdikleri her bir anda başka bir mekân okuması olarak varlık kazandığını düşünürken bakışlarım Galata'yı bulduğunda... Efsunlanıyorum. Geçen 15 asırdan fazla zamanda kaç bakışa konu olmuştu kule? On beş asırlık ömrün varoluşu kaç çeşit olurdu? Tahmini ağırlığının on bin ton olduğu söylenir kulenin, peki her bir taşına düşen bakış yükü ne kadardı? Boğaza değen, boğazdan geçen hemen her bakış bir an olsun onda durup soluklanırdı. Asırlar şehirden çok şey alıp görünüşünde sayısız değişiklik yaparken değişmez bir nirengi noktası olarak silüetin vazgeçilmezlerindendi şüphesiz. Kaç gün doğumunda güneşin umudu

*Dört bir yandan gelen her bir bakışın
izini üzerinde hissediyor mudur acaba?*

fıslıdayışına destek olmuş, kaç gece karanlığında ışıltayan deniz ve yıldızlar arasında bir yerde, kudretli deniz ile yüzyıllarca yıllık mesafeden ses olan

yıldızlar arasında bir yerde, ulaşılmaz ile ulaşılmaz arasında bir yerde elini uzatana gerçeklik ve güç olmuştu? İnsanoğlu kendisine ihtiyacı olan gücü bazen doğrudan sağlamak yerine bunu gizleyerek sunmayı sever. Bunun örneklerinden kaç efsaneye konu olmuş, aşklar, hasretler, umutlar kulenin konun olduğu hikâyelerin satır aralarına işlenmişti? Kız Kulesi ile karşılıklı bir aşk paylaşımlarına rağmen asla bir vuslatın olamadığı o hüzünlü aşk hikâyesi, Hezarfen'in ceplerinden denize dökülen mektuplar, kuleye ilk kez sevdiği ile çıkanların evlenip sonsuza dek mutlu yaşayacağı efsanesi, daha niceleri... Efsaneler aracılığıyla yahut bizzat kendi varlığı ile kendisine geleni bulutlara yaklaştırarak, eşsiz manzarasında bir soluk olarak mı şifa olmuştu? 21. yüzyılda dokunduğu ruhlardan yalnızca biri olarak söylüyorum, bana ben olamazken umut da oldu, nefes de, güç de. Orada öylece duran varlığı ile yanından geçip giden binlerden biri olan bana şifa oldu. Var olsun.

Peki, izlenen bir odak noktası olarak değil de izleyen bir göz olarak neydi kule? Kaç günün aydınlanmasına şahit olup şehrin ve insanların kaç kütüphanelik hikâyesini okumuştun? Seyre daldığı manzara günbegün değişirken, günler geçip mevsimler dönüşürken şehir nasıl bir hikâye sunmuştu kuleye? Limana yaklaşan kaç gemide kavuşmanın mutluluğuna şahit olmuştu? Şahit olduğu vedaların acısını dengeler miydi seyirindeki mutluluklar? Şair acı geçiyor, acı geçiyor, acı elbette geçiyor, acı çekmiş olmak geçmiyor (3) derken bir insan ömründe biriken acının yükünü yüreğimize bırakıyordu. Peki, kule nasıl oluyor da asırların ardından hala dik durabiliyordu? Kaç yangına şahit olurken öylece izlemek düşmüştü bahtına, kaçında bizzat köz olmuştu? Özgürlüklerine ket vurulan, çekip gidebilecek ayaklarından çekip gidemeyen, kuleye bağlanan kaç nefes doldurmuştu içini? Kaç muharebeye hakemlik etmişti, hangi zaferler topraklarını kanla yıkamayı mazur gösterirdi, kuleye sorsak? Kuleye sorsak... Kuleye sorsak ne kadar paylaşırdı bu umutsuz düşünceleri? Her acı günün elbet nihayete erdiğini gördüğü on beş asırdan sonra, her kara kışın ardından elbet gelen bin beş yüz on iki baharın ardından, her daim parlamaya devam eden yıldızlarla kurduğu kadim dostluğun ışığıyla, Kule'ye sorsak kule ne derdi? Bu sorunun cevabı benim için yok. Bana öğrettiklerinden biri; bazı soruların cevabının olmadığıdır. Bir cevap bulunamayacağından ziyade, cevabın önemsiz oluşundan. Çevresindeki dar sokaklarında, dik yokuşlarında, yağmurda yağlanmışçasına kaygan yollarında, küflenmiş yapılarında, farklı zamanlarda bambaşka kişilerce bezenmiş duvarlarında, kilisenin çanında, sinagog kapısında, hastane bahçesinde, herhangi bir kenarında, köşesinde, orasında, burasında... Bir anda akla alakalı alakasız pek çok soru getirmesi olağandı. Sormak önemliydi, soru değerliydi, cevap önemsiz. İşte, bugünün sorusu da bu olsun,

*Dört bir yandan gelen her bir bakışın
izini üzerinde hissediyor mudur acaba?*

Kaynaklar

1. Göktürk, Nadir. Eksik Bir Şey. Şarkı Sözü.
2. İğrek, Emir Can. Gönül Davası. Şarkı Sözü.
3. Varol, Kemal. Bakiye. Sel Yayıncılık. 2013.

GAZİANTEP: BİR ŞEHRİN KURULUŞU

Anıl Salar

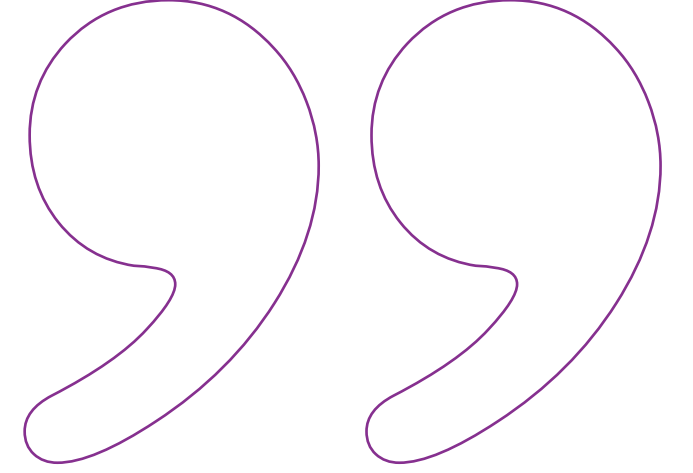
Bu yazıya konu olacak deneyim, iş amaçlı bir seyahat vesilesiyle yaşandı. Geriye dönüp üzerine düşündüğümde, bunu yolculuğa çıkarken bilmesem de bu deneyimin mekân konusuna bakışımı ciddi biçimde dönüştürdüğünü görüyorum. Söz konusu olan bir Gaziantep seyahatiydi. Bu seyahatin sebeplerinin izin verdiği ölçüde, şehrin tozunu yutmayı hedefliyordum. Bu hedefime ulaştım, ancak şehir turumu kabaca planlamış olsam da şehrin bende bıraktığı izlenimler kendisine özgü bir örüntüyü takip etti. Her mekânsal karşılaşma gibi, planlandığı gibi değil deneyimin kendini açtığı ve kurduğu gibi yaşandı.

Bu yazının hedefi bir mekânın ya da mekânlar toplamının tasvir edilmesi değildir, söz konusu deneyimin tasvir ve yeniden çağırma yoluyla şeffaflaştırılmasıdır. Bu yolla "mekân deneyiminin" kendisine özgünlüğünün serimlenmesine gayret edilecek. Konu, bir şehrin her bir özne tarafından nasıl kurulduğu ve her bir öznenin şehir tarafından nasıl kurulduğudur. İlişkinin karşılıklılığının gösterilmesi, yazının hedefi ile örtüşür.

Mekân deneyiminin kendine özgünlüğü, algının ve deneyimin dinamikliğinden gelir. Algılayanın göstergesi bir veri olarak işleme soktuğu yalın bir süreçten bahsetmiyoruz. Algılayan, kendini öne çıkarır ve duyu organları ve bedeni ile, kendisinin de dahil olduğu uzama karışır. Söz konusu olan bir şehrin algılanması ise, bir izlenimler dizisinin birbiri ve özne ile örülüşünün nasıllığı önem kazanır: İtiraf etmek gereklidir ki, konuya ilişkin bir teoriye sahip olmak tek başına bir şey ifade etmez, önemli olan deneyimin kendini açtığı doğallıkta onu kat edebilmek ve bu dolayımın farkına varabilmektir. Benim Gaziantep salınımlarım işte bu düşünceleri çağırarak bir düşünümün başlangıcı niteliğindedir.

Şehir turlarım ya Çarşı'da başlıyor ya da bir şekilde buraya ulaşıyordu. Çoğunlukla şehrin tarihi bölümlerinde zaman geçiriyordum. Gaziantep'te bunların birçoğu Bakırcılar Çarşısı yakınlarında bulunur. Oysa şehrin görülmeye layık pek çok başka köşesi vardır ve bunların pek çoğunu ilerleyen günlerde görecekim. Ama yolum yine de çarşıya düşmeye devam etti, besbelli Çarşı'nın bir çekiciliği vardı.

Çarşı bakırcıları, aktarları, marangozları, envai çeşit dükkanları ile şehrin taştan mimarisinin fonunda rengarenk parıldıyor ve bir belirip bir kayboluyordu. Hem tarihi hem modern çarşının geniş ve dar sokaklarını, açıklıklarını, çıkmazlarını ve buradaki insan devinimini görünce kişi, şehrin canlılığını tekrar tekrar kavıyor.

Ama bu canlılık, en iyi çarşısının göbeğinde değil, çarşıdan ayrılan bir sokaktaki küçük bir camii avlusunda ya da bir çıkmaz sokakta kendisini duyumsatıyor. Bu sakin köşeler, şehrin canlılığının dışına bir an için çıkabilmenin imkanını sunuyor ve canlılığı yavaşlatmıyor, bunun yerine ayak gezginlerin soluklanıp ona daha atak bir şekilde katılmasını sağlıyordu.

Canlılığın Çarşı'dan şehrin Bedestenleri'ne, Kastelleri'ne (sarnıçlar ve yeraltı su ağı), Kilise ve Camii'lerine yayılması bir bütünlük duygusu oluşturuyor. Ama bu duyguya eşlik eden bir zamansızlık hissiyatı da söz konusu: Taşın mimariye kattığı ağırlık, adımlarımın bu avlularda yavaşlamasına sebep oluyor. Taş yapılar hem binlerce yıllık hem de hemen beş dakika önce yapılmış gibi kendinden emin, yere çakılmış güçlü bir şekilde duruyorlardı.

Bu ağırlığın duyumsattığı huşu, bende aynı zamanda bir kafa karışıklığı yaratmıştı. Şehrin, insanların ve Çarşı'nın canlılığını Taş'ın ve tarihin ağırlığı ile nasıl bağdaştırmak gerekirdi? Buralarda yaşam yavaşlıyor ve katmanlara mı ayrılıyordu? Şehrin belleği bu ağırlık aracılığı ile sürekli sokaklara mı hücum ediyordu?

Düşük ve basık cami kubbeleri, yeryüzüne dev ayaklar ile ulaşıyor ve kendi güçlerini toprak'a dayatıyorlar. Gün batımında bu kalın kolonlar gölgelerini büyütürken, insanın üzerine çöken ağırlıkla nasıl baş etmek gerekirdi? Bu ağırlık duygusu, şehrin mimarisindeki keskinliği ve zerafeti zayıflatmıyor, belki de güçlendiriyordu. Ama bu karşılıklılık henüz bende bir silsile olarak, çok bulanıkça bütünlük oluşturabilmişti.

Bu kafa karışıklığı, Şehrin katmanlar halinde benim için kuruluşunun bir aşamasından başka bir şey değildi. Edindiğim bu ilk izlenimi, Şiir Fethullah Camii tamamen değiştirecekti. Bu camiye Gaziantep'li Mimar bir üstadımızın tavsiyesi üzerine yollandım. Akşamüstüydü ve acele etmiyordum, diğer pek

çok caminin taş işçiliği ya da başka bir detayı zaten beni etkilemişti.

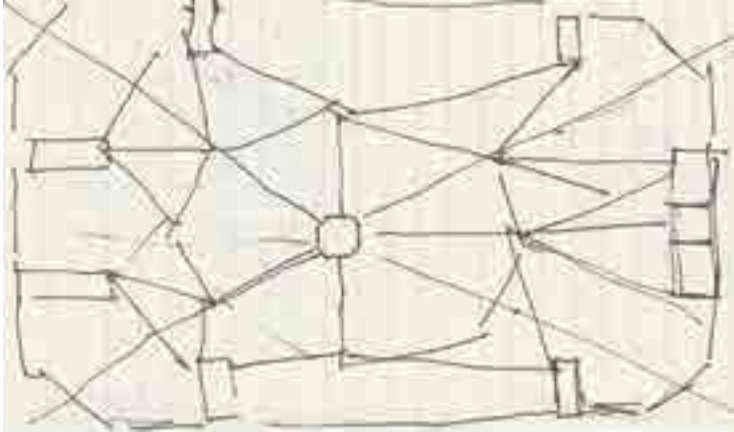
Bu mekân benim için neyi değiştirebilirdi?

Şih Camii'nin avlusu orta büyüklükte ve sadedir, diğer camilerden ayırt edilecek pek bir yanı yoktur. Tek ilginç yanı avlunun köşesindeki kasteldir. Bu kasteller hem şehrin eski su ağına bağlanır, hem de şehrin belleğine. Cami yapılmadan önce burada bir kilise bulunabilirdi, kastelin havuzu pek âlâ vaftiz için kullanılmış olabilirdi. Bu düşünceler kafamda olduğu halde suyun serinliğini hissedip camiye yöneldim.

Caminin kapısındaki mermer işçiliği ve zıt renkli mermerlerin uyumlu bir şekilde kullanılışı, beni bir süre camiye girmekten alıkoydu. Küçük bir eskiz yaptım ve içeriye girdim.

Gözüm hızlıca zemini taradı ve duvarların ağırlığı ile karşılaştı. Buraya kadar her şey sıradandı, caminin küçüklüğü ve tam ortasındaki kolon dışında. Bu kolon da neyin nesiydi, camiye yan kapısından girmemiştım, ayrıca kiliseden devşirme olmadığı kanısındaydım.

Böyle bir planla daha önce karşılaşmamıştım. Caminin ortasında tek bir kolon bulunuyor ve bu kolon, caminin tavanını küt açıklıksız duvarlar ile birlikte taşıyordu. Dairesel plan dikkatimi dağıtmıştı ama onu yeni bir sürprizle yeniden toplayacaktım: Gözlerimi tavana kaldırdığımda, karmaşık ve çok narin bir kaburga tonoz ile karşılaştım.

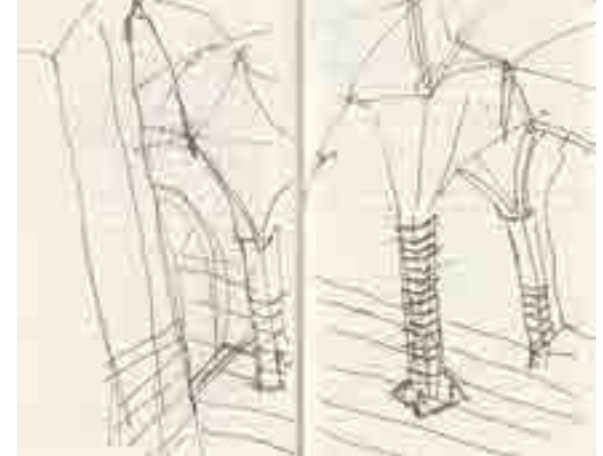

Tavana günün yorgunluğu ve içerisine düştüğüm şaşkınlık ile aylak aylak kaldırmıştım bakışlarımı, ama oradan gözlerimi hızlıca kaçıramadım. Yere ve duvarlara devirdiğim oluyordu gözlerimi, ama bunun amacı yeniden tavana dönmektir: Yüzerce yıl önce kesilmiş taşlar, binlerce kilo olarak duvarı oluşturmak amacıyla üst üste koyulmuş ve pencere boşluklarını lentolar ile

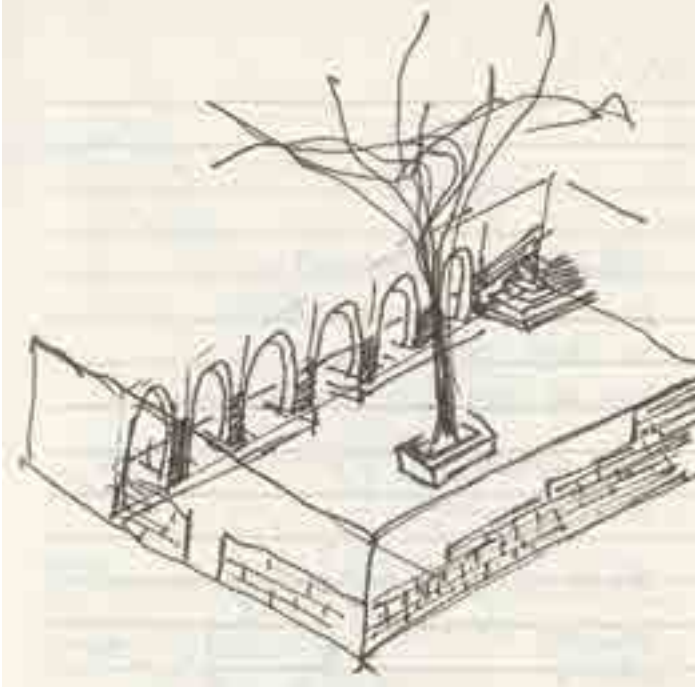
geçerek yükselmişti. Tavana ulaşıldığında ise sanki başka bir malzemeye dönüşüyordu taş. Malzemenin rengi aynıydı, dokusu ve muhtemelen atomal / kimyasal yapısı da. Ama mimar bu malzemeye artık başka bir şey söyletmişti burada ya da onun başka bir yönünü açığa çıkarmıştı: Uçuculuğunu.

Louis Kahn'ın tuğla ile ilgili öğüdü geldi aklıma. Öğrencilerine tuğlaya ne olmak istediğini sorun, malzemenizi onurlandırın diye öğüt veriyordu Kahn. İşte karşımdaki bunun saf bir örneği idi, öyle ağır bir malzeme öyle narin bir şekilde kullanılmıştı ki; insan bu mimari yaklaşımın özgünlüğüne şaşırmasın edemiyordu. Aslında diğer camilerde bulunmayan bir detay değildi bu, şehrin pek çok camisinde bu temiz işçiliği ve tonozları görmek mümkündü. Ama burada tek ve basit bir tonoz söz konusu değildi, çok karmaşık bir tavan planı, diğer camilerde görülmeyen şekilde daha küçük tonozlar ve yarım tonozlar ile çözülmüştü.

Tavanın narinliğini ilk izlenimimde duvara bağlamıştım, ancak sonraları fark ettiğim üzere burada duvarın etkisi ikincildi. O ancak bir fon oluşturuyordu. Ön plana çıkan caminin ortasındaki kolondu. Bu kolonun alt kısmını oluşturan siyah taş, üst kısımda yerini bej renk taşla bırakır ve tavan ile şık bir kolon başlığı ile birleşir. Bu kolon başlığından sonra taşın narin tonozlar çiçek gibi açılır. Kolon ile tavanın ilişkisi, egzotik ülkelerin yaşlı ve uzun palmiye ağaçlarını hatırlattı bana. Aynı ağaç gibi, tüm cami sanki tek bir kolon ile taşınıyor, tek bir malzeme önce köke, sonra gövdeye, en son da tavana ulaşıp taş bir yapının içerisinde insana yıldızlı berrak bir geceyi duyumsatıyordu. Tonozlar, gecenin sonunda duvarlara dönüşerek yeniden toprakla buluşuyordu.

Bu caminin iç mekânı, taşın tavadaki narin kullanımı ile "taş"ın sadece zamanın yönüne ve sonsuzluğa işaret etmediğini; onun düşleri ve masalları çağrıştıran hafifliği de taşıdığını fark etmeme sebep oldu. İzlenimimdeki bu değişim bir anın içerisinde olup bitmedi ve belki de şimdi bu seyahati hatırlarken bile onun etkisi altındayım. Fakat daha Cami'den çıkmadan bütün

şehrin zamanda salındığını, yapılıp bozulduğunu, adımlanarak aşınmasının yanında tarihte narin bir şekilde devindiğini hissettim. Bu deneyimden sonra şehrin benim için yeniden kurulduğu açıldı.

Şih Camii'ni gördükten sonra, şehrin taş mimarisini farklı bir göz ile takip etmeye başladım. Artık gözüm payandalara, Ermeni Mahallesi'nde cumbalara, yüksek kubbelere, narin pencerelere daha fazla takılıyordu. Gökyüzünü çerçeveleyen, saran ya da onu kibarca dışarıda bırakan tüm bu yapı elemanları, bana şehrin hafifliğini ve dinamikliğini duyumsattı. Fakat sahip olduğum algı her algı gibi muhtemelen hala eksikti. Şih Camii'nde yaşadığıma benzer ve belki de ona duygulanım yelpazesindeki yeri bakımından karşıt bir deneyimin yaşanması ile tamamlanmaya muhtaçtı.

Şih Camisi'ni şehirde olduğum süre içerisinde üç ya da dört kere ziyaret ettim. Bu ziyaretlerden hangisinde olduğunu bilmiyorum ama, bir keresinde adetim olduğundan farklı bir yol izleyerek, Yeni Çarşı'ya yönelen yolu takip ettim ve Bakırcılar'ı atlatarak şehir merkezine ulaşıverdim. Neden bu rotayı izlediğimi şimdi hatırlamıyorum, belki de çok önemsiz bir sebebi vardı. Şehir Merkezi'nde yeni restore edilen ve müze olarak kullanılan Eski Adliye'nin yanından karşıya geçerek ve Bey Mahallesi'ne yöneldim.

Mahalleye bu defaki gelişimde her zamandakinden aylaktım. Yolculuğumun son günlerinden biriydi, artık gördüğüm bazı yerleri ikinci kere inceliyor ya da yeni perspektifler arıyor, bazen bir perspektifi daha iyi anlamak için

eskize başvuruyordum. Aslında Mahalle'ye girmedim o gün, onun hemen bitişiğindeki Eyüpoğlu Camii'nin avlusunda, köşesindeki ufak tefek çaycıda ve Cami'nin yanındaki meydanda zaman geçirdim. Ben tatlı bir eğime sahip bu meydanı tırmanmaya başladığımda, güneş batmaya başlamıştı.

Ben yürürken çocuklar top ile adını bilmediğim bir oyun oynuyordu. Kuşlar ise onların seslerini bastırmaya çalışıyorlar. Cami ve avlusundaki ağaçlar, yavaşça göz hizama ulaştı. Ben önce köşedeki çaycıya oturacağım, burada koyu bir çay içeceğim. Soluklanırken güneş daha da aşağıya inecek, bu şekilde ne kadar zaman geçecek bilmiyorum. Bir süre sonra bu avluya yönelme gereksinimi duydum ve borcumu ödeyip kalktım.

Bu Cami'yi daha önce görmüştüm, küçük ve yalındı. Fakat bu gelişimde içeriye girmedim. Beni etkileyen batan güneşin bir taş tarlası olan avluyu yıkayışı. Etkinin gücü, önümdeki sahnenin sanki parçalara ayrılmış olmasından kaynaklanıyordu. Güneş ışınları avlunun zeminindeki her bir taşa, her bir taşın her bir yarasına ayrı ayrı çarpıyor, ağacı ayrı kavıyor, benim gözlerimi ayrı alıyordu. Bir çeşit Guvernica'ydı karşımdaki, ama resmin her bir parçasından ölüm değil dirim fıçırıyordu.

Avluya girdikten sonra en yakın banka oturuverdim. Karşımda avlunun göbeğindeki yaşlı ağaç var. Ağacın yaprakları ve dalları seyrek olduğundan sanki güneşin etkisini kesmek yerine arttırıyor. Güneş, avluyu ve dokusunu giderek ağırlaştırıyor, beni ise giderek hafifletiyordu. Bu ağırlık duygusu

mekânın tüm narinliğine rağmen bende uyandı ve gelişti. Güneş'in gücü ve keskinliği her şeyi yere itiyordu. Bir tek ben bu çekimin etkisinde değildim, bu ise etrafımdaki ağırlık duygusunu daha da arttırdı.

Işık dışarıdaydı. Ben'de kendisini uyandırabilmiş ve kendisi uyanmıştı, etkileniyordum ama sanki etkilenen Ben'de benim yerime bir başkasıydı. Belki ışığın bizatihi kendisiydi. Demek ışık içerideydi. Öyleyse iç ile dışın sınırı belki de sanıldığı kadar keskin ve belirli değildi. Bu sınır belki hiçbir zaman var olmamış, sadece uydurulmuş ve bir adlandırma olarak hatırlanmıştı.

Ortalık grileştiğinde bu sürprizin ilk etkilerini üzerimden attım ve şehrin benim için yeniden yapıldığını fark ettim. Her gün tekrarlanan bir doğa olayıydı yaşanıp biten, ama benim üzerimdeki etkisi; keskin ve güçlüydü. Sanki taşların ağırlığı ile benim adımlarım da ağırlaşmış, adeta taşlaşmıştı. Giderek yavaşladım ve Bey Mahallesi'nin dar sokaklarında çakılıp kalıverdim bir süre. Sanki ben de şehrin dokusuna katılıverecektim. Üzerimdeki bu etki, şehri kavrayışımı ve algılayışımı kapsamlı şekilde dönüştürecek.

Şehre bakışım, her zamanki gibi sıfırdan yapılmadı. Aksine, Şih Camii'nde yaşadığım hafiflik duygusu, günbatımında yaşadığım ağırlık duygusu ve şehirde yaşadığım diğer tüm izlenimler bütünleşmişti. Bu iki güçlü etki, hiçbir zaman birbirini dışlamadı, aksine birbirlerini ve şehrin bende uyanan duygusunu güçlendirdiler ve O'nu daha çok nefes alır, daha canlı kıldılar.

Şimdi geriye bakıp üzerine düşündüğümde, Gaziantep serüvenimin iki önemli anının manyetize ettiği bir katalog olarak görmüyorum. Şih Fethullah Camii'nde ve Eyüpoğlu Camii Avlusu'nda edindiğim izlenimler tabii ki başattı ve şehre bakışımı değiştirdiler, ama konuya başka bir açıdan da bakılabilir: Şehrin hem tarihi hem tarihi olmayan muhtelif mahallerindeki salınımlarımın her bir "an"ı aynı manyetik etki ile birininine bağlıydı ve hem birbirlerini hem de bende oluşturdukları etkiyi sürekli yeniden yapıyorlardı. Yani bu mekanları hem ben kuruyordum hem de onlar beni kuruyorlar.

Mekânsal deneyimin tezahüründe iki önemli aşama var: Birincisi algının dinamikliği. Bu düşünce algılayanın algılananı ele geçirdiği modernist perspektif düşüncesi ile zıtlık içerisinde. Kartezyen ideolojiye göre şeyler gerçeklikte asılı durur ve sahip oldukları nitelikler ile duyu organlarımıza ulaşarak ifşa edilirler. Buna göre mekansal deneyim de muhtelif fiziko – kimyasal süreçler aracılığı ile içerisinde bulunulan bir kap olarak uzamın öznedey uyandırdığı etkiye indirgenir.

Bu düşünce hem algının doğasını anlamaktan uzaktır hem de mekâna ilişkin indirgemeci ve dayatmacı yaklaşımların altlığını oluşturmak gibi bir tehlike içerir. Fenomenoloji geleneği; algının, özne ile şeyler arasındaki bir karşılıklı ekileşim olduğunu öne sürer. Nesne bu şemaya göre etki edebilirliği ile parıldarken, özne ise etkilenebilirlik yetisi ile ortaya çıkar. Bu dinamik ilişki

ise her bir algının doğasına içkin olarak yeniden kurulur. Merleau Ponty bu karşılıklılığa şu şekilde işaret eder: "Görünür ve devingen olarak, vücudum şeylerdendir, onlardan biridir, dünyanın dokusunda tutulmuştur ve onun tutarlılığı bir şeyinkidir. Ama madem ki görmekte ve hareket etmektedir, şeyleri etrafında çember halinde tutar, onlar kendisinin bir eki ya da uzantısıdır, onun tenine geçmişlerdir, onun bütüncül tanımına dahildirler ve dünya vücudun kumaşından yapılmıştır."

Pek çok ressamın, edebiyatçının, mimarın ürettiği işlerde bu karşılıklılığı görmek mümkündür. Cezanne'nin çizdiği peyzajlarda, Giacometti'nin heykellerinde, Proust'un belleğin yatağında karakterlerine kurduğunu hayallerde, Kahn'ın yapılarında... Sanatçı algıyı dar anlamı ile ele almaz, onu yaratıcı bir eylem olarak yaklaşır ve aynı yaratıcılığı yeni bir dünya kurmak ya da var olanı dönüştürmek amacıyla kullanır.

İnsan ve dünyanın iç içeliğine işaret etmek sadece sanat ile mi mümkündür? Mardin'in labirent gibi sokakları, Kayseri'nin serin taş avluları, Gaziantep'in taş mimarisi, çarşısı, canlılığı bu birlikteliğin farkına varılması için daha fazla fırsat sunar. Gaziantep gibi bir şehirde yapılacak birkaç saatlik bir gezintide karşılaşılabilecek dokuların nahifliği, kokuların canlılığı, sokakların ölçülülüğü, bahçelerin taş mimari ile kibar birlikteliği; hem şehrin ne kadar zengin olduğunu göstermeye, hem de insan algısının ne derece zengin, oyuncu ve dinamik olduğunun gösterilmesi için yeterlidir. Tabii bu tezahürün dokusunu kavrayacak ritme ve farkındalığa sahip olunması koşulu ile.

Şimdiye kadar mekânsal deneyime ilişkin doğru bir kavrayışın niteliğine kabaca işaret edildi ve tasvir edilen şehir izlenimi ile onun gösterilmesine çalışıldı. Konu bağlamında önem kazanan bir diğer soru ise şudur: Mekânsal deneyimin ve algının doğası üzerine doğru bir anlayış geliştirmek bizim için neden önemlidir?

Bu konunun önemi; yaklaşımımızın mekâna ilişkin tahayyülümüz konusunda bize fikir ve kavram veriyor olmasındandır. Zira bu kavram ve tasavvurlar, mekâna ve mekanlar birliği olarak Şehir'e yapacağımız tüm mimari, siyasi, kültürel tespit ve müdehalelerin niteliğini belirler. Uzmanlar ve yöneticiler Şehir'e temsiller, haritalar ve tablolar üzerinden çeşitli müdehalede bulunurlar. Bu temsillerin ve imgelerin, mekânı ne oranda yakaladığı ve ifade ettiği ise tartışmalıdır. Bizler bu konunun çetrefilliğini, modern mimarlık ve şehirciliğin meta-kentsel önerilerinin ulaştığı başarısızlıktan tanımaktayız.

Konunun öneminin ortaya çıktığı bir diğer bağlam ise günümüz mimarlığının paradigmasıdır. İnşa etmeye değer olanın ne olduğu, her dönem tartışılan bir konu olmasının yanında, aynı zamanda her dönem yeniden cevap geliştirilmesi gereken temel bir soru olarak ortaya çıkar. Bu geliştirilecek cevabın sadece insan aklının geliştirdiği ideoloji, fikir ya da toplumsal mekanizmalar tarafından şekillendirildiği hallerde, konuya sağlıklı bir öneri getirilemeyeceği açıktır. Zira

mekân deneyiminin tüm bunlar ile ilişkilenen ama bunların herhangi birine ya da bunların bütünlüğüne indirgenemeyecek bir kendisine özgüllüğü mevcuttur.

Okuyucu tarafından bu fikirlere itiraz edilmese de şu şekilde bir itiraz gündeme gelebilir: Eğer algı gibi insanın temel bir yönü dahi kendi zenginliğinin farkına varılmadan yaşantılanabiliyor ve yozlaşabiliyorsa, bu yazıda yeniden kurulan şehrin – deneyimin sahilliğine nasıl karar vereceğiz? Bunun için temel bir ölçütümüzün olmaması, deneyimin doğasına ilişkin bir zorluktan kaynaklanır. Zira deneyimin karmaşıklığı, onun manipülasyonunu zorlaştırdığı gibi kavranılmasını ve açıklatırılmasını da zorlaştırmakta.

Kesin bir ölçüt aramanın kendisi sorunlu bir yaklaşım olabilir. Benim yaşadığım deneyimin kendisi, bir Gaziantep izlenimleri ve bu izlenimlerin bende meydana getirdiği dönüşümler bütünü olarak kendisini sunuyor. Ama bu resmi çekilmiş, kartpostal haline getirilmiş bir hali değil şehrin. İnsanın duygulanımları ile şehrin mimarisi, tarihi ve yaşamsallığı arasında bir paralellik ve çapraşıklık söz konusu.

Bu itiraza şu şekilde karşı çıkılabilir mi? Gaziantep nerededir? Bu soruya coğrafi koordinasyon ile cevap verilebilir, ama bu cevaplar benim zihnimdeki izlenimlere, belleğime örülmüş şehri kapsayamaz: Ne de bu şehirde kazandığım hissiyatı, duygulanımları. Ya da tam bu şehirde bu yaşadıklarım vesilesiyle dönüştüğüm insanı. Bu halde şehri bir silsile olarak ele almak en doğru yaklaşımdır, ne var ki bu silsilenin her bir elemanı bağımsız değildir. Aksine her biri içten bağlantılı olarak birbirine örüldür.

Şehre nasıl yaklaştığımız, onun bize nasıl yaklaştığını etkileyecek. Üstelik burası sürekli yeniden kurulan bir şehir; bu yazıyı okuduğunuzda, internette bir arama motoruna 'Gaziantep' yazdığınızda, hiç gitmediğiniz ya da defalarca gittiğiniz bir şehri hayal ettiğinizde her defasında sizin için yeniden kuruluyor. Her birimiz her gün yeniden yapıyoruz. Bu şehir için geçerli olduğu gibi, şu da geçerli: Karşılaştığımız her şehir bizi belirli bir kişi yapıyor. Bu durumda Gaziantep gibi zengin ve köklü kültür ve tarihe sahip bir şehrin, bu yazıya kaynaklık eden farkındalığı uyandırmış olmasına da şaşmamak gerekiyor.

Gaziantep, bende uyandırdığı tüm duygulanımlar ile benim içine girdiğim bir hal olarak sürmekte: Gerek taş sokakların büyümlü hatırası, taş mimarisinin gözü kat etmeye çağırıldığı binlerce profil, Eyüpoğlu Camii'nin avlusunda batan güneş ve tüm şehri yeryüzüne mıhlaysı, gerek Kastellerin gizemli ağı ve bu şebekenin şehri yeraltına bağlaması, gerek Şih Camii'nin bana sunduğu o davetkâr hafiflik duygusu ve taş mimarisinin bu duyguyu arttıran keskinliği, gerek taş yüzeylerin üzerine dokular şeklinde kazınmış binlerce iz... Bunların hepsi sadece anılarım olarak değil, aynı zamanda gözlerimin yeni sokakları,

yeni şehirleri dolaşma ritminin devinimi ve bu devinime ait içsel ritim olarak benimle sürmekte.

Bir şehrin insana yaşatabileceği en büyük büyü bu olmalı. O şehrin siz uçağa binip ondan ayrıldıktan sonra bitmediğini, nerede olursanız olun bir yanınızın onun etki ve izlerinin yarattığı üçüncü mekânda ve onunla birlikte yürüdüğünü duyumsamak. Unutulmayacak bir karşılaşma bundan başka ne olabilir? Sonsuzluk fikrini daha iyi ne uyandırabilir insanda?

KAYNAKLAR

Maurice Merleau - Ponty, Göz ve Tin, çev. Ahmet Soysal, 3.bs. (İstanbul, Metis Yayınları, 2012)

MEKÂN TEBDİLİ: METREKARE AYAKIZI

Ahmet Turan Köksal

Beyin, nerede olduğunu nasıl algılar?

Kendisi, kemikten yapılmış eliptik bir kutuda, şeffaf sıvı içinde yüzen, biraz protein ve yağdan oluşan gri renkli ve anlamı çözülmemiş elektrokimyasal titreşimlere sahip bir dokudur. Asli görevi vücudu hayatta tutmaktır. Sinir ağına sahip olmadığından açık ameliyat sırasında, kesilirken bile uyanık olabilir, yani acı duymaz.

Çok karmaşık olması ve hala tam olarak nasıl çalıştığının anlaşılabilmesi olağandır. Çünkü beyin, insanın anlayabileceği kadar basit bir organ olsaydı, insan yine muhtemelen onu anlayamayacak kadar basit bir yaratık olurdu. Özetle, insandan hep bir adım öndedir, insanın kendi beyni. Her mekâna önce beyin girer.

İlk soru sabittir. Beyin, dahil olduğu vücudu nasıl haritalandırır ve sonra o vücudun nerede yani nasıl bir mekânda olduğunu nasıl anlar? Beyin mekânı nasıl tasvir eder, kendi yerini nasıl tanımlar? Sadece etrafını görerek ve duyarak mı? Işık, ses, dokunma belki koklama gibi uyarıların dışında sinestezik bazı özelliklere de sahip midir? Bazılarının iddia ettiği gibi uzayda uydular yokken bile, beynimiz GPS türü bir yeteneği ile mi yönlendirir algımızı?

Beynin alt orta kısmında her iki lobda denizata benzediği için "Hipokampus" denilen yaklaşık 3.5 santimlik birer bölüm vardır ve burada geçici hafıza ve mekân bilgisi tutulur. Her bir mekân için ayrı bir nöron olmasa bile, farklı kombinasyonlarla farklı mekânları kodlayabilir.

Hipokampus, mekânı kavramada o kadar güçlüdür ki, bu özelliği keşfeden Antik Roma ve Yunanda uzman ezberciler, çok sayıda maddeden oluşan listeyi ezberlemek için "mekân yönetimi" tekniğini geliştirmişlerdir. Her maddeye bir mekânı eşleştirdiklerinde, o mekânı sırasıyla zihinlerinde gezdiklerini tahayyül edip, ezberlenmesi gerekeni hatırlamak çok daha kolay olmaktadır. Giriş, koridorlar, odalar, mutfak ve ıslak mekân... Bu teknik bu yüzden karmaşık sıralarla, senaryolaştırılan tüm süreçlerin iyi kavranması sağlar. Belki de sırf bu yüzden karmaşık anlama sürecine "bellek sarayı inşa etmek" denir.

Yıllar önce gidilmiş yabancı ülkede bir mekânı, orada sadece bir iki saat geçirilmiş olsa da hatırlamak ve hatta ilk görülen hali ile şimdi arasındaki farkları dahi söyleyebilmek, başta kişinin kendisinin sevinçle karışık şaşırıldığı bir özelliğidir. Aslında beyin evrimleşirken, bulunduğu mekânı yiyecek bulmak,

tehlikeden kaçınmak gibi hayati eylemler için kodlamak zorunda kalmış, öyle geliştirmiştir. Bu yeteneğinin modern zamanlarda bu denli güçlü şekilde ortaya çıkması normal sayılmalıdır.

Metrekare Ayakizi

Beyin kendi ortamında mekânı şekillendireceğinden, cisim farklı müdahale eder mekâna. Cisim mekâna iz bırakır, bilinçli veya bilinçsiz, bir türlü ayakizi. Son zamanda anaokulu çocuklarına dahi anlatmaya çalışılan bu ayakizi nedir? Sadece karbon mudur?

Karbon ayakizi son zamanda pek popüler tartışılan bir olgu. Tüm eğitim seferber olmuş mini mini yavrulara kesiyor cezayı, bilinçlendirme adına.

Karbon ayak izinin tarifini kısaca: 'insan faaliyetlerinin çevreye verdiği zararın birim karbondioksit cinsinden ölçüsü' olarak yapabiliriz. Örneğin her gün tek başına otomobil ile işe gidip gelen biri, toplu taşıma kullanmadığı için fütursuzca fosil yakıt tüketmiş oluyor ve böylece doğaya gereğinden daha çok karbon salıyor. Kişisel bir iz, modern dünyada yaşama lüksü içindeki bireyin doğaya olumsuz bedelinin miktarı. Her birey kendi çapında sera gazı kirliliğine sebep olduğundan, lüks tüketimi seven toplumun çevreye olumsuz etkisi daha büyük oluyor. Bu endişeyle çocukların küçüklükten kendi karbon ayakizlerinin farkında olmaları ve hayatları boyu daha az bireysel kirlilik yaratmaları için bu bilgi oldukça erken yaşta veriliyor, biz yorulduk sen oyna...

Karbon ayakizinin bir başka formu olarak Metrekare ayakizi kavramını düşünmek gerekir. Açıklamasını bir örnek üzerinden yapalım. Dört kişilik bir aile, 3+1 bir konutta oturuyor. Çocuklar her gün servisle okula gidiyorlar, anne baba işyerine toplu taşımayla ulaşıyorlar. Hepsisi akşam evlerine dönüp konaklıyorlar. Kapalı AVM'lerde alışveriş, kültür faaliyetleri ve sosyalleşmek

için gittikleri yerler var, haftanın belirli zamanlarında otomobil ile trafikte yer işgal ediyorlar. Bazı günler açık havada dolaşıyorlar. Evleri 100 m2 olsun, onlar kullanmıyorken boş duruyor çünkü. Otomobil de park halindeyken 10 m2 yer kaplasın. Okul ve işyerlerinde kişi başına ortalama 3-4 m2 yer işgal ediyorlardır. Nasıl karbon ayakizinin kilo cinsinden değeri varsa, bireylerin özel olarak şehirde kapladıkları alan da metrekaare cinsinden ölçülecek değerleri var aslında.

Doğal olarak bireyin metrekaare ayakizi az olunca, şehirde kapalı alan ihtiyacı o kadar az oluyor. Varlıklı iki kişinin 400m2'lik bir villada konaklamasıyla 4 öğrencinin 70m2'lik bir evi paylaşmaları bir değil. Bu denli eşitsiz bir alan kullanımının karbon salınımı değerine etkisi büyük olacaktır. Yine de sadece Karbon ayakizi tek kıstas değildir. Yanlış planlama ve şehirleşme politikaları öncelikle ulaşım altyapısını bozar. Plansız büyüyen bir şehirde, bir aşamadan sonra ne kadar dikkat edilse edilsin, çocuklara daha anaokulundayken farkındalık aşılansa da karbon ayakizinin azaltılması mümkün olmayabilir. Şimdiden metrekaare ayakizi kavramıyla, her bireyin şehirde işgal ettiği alanı buluyor, bunun çok katlı yapılara olan ihtiyacı gösteren, şehir yaşamının doğaya verdiği zararı anlatmanın mimarca veya kentsel planlamacı gözüyle ölçme yöntemi. Sadece karbon ayakizi kavramı yeni tür şehircilik planlamaları için eksik kalacaktır.

Geleceğin Şehirleri ve otomobiller

Bilimkurgu romanlarında ve tabii ki sinema filmlerinde gelecekteki şehirlerin tasviri oldukça tipiktir. Genelde distopik halde, daha çok polis robotların sokaklardaki irite edici etkinlikleri arasında, ışık almayan yüksek ve eski binaların arasında, eksik yanan neon lambalı tabelaları cızırdayan, sokak yemekleri satan köhne lokantalarda, şehirliler karınlarını doyurmaya çalışırken, yukarıdaki hava otoyolunda vızır vızır araçlar son hız uçarak geçer. Yani gelecek tahayyülünde de araç (otomobil) kullanmak hala önemli bir figürdür. Trafik de ayrı bir travma sayıldığından, uçan araçların fütürist senarist ve yazarların ortak çözümü sayılması olağandır.

Modern mimarinin ölçü, ölçek algısı da otomobille oluşmuştur ya. Binaların altında otomobillerin park etme esasına dayalı aks aralığı, taşıyıcı sistemin özelliğini belirler. Otoyollar ve otomobil ulaşımına uygun şehir planları yapılır, semtleri ve tabii sosyal statüleri de yollar ayırır. Ford'un T model otomobilini, bant üretimi usulüyle fabrikasyon ve tek tip üretimi standart hale getirmesinden bu yana endüstrileşme yarışında insan, otomobil ile özgürce seyahat edip, kendini yeni çağa alıştırmıştır. Gelecekteki şehirlerde de muhakkak otomobiller hayatın en gerekli elemanları olarak kullanılacak ve böylece çağ atlayacak yani artık uçabilecektir. Bu sayede zemin kotundaki değerli ve planlaması zor olan kısıtlı alana muhtaç kalmayacaktır.

Hayaller Jetgiller, gerçekleşerse Uber

1962'de gösterime girmiş William Hanna ve Joseph Barbera'nın yarattığı çizgi film 1987'ye kadar üretilmiştir. Googie Mimarlık denen bir akıma uygun fütüristik öğeler barındırır. Bu mimari türü baskın otomobil kültürünün etkisindedir. O zamanki otomobil modellerinde görünen keskin ve uzun kuyruk, ışınal hatlar, parlak çıplak krom kaplı metal parçaların yanında şeker pembesi ve parlak kırmızı renklerinde baskın olduğu tipik tasarımın etkileri görülür. Tabelalar ve saçaklar devamlı hareket eden parçaların arkasında oluşmuş alev hareleri gibi keskindir.

Jetgil ailesinin babası 40 yaşındadır ve haftada 9 saat, "tam zamanlı" olarak çalışır. Yerle bağlantısı bir türlü görünmeyen ince kolonlarla taşınan bir özel konutta karısı, yine havada yüzen sanki deniz üstündeki petrol çıkarma üniteleri gibi boşluktaki ortaokul ve ilkokula giden çocukları ve sevimli köpekleriyle yaşarlar. Bir de robotları vardır. Uçan arabaları eve bağlıdır ve her yere onunla giderler. Taş devrinde geçen Filinstone isimli çizgi filmin de yapımcısı aynı şirkettir ve İsa'dan binlerce yıl öncesinde geçtiği halde şükran yemeği yenir. Tabii ki taş devri ailesinin kalbinde de araba da vardır ama ilk ivmelenmesi yolcuların ayaklarıyla itmesiyle oluşacak kadar çevreci araçlardır bunlar.

Hayaller, geçmişte ayak hareketiyle her yere giden taş tekerlekli araçlar ve gelecekteyse gövdesinin üstü bütünüyle şeffaf cama sahip havada uçan götürgeçler iken, gelinen nokta gün itibari ile henüz: Uber'dir. Toplu taşımanın tam oturmadığı yerleşimlerde "çağın ötesinde girişim" diye pazarlanan, kısa bir tabirle özel taksi teşkilatı sayılan acımasız kapitalist sistemi benimsemiş şirkettir bu aslında. En önemli özelliği bünyesinde bir tane bile aracın olmamasıdır. Bir yerden bir başka yere gidecek yolcu var, aynı zamanda arabası ve aslında yapacak daha iyi bir işi olmayan amatör şoförler de kendi araçları ile orada burada bekliyorlar. Talepkar yolcuyu en yakın şoförle birleştiriyor ve yolculuk öncesi ne kadar ödeyeceği beyan ediliyor. Şoför ve yolcu tek tıklamayla hizmet bedelinde anlaşılırsa, para firma üzerinden geçiyor (ve vergilendiriliyor) taşıma hizmeti sunuluyor. Tek iyi tarafı o sırada o yöne gidecek birden fazla kişi varsa, servis ona göre çekiliyor. Yine de harcanan bildiğiniz fosil akaryakıt (menzil sorunu yüzünden tamamıyla elektrikli araç kullanan pek yok en fazla hibrit araç kullanımı var) ve hatta bazı araçlar lüks olmak zorunda. Herkesin cebinde bulunan gelişmiş GPS modüllü akıllı telefonlar sayesinde çalışan bir sistemi neden bu kadar büyütüldüyse bir muamma. İstanbul'da zamanında "dolmuş" kavramını icat eden taksiciden daha bulunmaz bir Amerikan kumaşı değil aslında. Mucizevi olan Uber değil, herkesin can acıtacak paraya aldığı, her yıl değiştirmek zorunda olduğu, altı ayda bir camı kırıldığı için ayrıca tamirine para verdiği biraz da statü sembolü haline getirdiği cep telefonu aslında.

Her teknolojik girişim çevreci midir? İletişim her derde deva mıdır?

Son model makineler allanıp pullanıp satılıyorlar ve "A" değil "A++" elektrik tasarruflu olanlar da değil "AAA++++" özellikli olanlar revaçta. Bunları alanlar çevrecilik dininde günah çıkartmış olsalar da makineler ve tabii otomobiller daha az enerji harcamalarına rağmen toplam enerji tüketimini artırıyor. Çünkü daha çok makine fişe takılıyor, daha çok araç yakıt talep ediyor. Aynı şekilde Uber ve onun gibi hizmetlerin artması ve ucuzlamasıyla fosil akaryakıt tüketimi azalmıyor artırıyor. Daha çok yakıt tüketiyor, daha kolay sağa sola gittiğimizden bunu da abartıyoruz ama içimiz rahat.

Dünyayı gerçekten değiştiren devrimsel teknolojik etki aslında İnternet değil, ona gelinceye kadar daha hayati değişikliklere sebep olmuş barut, matbaa, telgraf ve buhar makinesi kullanımımızdır. Evet, bilgi toplumu olmak, kolaylıkla ve her an bilgiye ulaşabilmek ve karşılıklı iletişimin olumlu etkileri vardır ama Peter Sloterdijk'in dediği gibi "Daha fazla iletişim demek her şeyden önce daha çok çatışma demektir"

Yani günümüzde sosyal medyada saatlerimizi heba edebiliyoruz ama ne uçan araçlar kullanılıyor ne de Uzay 1999 isimli İngiliz dizisinde gösterildiği gibi Ay üstünde bir Alfa üssü kurabildi insanlık. Çinliler Ay'ın Dünya'dan görünmeyen yüzüne indiler de ne demeye o kadar masraf ettiler onu merak edip, sosyal medyada tahminlerimizi paylaşıp duruyoruz.

Uzayda ve yerde mekân değiştirmekle ilgili gelişmeler

Devlet desteği olmadan ve hatta merkezinin bulunduğu Amerika Birleşik Devletleri'nin kendi uzay araştırması ajansı NASA'ya rakip durumdaki özel şirket SpaceX, Mars yörüngesine "komiklik olsun diye" ya da "gönderecek daha -serin- bir şey bulamadığından" otomobil gönderdi. Aynı girişimin başındaki adamın kurucusu olduğu "The Boring Company" Los Angeles'in trafik sıkışıklığına çözüm olarak yer altında gidecek araçlar için tünelin ilk etabını açmayı başardı. Özel otomobilindeki kişiler saatte 250km hızla ve kişi başı sadece bir dolar ödeyerek istedikleri yere ya da kabul edilebilir bir şekilde yakınına ulaşabilecekler. Yine de püfür püfür havadan yolculuk yapmak yerine klostrofobiye sahip olanlara kabuslar yaşatacak, uçuk proje bizi heyecanlandırır oldu.

Drone, durmayandan yeğdir

İnsan hala otomobile muhtaç, toplu taşıma işini bile tam manasıyla çözememiş, milyonlarca yıl önce karbon sıkışmasıyla oluşmuş kısıtlı yanıcı maddeyi çıkarmak ve yakmak ile ilerleme kaydeden bir canlı. O fosil yakıtı çıkarmak için de birbirini yiyor. Ondan öncede pamuk ve şeker için birbirini yedi, değişen pek bir şey yok.

Dünyanın en uçuk girişimi "köstebek taklitçiliği" olsa bile drone denilen araçlar, fiziki olmasa bile kullanıcının kişisel olarak -sonunda- "havalanmasını" sağlayan araçlar oldular. Yıl olmuş 2019 ve insan hala vızır vızır uçamayacak kadar ağır. Bu sebeple hala yerçekimine yani yüzeysel izdüşüme, kısaca tek katmana mahkûm durumda. En fazla yerin altındaki tünele medet umuyor ya da şiddetli rüzgârda istediği yere gitmekte zorlanan aracın kamerasından gördüklerine tamah ediyor. Kişi kendisi değil, görüntü alabildiği insansız hava aracını hareket ettiriyor. Adındaki baş ek oldukça önemli "insansız"...

Mekânların hareketi

Otomobilin hayatı endüstrileştiren bir arzu nesnesi olması ve onunla seyahat etmenin tırnak içinde söylenmesi gereken "özgürleşme" olgusunu bir kenara bırakmayıp, "Peki hareket eden sadece otomobil olmazsa ne olur?" diye sorsak...

Google gibi şirketler yetenekli mühendislerinin verimli çalışmalarını sağlamak için onları sabah evlerinden alan büyük araçlara çalışma ortamları yerleştirmeye başladı. Trafikte geçen sürede takımlar çoktan sabah toplantılarını yapmış, erkenden yapılması gereken işleri ve tabii kodları yazmış öğlen yapılması muhtemel, çok katımlı ve verimli ana toplantıya hazır halde şirkete ulaşıyorlar. İstanbul'daki çoğu üniversitenin eğitim kampüsü adalarda olsa ve ulaşımı sağlayan üniversite vapurlarında dersler verilse, belki de apartmandan ve otoparktan bozma binaların mimarisinin yarattığı hayal kırıklığı yerine, denizde yüzen ve içinde hem öğrencinin hem de öğretim görevlilerinin zaman geçirmekten hoşlanacağı 360 derece manzaralı eğitim mekânlarımız olurdu. İnsanlı taşıma araçlarının, eğitim, kültürle birleşmesi, iş ofis birlikteliğinden daha verimli sayılacağı kesin.

Karanlık bir odada, kara bir kediyi arayan kör bir adam

Yukarıda dağınık olarak verilmiş bilgileri toplamakta fayda var. Bu yazı günümüzde ulaşılan teknolojik gelişmeler bunlardır, ileride öngörülenler de şunlardır gibi bir özet peşinde değil. Her ne kadar ufkumuz genişlemiş olsa bile gelecek bizim için hala karanlıkta.

Söz konusu olan şey, nokta atışı geleceğin nasıl olduğunu tahmin etmekse, Henry Louis Mencken'in "Karanlık bir odada, kara bir kediyi arayan kör bir adam"ına aslında kedinin olmadığını söylemek gerekir.

Zorlamaya gerek yok, gelecek, siz özel bir şey yapmasanız bile kendiliğinden gelecek. Kaçırıp kaçırmamaya odaklanın.

Darkcity çorbası

1998'de vizyona giren Alex Proyas'ın Dark City isimli sinema filmin seyircileri karanlık atmosferinde aydınlattığı gibi öngörülmeyle gelecekte insanlık kendi

mekânlarını saatler içinde değiştirebilecek. O kara kediyi o karanlık odada bulan körler biz mi olacağız bilmiyoruz ama birilerinin bir şekilde bulacağı muhakkak.

Uzaktan çalışma, online mecralarla seyahat etmeye gerek kalmadan global bir dünya hayali, an itibarıyla olabildiğinde materyalist bir çevreyi kirlenme furçasına dönüşmüş vaziyette. Turizm bile bacalı (yani egzozlu, açık büfe yemekli ve limitsiz içkili) bir ekonomiyken, bu ekonomik koşullarda bilişimin ana amacının yaşanabilir dünya için çözüm üretmek olmadığını herkes görüyor. Jetgiller'de olduğu gibi ya da birbirini tekrarlayan distopik dünya bilimkurgularında geçen uçan arabalar ya da bir delinin insan nüfusunu fazla bulmasıyla yaydığı ölümcül virüsten kaçanların yeraltına sığınması veya Ay'da üs kuranlar gibi değil de bu Dünya'da sürdürülebilir ve modern bir yaşamı kurgulayabilmek için metrekare ayakizini düşürmenin bir yolunu bulmak gerekiyor. Yani insanlığın %90'ı şehirlerde yaşadığında sorun karbon ayakizi değil, metrekare ayakizi olacak.

Küçüklük ütopyası...

Bir şekilde bu kavramların birleşmesi şart, uçup kaçıp sonra yeniden konmaya çok meraklıysak, gıda ve çevre kaynaklarını sürdürülebilir hale sokmak istiyorsak, kişisel tercih olarak veganlığı seçenlerin sayısını arttırmak yerine, uçabilecek kadar hafiflemek ya da küçülmek gerekiyor. Örneğin 1000 kat kadar küçülmek. Sadece bir patates ile binlerce kişi doysun, bir su damlası günlerce yetsin. Rüzgârdan, yağmurdan korunalım ve birkaç saat içinde şehirleri hızlı ve organik malzeme kullanan 3 boyutlu yazıcılarla baştan kuralım. İşgücü için filleri değil, koku haritalarını yeniden yazıp kraliçesi olmayan yüz milyarlarca karınca ve arıyı kullanmak yeterli. Doğanın ekolojik dengesi bizden kurtulmuş olur mu, onu bilmiyoruz.

Küçülmek mümkün değil mi? Kötü bir Hollywood filmi dahi çekilmiş, gişe başarısızlığı IMDB puanına dahi yansımışken, bir ışın tabancasıyla 1000 kat küçülmek gereksiz bir kurtulma hayali mi?

Gerçekten insan toplu hareketlense nasıl olur?

Soğuk füzyon ile limitsiz olduğu kadar güvenli hem de kontrollü enerji elde edebilen mini nükleer reaktörler hayatımıza girmese de güneş enerjisinin daha verimli depolanması ve akıl almayacak kadar güçlü motorlar sayesinde bir veya daha fazla kişinin bulunduğu mekân da havalanabilir.

Çok fütüristik olsa dahi, sabah yatağından kalkan biri kişisel bakımını yaparken (tuvalet, duş, tıraş, makyaj gibi) birbirine bağlanan modüller sayesinde evinin bir odası, ofisine kenetlenirse. Yani ofis binasını çalışanların evlerinin parçaları oluştursa.

Mekânlar bir pazılın parçaları gibi hareketli ve farklı zamanlarda farklı bütünlerin ekleri olduğundan devamlı bir devinim içindeler. Bu sebeple şehrin farklı zamanlarında tasarımlar da farklı hale geliyor. Trafik mekân parçaları arasında olduğunda, dur kalk dahi olmuyor. Tam zamanında hareket eden binlerce vagonluk trenler gibi, raylar üzerinde belki de uçan ya da başka şekilde hareketli parçalar. Mesai sonrası boşalan iş merkezi sokakları değil, mesai sonrası yeniden sökülen ve bir başka yerde konutu oluşturan devingen mekânlar. İlk kez otomobile ihtiyaç duyulmuyor ya da otomobil mekânlaşıyor. Beynimiz ile etkileşime geçip ona mekân kimliğini tanımlayan bir sistem var.

Bu sistem hareketli şehrin ta kendisi.

Beyin, nerede olduğunu nasıl algılar?

İlk soru hala sabittir. Beynin alt ortasında yer alan 3.5 santimlik ufacık "Hipokampus" hem hafızayı hem de mekânı algılamamızı sağlıyor. Küçülmek bile burayı yönetmeyi becerirsek bunların hepsi olabilir.

Aslında küçülmeye gerek de yok. Hipokampus mekânın hareketliliğini ve devingenliğini kontrol ederken "oradaymış gibi davranmaktan" öte, Lego parçaları gibi mekânın parçalarla yeniden birleştirilmiş hallerini algılasa yeter. Mesai sonrası başka bir halini algılamalı, verimli ve iyi çalışmalı, daha iyi beslenmeli ve enerji savaşlarına angaje olmak yerine sulh içinde kalmalı.

Mekân, zaman, mimariyi, bunların hepsini hipokampuse, onun anlayacağı dilden yeniden anlatabilirsek, yani yeniden kodlayabilirsek, "Tebdili mekânda fayda vardır" sözünü şiar edinip, mekân değiştirmeyi (fakat biz o değişen mekânın içindeyken) başarabilirsek, kediyi açık seçik görmemize bile gerek yok, hayvan usulca o odadan kendiliğinden tıpış tıpış çıkar, biz de onu yağlı boyayla bembeyaz renge boyar, hatta kucağımıza alır severiz.

Hatta gerçekte "kedinin" olmasına gerek bile yok.

BEDENİYET

Cansu Denizhan

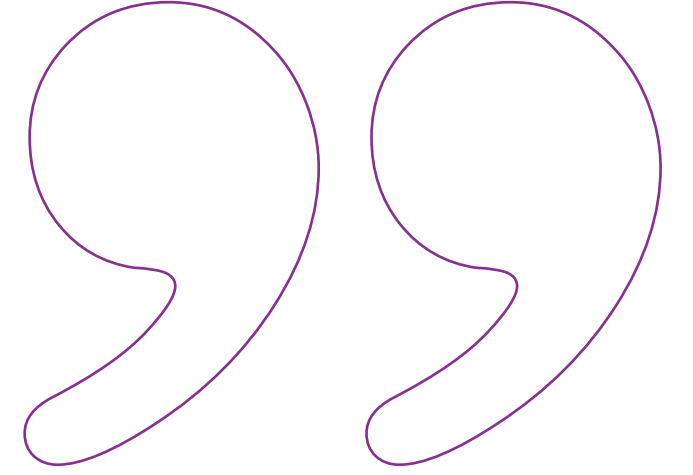
Müthiş bir dengede, canlı ve sakin, parlak ve duru, oldukça sade, oldukça gösterişli mahlep rengi bir Süryani şarabı dökülüyor bakır kadehime. Şarapla kadehin çok eski hikâyeleri var. Onlar birbirlerine aşına, birbirlerine parça, ikisinin de ortak meseleleri var; insan, toprak velhasıl hayat. Aynı ritmi paylaşıyorlar. Mario Soldati'nin aforizması kulağıma fısıldanıyor; 'Il vino è la poesia della terra' (Şarap, yerin/toprağın şiiridir). Her şarap olduğu yerin etkisini tüm fermantasyon süresince kendi içinde taşıırken koku, tat ve renk olarak şiirselleşiyor... Belki de bir şehri tanımak için şarabından bir yudum tatmak gerekiyor.

Hikâye bir leyli gecesinde geçiyor. Müzik baştan çıkarıcı. Zemin ve taş duvarlar bedenle titreşime geçiyor. Ritim devam ediyor. Ritim sokaktan geliyor. Tüm şehir ortak, tüm şehir aşına. Bakır ustalarının kalp ritmiyle bir olan vuruşlar, o gece müzisyenlerin ellerine işlenmiş. Kalp mekânla bir oluyor. 'Duvarlar', diyor bir müzisyen; 'Duvarlar bu sesi duymazsa yok olur.' Usulca taş duvarların ritimle olan varoluş hikayesi sezinleniyor. İnsan yoksa ritim yok, ritim yoksa ses yok, ses yoksa duvar yok. Hepsi giderse mekân yok. Beden ve mekân eş değer bir varlık koyuyor hayata ve zamana... Düşünüyorum da bir yerlerde, Heidegger şehre göz kırpmış, Pallasmaa dinleyiciler arasında taş duvara yaslanmış, Merleau-Ponty köşede şarabını yudumluyor, Bachelard ise bütün gün şehrin çekmecelerini karıştırmaktan bitap düşüp çoktan uykuya dalmış olmalı...

Mardin'in taş sokaklarında gezinirken karşıma sokakları birbirine bağlayan abbaralar çıkıyor. Abbara, üstte kişisel mülkiyet, altta ise kamuya açık olan geçitlere deniyor. Sokakla evin iç içeliği, şehrin tümünde hissedilen bütünselliği, fiziksel bir görünüme taşıyor. Abbaralar, şehre atılmış balıkçı düğümleri gibiler. Aradaki bağı güçlendiriyor, vurguluyor, sağlamlaştırıyorlar. Öyle ki, aynı sokakta karşılıklı iki hanenin çocukları evlenince tam ortalarında yer alan abbaraya yerleşmiş ailelerin olduğunu öğreniyorum. Mimari adeta iki ailenin arasında kurulan köprüyü simgeselleştirirken tüm şehir buna şahitlik ediyor.

Ney, ritmin içinde bir nefes. Tümü sisli gökyüzünün içinde abbaranın taş yollarında yürürken önde bir eşeğin ayak sesleri de ritme eşlik ediyor. İlik bir rüzgâr yüzüme vuruyor. İçimden bir ney sesi geçiyor. Taş oymacılarının şehre sunduğu dantel gibi işlenmiş duvarlar da aynı havayı tenefüs ediyor. Duvarlarla bedenim şehri soluyor.

Durup usulca sırtımı geriye yaslıyor, dingin bir huzurla şehre bakıyorum. Dağın eteklerine kurulmuş sisle kaplı bu şehri düşünüyorum. Verimli hilalin

medeniyetler beşiğinde yer alan Mardin'de bedenler aidiyet buluyor. Bunu tanımlayabilecek bir kelime düşünüyorum; 'Bedeniyet'. Tüm bilinmezliklere, tehditlere ve saldırılara rağmen yüz yıllardır güvenle ufka bakıyor. Gücünü sırtını dayadığı dağdan alıyor. Güvene yerleşmek şehre mi insana mı mahsus? Şehir insandan ne zaman, nasıl ayrı düşmüş? Düşebilmiş mi peki?

Bakır tavalarda kavrulduktan sonra Lahor ağacının kökünden üretilen, doğal bir boyayla renklendirilen mor şeker bademler, ikram ve satış için hazırlanıyorlar. Mor, Süryanice'de 'Aziz' demekmiş. İçinde görkemi ve hüznü barındıran bu renk, pek çok kiliseye adını verirken adeta dinlerin ve farklı etnik köklerin Mezopotamya'daki varlığını anlatıyor. Farklı ve özgün olma, ölümün ve savaşın hüznünü getirirken, derin görkemli bir kültürel zenginliği ortaya koyuyor. Ölüm bu topraklarda bir kez daha yaşamı vurguluyor. Bu gerçeklik dört bir yandan canlandırıyor bedenleri ve şehri. Tattığın, kokladığın, dokunduğun ve duyduğun her şey birbirinin ve senin bir parçan gibi. Ve sen oldukça onlar gibi. Yağmur bile senin bir parçan, ıslanmak doğal halin; kaçmıyorsun. Su damlaları şehri ıslattığı gibi sanki sen de bu yağmurdan nasibini almalısın. Bedenine dokunup, taş yollara akıp, şehrin içinde süzülmesi. Tüm inançların parçası olmuşçasına...

Mardin'de çıkmaz yol olmayışı beni hiç şaşırtmıyor. Durdurulmaz akışın bir parçası içinde yol almak ve var olmak şehrin doğasında var. Uyum seni dengeye alıyor. Şehir mi senin ritmini tutuyor, sen mi şehrin belli değil. Bir garip serap var bu topraklarda; şaraba atılmış bir avuç mahlep gibi her şeyi değiştiriyor insanda. Hatırlatıyor, uyarıyor, yaşam diyor bak seninle var olabilir. Sen yaşıyorsan tüm şehir seninle yaşıyor.

YOLDA

Ayşe Hilal Toprak

Ortadoğu'da yaşıyorsanız, her gün sinir olmak için bir sürü sebebiniz var. Daha kestirmesi, eğer orta ve daha alt bir sınıftansanız, tesadüfen yaşıyorsunuzdur demek daha doğru olur.

Benim gibi birazcık anksiyeteli biriyseniz, şehirde bir günü geçirmek oldukça zordur. Zira sabahtan akşama kadar en temel problemlerden en basit detaylara kadar her şey sizi etkiler ve enerjinizi emer, akşam eve vardığınızda her şey bitti sanırsınız ama hayır, eğlence daha yeni başlıyordur.

(Born to be Wild- Steppenwolf)*

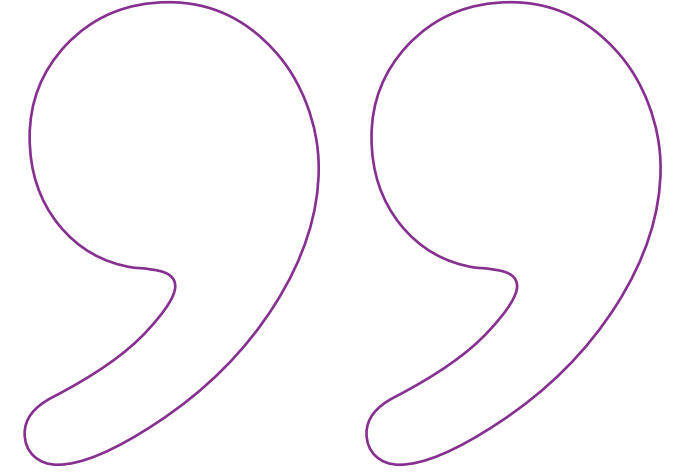
Sabah alarm çalıyor, kulaklığımı takıp evden fırlıyorum. Çekirdek kabuklarının dökülmüş olduğu merdivenlerden ses çıkarmadan iniyorum. Sevgili komşularım torbalarından dökülen çöplerden rahatsız olmuyorlar ki toplama zahmetine girişmemişler. Çünkü sivilize olamamış bir grup insanla beraber yaşıyorum.

Apartmanın kapısında bir kedi, kapının açılmasını ve içeri girmeyi bekliyor. Bu bizim kedi oldu artık, sürekli hamile kalıyordu, kısırlaştırıldı şimdi. Bir yandan kedi kakalarına ve bilimüm çocuk yiyeceği paketine, ağaç yapraklarına basmadan holde ilerliyorum. Apartmanın girişinde köşesi kırılmış aynadan son bir kez kendime bakıp -tamir edilmiyor, çünkü her gün kırık bir aynaya bakmak kimseyi rahatsız etmiyor. 50 liralık ayna altı üstü, ama durumun parayla ilgili olmadığını herhalde anladınız- kendimi dışarı atıyorum.

İki apartmanın ara holündeki kırık adım taşlarından altı boş olanlara basmadan, sek sek oynayarak apartman holünden çıkıyorum, bu holdeki taş konusuydu ilgili defalarca toplantı yapıldı fakat, biz en temel demokratik durumu -apartman toplantısı- bile kotaramadığımız için yapımı sürekli ertelenmekte. Büyük amcalar (!) aralarında anlaşırca -umarım- bir gün yapılacak.

Elimdeki çöp poşetini atmak için sokağın altındaki çöp kutusuna yanaşıyorum, korkunç bir koku bana günaydın diyor. Bu yeraltındaki çöp kovaları iyi oldu; fakat basmak çok zor, her seferinden düşeyazıyorum. En azından bu kovaların kaldırılmasıyla yazın iğrenç sinek dolu çöp kovasıyla selamlaşmıyorum her sabah.

Arabaların beni ezmemesi için kenardan kenardan kaldırıma ulaşmaya çabalıyorum. Kaldırımda kesintisiz yürümek diye bir şey de yok tabi; arada yola ineceksin, çünkü inşaat sahipleri binalarını bir güzel bitirirler ama kimse kaldırımları düzeltme zahmetine girmez. Çünkü kimin umrunda ki! Kenardan

geçiverin canım siz de. Bu coğrafyada yaşayan azıcık akli başında bir insanın çelik gibi sınırları olmalı!

(Seven Nation Army- the White Stripes)*

Tabi ki yol boyunca kaldırım yok. Ana caddeye çıktığımda yolda biriken suları arabaların bana sıçratmaması için koşturarak daha geniş kaldırım olan çepere doğru yürüyorum. Eğer yağmurlu bir günse şemsiyeyi yan tutuyorum; dev çukurlardan gelen su, tepemden gelen sudan tehlikeli, eğer yaz aylarındaysan bu sefer de binaların çıkma hizasından biraz daha dışarıdan yürümek gerekir ki klima sularıyla yıkanmayasın. Üstelik kuş mu sıçtı, su muydu hissiyle karışık o milisaniyelik gerginliği de yaşamazsın!

Yarısı kaldırıma çıkmış arabalarla binaların arasından yanlamasına geçiyorum. Bir yandan kızıyorum bir yandan da 'neden?' diyorum. Herhâlde bayılmıyorlardır... Bilmem, belki de bayılıyorlardır, o da olabilir. Zira her gün televizyondaki sabah programlarında tartışılan

olayları gördükçe normal algım bozuldu. Belki böyle hobisi olan insanlar vardır, neden olmasın ki.

Rögarlara, her türlü delik ve boşluklara karşı da dikkatli olmak lazım. İnşaat demirlerine, ölmüş kedilere, hatta bazen kakalara karşı dikkatli olmak lazım. Kesit önemli, kesite dikkat etmek lazım, bastığın yere ve tepene dikkat etmelisin, eğreti saçaklardan kaç!

Işık ve yaya geçidi olmayan sekizyol -gerçekten sekiz tane filan yol birleşiyor, literatürde ne deniyor bilmiyorum- ağızdan kontrollü bir şekilde geçmek, her gün yaklaşık 5 dakikamı alıyor. Arkadaşlarım defalarca karşıya geçmeye çalışırken videomu çektiler. Benim gibi sabırsız bir insan için dünyanın en zor işlerinden biri. Ve evet! Otobüs durağına nihayet ulaştım. Zafer benim!

(Gold on the Ceiling- the Black Keys)*

Sekiz yüz kişi harala gürele otobüse biniyoruz. Bu insanlar genellikle sıraya girmeyi bilmedikleri gibi bindiklerinde nasıl oturacaklarını, duracaklarını filan da bilmezler. Bir yerde 'durmak' bile iyi kötü bir medeniyet gerektirir. Sosyal mesafeden bir haberlerdir, sıkış tepiş olduğunda hadi neyse, ama boş bir otobüste... Neyse işte.

Aktarma yapmak için otobüsten inip tren istasyonuna giriyorum, merdivenden inerken tavanda akan yerin etrafını işaretlemişler, aşağıya inip gerime bakıyorum çünkü kaç dakika yazdığını gösteren tek tabela dibine gelene kadar görüş açınıza girmez. Buna aşırı derecede takan tek ben değilimdir umarım. Çoğu zaman bu tabela çalışmaz, insan yoğunluğuna göre gelme dakikası hesabı yaparım, genelde bu tahmin tutuyor, enteresandır doğru orantılı olmayan bir korelasyon var.

İlk vagona kadar yürüyorum, bir an önce inmek için herhâlde, gereksiz bir refleks. Kendimce yolu kısaltıyorum, halbuki kısalan bir şey yok.

Esas eğlence trende başlıyor, çünkü güzergâh şehrin en 'pis' mahallelerinin arasında, bir taraf kuşbakışı bir taraf; yani bir yamaçta ilerliyor bir süre. Ben genelde kafamı cama yapıştırıp dışarıyı takip etmeye çalışıyorum, sabit bir kamera konulsa oldukça enteresan görüntüler. Bir yandan da kulaklığı takıp kendimi bir filmdeymiş ve yarım saat sonra masama yapışmayacakmış, on saat sonra bunun tam tersini robot gibi tekrar yaşamayacakmış gibi müziğin akışına bırakıyorum -bir ara devasa Atatürk maskı ile göz göze geliyoruz-. Her zaman aynı yönde durmamaya da gayret ediyorum, iki tarafın manzarası birbirinden farklı.

(Enjoy the Ride- Morcheeba)*

Her durakta inenler binenler, değişik değişik insanlar... Kulaklığı nadiren çıkarıyorum veya kısıyorum, çünkü genelde bir şey duymak istemiyorum. Konuşmalar, sıkıntılar, şikayetler, mutsuz insanlar... Bunlar bulaşıcı şeyler. İstasyonların hepsi birbirinin aynısı, ama yolcular farklı. Farklı insanlar; giyimleri, bakışları... Her bir toplu taşıma, her bir güzergâh ayrı bir hikâye.

Bu minik yolculuğun sonunda nihayet hurra treni boşaltıyoruz, turnikelere yaklaşırken sürekli su damlayan ve aylarca tamir edilmeyen bir yer var, orayı ıskalayıp geçmeye çalışıyorum. Bir kaç ay önce tamir edildi ama ben hala o öğrenilmiş davranışla o hizaya gelince kaçmaya uğraşıyorum. Fil hikayesi...

İstasyondan çıktıktan sonra bu sefer tır parkının orda olan iş hanına ulaşmak için tırların kör noktalarına denk gelmeden az kalan yolumu da tamamlamaya çalışıyorum. Yolun alt kotunda kalan bakkala uğruyor, üç çeşit çikolatadan birini alıyor (tarihi geçiyormuş), iş hanına giriyorum. Çoğu zaman kimseyle selamlaşmıyorum çünkü bu insanların nerde çalıştığını bile bilmiyorum. Sims simülasyonu gibiler, gerçekten varolmayabilirler bile, çok mantıksız değil.

New Person Same Old Mistakes- Tame Impala)*

Tüm gün minik bir robot olma işini layıkıyla yerine getirdiğime kendimi inandırdıktan sonra, ofisi terk ediyorum. Plazayı terk ederken kulaklığı takıp son ses bomboş yolda yürümeye başlıyorum.

(Teardrop- Massive Attack)*

Kışları karanlık ve izbe, tam havaya girmelik bir yol, filmi tersinden tekrar çekmeye başlıyorum. Bu sefer biraz rahatlamış durumdayım, emek gücümü yeniden üretebilmem için bana bahşedilmiş birkaç saatimi sallanarak harcamaya hiç niyetim yok! Yolun keyfini çıkarıyorum.

Sonrasında tekrar istasyona doğru yürüyorum, arabaların ışıkları vuruyor, dev stad inşaatının yanından geçiyorum, ikinci bir şantiye stajı yaptım bunu izlerken. İstasyona ulaşıyorum, turnikeden geçiyorum, trene biniyor, müzik dinliyorum ve düşünüyorum gün içindekileri. Sabah yapmayı planladığım hiçbir şeyi yapacak halim kalmamış; insanları, uğultuları, kalabalığı, torbaları, çocukları, telefonları izliyorum. Dışarıyı izleyemiyorum bu sefer, çünkü çok kalabalık. Bir an önce sağ bir şekilde eve varmayı tasarlıyorum.

Trenden iniyor, otobüs durağına yürüyorum; sıraya giriyor, kart basıyor arkalara ilerliyorum.

(Special Needs- Placebo)*

Durakta iniyorum, sekizyol ağzından ölmemeye çalışarak geçiyorum; bozuk kaldırımları, arabaları, marketleri, insanları, kızarmış tavuk fırını, köpekleri, ölmüş kediyi, (apartmandakiler onu sevgileriyle öldürdüler) çöp kovasını selamlayıp, kırık adım taşlarına basmadan apartman kapısına ulaşıyorum; aynaya bakmıyorum bu sefer, çevremi algılayamıyorum bile, eve girme anıyla şarkının bitişini denk getirecek senkronda çıkıyorum merdivenleri, eve giriyorum, yer değiştirmem sıfır olduğu için aslında fiziken bir iş yapmış sayılmıyorum.

İşte küçük bir insanın yoldaki hikayesi.

(Born to be Wild- Steppenwolf)*

Sonra sabah alarm çalıyor.

(* ile işaretli metinler, şarkı isimleri ve eser sahipleridir.)

Mimarlar Odası

